

1

MUUSEUM

Eesti Muuseumiühingu ajakiri
NR 2 (34) 2013

PEATOIMETAJA

Piret Õunapuu
piret.ounapuu@erm.ee

TEGEVTOIMETAJA

Heli Nurger
heli.nurger@gmail.com

TOIMETAJA

Ivi Tammaru
ivi.tammaru@erm.ee

TOIMETUSE KOLLEEGIUM

Piret Õunapuu, Karin Hallas-Murula,
Tiina-Mall Kreem, Marge Rennit,
Aivar Pöldvee

RESÜMEEDE TÕLGE

Tiina Mällo

KÜLJENDUS

Ivi Tammaru

KUJUNDUSMAKETT

Kristjan Mändmaa, Indrek Sirkel

TRÜKIKODA

Ecoprint

Trükitud FSC sertifikaadiga paberile
looduslike õlide ja vaikude baasil
valmistatud värvidega. © Ecoprint

Ajakirja väljaandmist toetavad
Eesti Kultuurkapital,
Hasartmängumaksu Nõukogu,
Eesti Rahva Muuseum.

ISSN 1406-3484

ESIKAAS:

Merylin Suve

TAGAKAANEL:

Muuseumiöö
„Öös on inimesi”
18. mail 2013
Tartu Linnamuuseumis
FOTO: Joonas
Õunapuu

PEATOIMETAJALT

Piret Õunapuu

Ajakirja Muuseum käesolev number katsub avardada lugeja silmaringi ja võtab luubi alla rahvusvahelised suhted. Teema on väga lai ja nii on ka siin artikleid mitmest vallast. Ajakirja avab samal teemal toimunud Narva festivali külalisesineja, Gabriella Gulyás Petöfi Kirjandusmuuseumist Ungarist. Kuigi paljud kuulsid tema ettekannet Narvas, on nüüd kõigil võimalus tema mõtetega eesti keeles tutvuda.

Rahvusvahelise muuseumi juurde kuulub kindlasti ka näituste vahetus. Osal meie muuseumidest on see kogemus olemas, enamikul aga mitte. Kersti Kuldna-Türkson Eesti Kunstimuuseumist ning Ott Sarapuu ja Inga Jaagus Eesti Meremuuseumist jagavad oma kogemusi ja annavad nõu. Ott ja Inga toovad välja lausa viis konkreetset soovitusi igale välisnäituse taotlejale.

Koostööprojektist naabritega kirjutab Anastassia Sokolova Narva muuseumist, kelle kogemus koostööst Narva linnuse ja Ivangorodi kindluse vahel on igati positiivne. Osaks rahvusvahelisest koostööst on ka töötajate vahetamine. Nii oli vabatahtlikuna Eesti Rahva Muuseumis leedu noormees Dovydas Pabarcus, kes õppis siin nii eesti keelt kui kultuuri tundma ja jagab nüüd oma muljeid ning tõmbab paralleele ka kodumaa muuseumidega.

Näituste rubriigis tutvustatakse mitmeid Adamson-Ericu muuseumi ühisprojekte Jaapani kunstnikega. Need on tekitanud eestlaste hulgas

väga suurt huvi ja sealsed töötoad on olnud äärmiselt populaarsed. Enn Mainla Eesti Spordimuuseumist annab aga ülevaate Eesti tennise sajast aastast. Teadusmuuseumid, eelkõige ülikoolide muuseumid moodustavad hästi toimiva võrgustiku. Täpsemalt tutvustab seda valdkonda Tartu Ülikooli ajaloo muuseumi teadusdirektor Lea Leppik.

Vana tõde on see, et käid ringi ümber toa ja oled targem kui see, kes nurgas istub. Nii on ajakirjas targemaks saamise ülevaateid nii kaugemalt kui lähemalt. Kersti Koll kirjutab ICOMi XXIII peakonverentsist Rio de Janeiros ja Kerttu Männiste XIII Balti Museoloogiakoolist Lätis Bauskas.

„Ikkagi inimese“ rubriigis on Eesti Kunstimuuseumi kauaaegne direktor Inge Teder, kes hakkas juba aastaid tagasi meie muuseumi ja muuseumitöötajaid ICOMi abil rahvusvahelisemaks muutma.

Leiunurk kajastab, kuidas Eesti Rahva Muuseumi peavarahoidja Riina Reinvelt leidis Genfist tõeliselt väärrika kogu Eesti Rahva Muuseumile.

Ja lõpuks ülevaade Eesti Muuseumiühingust, mis tähistas oma 25. sünnipäeva. Kahjuks järgnes sellele varsti aga kurb uudis Heivi Pulleritsu, muuseumiühingu kunagise juhatuse esimehe ja üldse fantastilise muuseumiinimese lahkumisest.

Ajakirja järgmine number on pühendatud muuseumiööle. Öö on kasvanud meil nii võimsaks, et temast on võimalik juba kirjutada iga rubriigi all ja sellest ajakiri kokku panna.

Head lugemist!

PÄEVATEEMA

MUUTUV MUUSEUM

Kuidas tulla toime maailmakriisi uute väljakutsetega?

LK 5

— GABRIELLA GULYÁS —

NARVA MUUSEUMI KOOSTÖÖ IDAPARTNERITEGA

LK 10

— ANASTASSIA SOKOLOVA —

LUUBI ALL

KUIDAS ME TITANICU EESTISSE TÕIME?

LK 13

— OTT SARAPUU —

— INGA JAAGUS —

MUSEAALIDE LAENUTAMISEST VÄLISMAALE

Õisu mõisnike portreede Saksamaa-reisi näitel

LK 18

— KERSTI KULDNA-TÜRKSON —

ÜLIKOOlimuuseumide võrgustikud

LK 22

— LEA LEPPIK —

BALTI MUSEOLOOGIAKOOL 2013

ehk allegooria pealuu ja pooliku veepudeliga

LK 25

— KERTTU MÄNNISTE —

MÕÕDUPUU

SÄILITAV, KOGUV, EKSPONEERIV

СИНА + МИНА = АРМАСТЫС

LK 28

— DOVYDAS PABARČIUS —

NÄITUSED

JAAPANI TRADITSIOONILISE KUNSTI PROJEKTID ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS

LK 30

— KERSTI KOLL —

SAJANDIVANUNE MÄNG

LK 35

— ENN MAINLA —

IKKAGI INIMENE

INGE TEDER

Rahvusvahelise haardega muuseumitegevuste edendaja läbi aastakümnete

LK 41

— ÜLLE KRUUS —

ICOM

ÜLEMAAILMNE MUUSEUMIINIMESTE KOHTUMINE

ICOMI 23. PEAKONVERENTSIL RIO DE JANEIROS

LK 45

— KERSTI KOLL —

AJA LUGU

EESTI MUUSEUMIÜHING 25

LK 49

— MERIKE TOOMAS —

LEIUNURK

OOTAMATU LEID GENFIS

LK 50

— RIINA REINVELT —

IN MEMORIAM

HEIVI PULLERITS

LK 52

Hedi Kard Eesti Kunstimuuseumist tutvumas Londoni
Linnamuuseumi väljapanekuga
FOTO: Piret Õunapuu

MUUTUV MUUSEUM

KUIDAS TULLA TOIME MAAILMAKRIISI UUTE VÄLJAKUTSETEGA?

— GABRIELLA GULYÁS —
PETŐFI KIRJANDUSMUUSEUM, UNGARI

— 5 —

Pealkiri peegeldab levinud vastust probleemile, mis kerkib tihti üles nii museoloogias kui ka teistes kultuurivaldkondades. Võib-olla soovist väljendada mingit üldisemat laadi rahulolematust või väsimust, kiputakse sõnu „toimetulek“, „väljakutse“ ja „kriis“ kasutama nüüdisajal ülemäära. *Collins English Dictionary* järgi tähendab „kriis“ „otsustavat momenti või pöördpunkti ebastabiilses perioodis, eriti äärmuslike raskuste või ohu korral poliitikas, majanduses jne“. Paha tihti jääb aga mulje, et kriisist on saanud lihtsalt järjekordne sõnakõlks, mida kuuleb erinevates kontekstides sadu kordi päevas, ja nõnda pole ime, et sõna on kaotanud oma jõu ning maailmakriis tähendab lihtsalt tänapäeva maailma. Niisiis on pealkirjas esitatud hoopis küsimus selle kohta, kuidas tulla toime tänapäevaste väljakutsetega. „Toimetulek“ tähendab sõnastiku järgi aga „mingi olukorraga edukat hakkamasaamist“

ning „väljakutse“ „kutset osa võtma võitlusest, vaidlusest või võistlusest“. Seega on käesolev ettekanne sellest, kuidas tulla edukalt toime tänapäevaste võistlusolukordadega. Kahtlemata toimub võistlus korraga mitmel alal: uued suunad kultuuritarbimises on toonud kaasa kasvava konkureerimise sama publiku pärast, muuseume survestatakse pidevalt õigustama oma olemasolu, et säilitada riiklikku rahastamist, ning muuseumitöötajate hulgas käib pidevalt arutelu muuseumide muutuva rolli üle. Ent pelgalt mõistmisest, et muuseumid ei saa enam jääda isoleerituks ja eraldiseisvaks, on veel pikk tee selleni, et ka tegelikult „laskutaks alla Olümpose intellektuaalsetelt kõrgustelt, kus esemed räägivad iseenese eest ja kaasavad inimesi“¹.

Gabriella Gulyás

¹ Liverpooli Rahvusmuuseumide direktori David Flemingi sõnad hiljutisel konverentsil Prahast.

RAHVUSVAHELINE MUUSEUM

Kuidas mõista rahvusvahelist muuseumi? Miks on see mõiste meie eriala arengus keskse tähendusega? Täna globaliseerunud maailmas saame Euroopa arengut, olgu see siis majanduslik, poliitiline või kultuuriline, mõjutada vaid ühiste jõupingutuste abil ja muuseumid ei moodusta siin erandit.

Muuseumid on olnud pidevas teisenemises 1980. aastate lõpust alates. Viimase 10–25 aasta jooksul toimunud – olenevalt sellest, millisest Euroopa osast me räägime – ulatuslik muutus publikusse suhtumises on toonud kaasa uusi lähenemisviise meie töös: näitused on mõeldamatud ilma interaktiivsuseta, kollekttsioone tõlgendatakse uuesti, et seostada neid nüüdisajaga, kogude haldus põhineb digiteerimisel ning õppimine on muutunud esmatähtsaks. Muuseumiõpe ei tähenda vaid traditsioonilist lähene- mist – muuseumid on kohad, kus saab mitmete asjade kohta palju teada, vaid mõistmist, et niisama palju kui õppijaid on ka erinevaid õpi- vajadusi ja -strateegiaid ning et muuseum peab mitmekülgselt vajadustega publiku haaramiseks suutma pakkuda väga erinevaid programme, võimalusi ja meetodeid.

Samal ajal õpime ka ise: saame iga päev uusi õppetunde partnerluse, müügikampaaniate, hariduse kohta, arendame järjepidevalt oma oskusi ja pädevusi, et pälvida kogu ühiskonna tähelepanu ja seda mõjutada. Muuseumitöö on muutunud avatumaks, kogukonnale orienteeritumaks ja oma sotsiaalsest vastutusest teadlikumaks.

PETŐFI KIRJANDUSMUUSEUM

Kui riigimuuseumina defineerida muuseumi, mille on asutanud ning mida rahastab ja peab ülal riigivalitsus, siis 1954. aastal asutatud Petőfi Kirjandusmuuseum (www.pim.hu) on riiklik muuseum, mille ülesanne on aidata määratlada rahvust, rahvuskultuuri ja rahvuslikku identiteeti oma maa kirjanduspärandi kogumise, säilita- mise, uurimise ja eksponeerimise kaudu.

**Petőfi Kirjandus-
muuseum**

**FOTO: Maarja
Vaino**

Petőfi päranduse, meie tuumkollekttsiooni, kogus muuseumi eelkäija, Petőfi selts kohe pärast luuletaja surma 19. sajandil. Kuna kirjan- dusmuuseum on teatavat laadi interinstitutsio- naalne nähtus, mis sisaldab mitmete teiste hästi väljakujunenud institutsioonide nagu arhiivide, raamatukogude, kunsti- ja ajaloomuuseumide ning majamuuseumide funktsioone, pidime leidma endale niši, kuhu sobituda. Meie muu- seum on riiklik avalik Ungari kirjanduse kollekt- sioon alates 18. sajandi lõpust kuni kaasaegse Ungari kirjanduseni. Meie kogu hõlmab kirja- nike kirjutatud ja trükitud töid, raamatukogusid, visuaalseid ja audiovisuaalseid salvestusi ning kunstitöid ja mälestusesemeid. Muuseumikogu on kataloogitud ja uurimiseks avatud.

Muuseumis töötab 106 inimest. Tegevust juhib peadirektor, kellele allub kolm osakonda (kogud, avalikud suhted, näitused ja haridus), mis vastutavad meie tegevuse erinevate valdkon- dade eest.

Meie käsikirjaline kogu koosneb 1 500 000 ühikust, kunsti- ja meenekogusse kuulub 12 000 graafilist tööd, 800 skulptuuri, 700 maali ja 3000 eset (isiklikud esemed, mööbel, mälestu- sesemed) ning fotokogusse 30 000 museaali. Meediakogus on 8000 intervjuud, filmi ja sal- vestust. Uurijate jaoks on raamatukogu 400 000 ühikuga. Digitaalne Kirjandusakadeemia tege- leb tänapäevase kirjandusega. Sellesse kuulub 76 valitud liiget ning 1566 köidet nende töödest on digiteeritud ja interneti kaudu kättesaad- vad. Meie Ungari Raamatute ja Tõlgete Büroo edendab Ungari kirjandust tõlgetes.

Alates 1960.–1970. aastatest on meil Buda- pestis kolm harumuuseumi: Kassák'i muuseum, Ady memoriaalmuuseum ja Jókai memoriaalnäi- tus. Neljas, Ungari Lastelugude Muuseum, avati 2012. aasta septembris ja on suunatud kõige nooremale publikule. Hiljuti avas muuseum kaugemal maa kirdepiirkonnas veel kaks uut harumuuseumi: ungari keele muuseumi Szép- halomis ja Kazinczy muuseumi naaberlinnas Sátoraljaújhelys.

1957. aastast saadik on muuseum Károlyi palees, mis on Budapesti all-linnas, linna elavas kultuurilises sõlmpunktis asuv neoklassitsistlik arhitektuuripärl.

Muuseum osaleb aktiivselt kirjanduslike majamuuseumide võrgustiku säilitamises nii kodumaal kui ka piiri taga, olles juhtival kohal Ungari kirjanduslike majamuuseumide assotsiat- sioonis (www.emlekhazak.hu).

Igas vanuses õpilased lasteaiast kuni ülikoo- lini on meie endastmõistetav sihtrühm. Sama- moodi arvestame õpetajate ja uurijatega, kes külastavad meie näitusi, osalevad konverentsidel ja kasutavad meie teenuseid. Meie laiem publik hõlmab haritlaskonda üldiselt, sh kirjandusest ja muuseumiüritustest huvitatud eakaid ja turiste. Pakume külastajatele näitusi, nendega seotud

programme ja publikatsioone, mille kohta saab ajakohast infot meie koduleheküljelt. Meil on põhjalik kirjastamiskogemus. Publitseerime biograafiaid, katalooge, konverentside toimetisi, akadeemilisi väljaandeid, CD-sid ja DVD-sid, antoloogiad, kirju, päevikuid, veebikatalooge ja meie asutust tutvustavaid väljaandeid, samuti postkaarte, voldikuid, plakateid, mänge jm, mis on kõik saadaval meie muuseumipoes ja Budapesti raamatukauplustes. Vahel teeme koostööd ka teiste kirjastajate ja akadeemiliste institutsioonidega.

Tänu rikkalikele kogudele, ulatuslikule uurimistööle, asjatundlikule näitustegevusele ja kogemusele muuseumihariduses, mis hõlmab nii muuseumipedagoogikat ja elukestvat õpet kui ka arvukaid avalikke sündmusi, on muuseum jõudnud oma eriala silmapaistvate ja tunnustatud tippude hulka. Viimastel aastatel on meid külastanud umbes 100 000–120 000 inimest aastas, mis on julgustav näitaja. Täiustame ja kaasajastame oma kommunikatsiooni pidevalt, et jõuda efektiivsemalt laiemale haritud publikuni, kes on huvitatud kirjandusest ja muuseumisündmustest. Meil on Facebookis praegu 4500 jälgijat, kuid tulevikus on sellel tohtu potentsiaal.

Püüame leida mõistlikku tasakaalu kogude arendamise ja sellega seotud akadeemilise uurimistöö ning näitustegevuse ja kogukonnahariduse vahel. Nende tegevuste suhe on olnud ka käimasoleva, sealhulgas kirjandusmuuseumides toimuva museoloogilise diskursuse osa. Kuna me ei eksponeeri tavapärasel moel muuseumiesemeid, peetakse meie näitusi sageli ebatavalisteks. Ehkki kirjandusel leidub tõepoolest esemelisi väljundeid raamatute, käsikirjade, mälestusese-mete jm näol, on kirjandus siiski mitteaineline, intellektuaalne „kogukonnatoode“. Seepärast kasutab kirjanduslik museoloogia oma tõlgendamistehnikas viitavat kontekstualiseerimist ja multidistsiplinaarset lähenemist, loomaks kolmemõõtmelist „kõnelevat“ ruumi.

2009. aastal omistati meile Euroopa aasta muuseumi auhind ja 2011. aastal saime Euroopa aasta näituse auhinna. Oleme pälvinud arvukalt tunnustust innovatiivse muuseumipedagoogika, suurepäraste publikatsioonide ja internetilehekülgede eest.

Rahvusvaheline koostöö on alati olnud meie prioriteet. Meie muuseum on rahvusvahelise kirjandus- ja muusikamuuseumide võrgustiku ja ICOM-ICLMI asutajaliige ning osaleb aktiivselt Euroopa näituse- ja uurimisprojektides. Oleme kahel korral korraldanud ICLMI aastakonverentsi. Olime esimeste muuseumide seas, mis ühines 2007. aastal Euroopa muuseumide digiteerimisprojektiga ATHENA, ning osaleme ka selle jätkuprojekti Europeana. Alates 2012. aastast kuulume Visegradi kirjandusresidentide programmi ja teistesse Euroopa elukestva õppe algatustesse.

NÄITEID RAHVUSVAHELISEST MUUSEUMIST

Häid näiteid selle kohta, mida rahvusvaheline muuseum meile tähendab, saame tuua eeskätt näituste, hariduse ja digiteerimise valdkonnast.

Näitused

Ungari kirjandus on Euroopas vähetuntud ja meil on kohustus seda tutvustada. Siin väärib märkimist kolm näitust, mis toovad kenasti esile meie rahvusvahelise kogemuse.

Ungari kirjanike Pariisi, Berliini, Viini, Itaalia kogemus on näitustesari, mis algas 2004. aastal Pariisis, jätkus 2007. aastal Berliinis ning 2011. aastal Viinis. 2013. aastal avatakse näituse neljas osa Itaalias. On teada, et paljud Ungari kirjanikud lahkusid või põgenesid maalt, et otsida mujalt toimetulekuks vajalikku inspiratsiooni. Nende pikemad või lühemad käigud välismaale mõjutasid tohutult nende kirjanduslikku loomingut. Tahtsime näidata, kuidas muutusid kirjanike kogemused osaks nende kirjanduslikust pärandist, ning uurida, mis paneb meie kirjanduse tööle rahvusvahelises kontekstis, millal ja missuguste käivitajate kaudu muutub kirjandus kahepoolseks, liikumissuunda vahetavaks kommunikatsiooniks ning mis võib takistada kirjaniku loomingut või kirjanduslikku fenomeni mõistmast ja täielikult omaks võtmast. Kõik sarja näitused vaatlevad aastaid 1873–1939 Ungari kirjanduses ja otsivad näiteid, mil dialoog kahe kultuuri vahel muutus vastastikkult inspireerivaks. On kirjanikke, kelle töö võimaldab niisugust eksperimenti kergesti (nt Ferenc Molnár), ja teisi, kelle maailm on endassetõmbunud ja enesele viitav (nt Endre Ady) sellise piirini, et kui ka püüda raskustega seda tõlkida, jääb see lõplikult ikkagi tõlkimatuks. Kõigil juhtudel töötame koos partnerorganisatsioonidega ja eksponeerime näitust ka partnermaades. Tegelikult tuleb siin rääkida kahest eraldi näitusest, sest välismaale viidav pole kunagi sama, mida võib näha meie muuseumis. Näituse rahvusvaheline edu sõltub sellest, kuidas suudame näituse sisu rekonstrueerida vastavalt vastuvõtva maa tõlgendamistraditsioonile: publikult ei oodata mingeid eelteadmisi, vaid pigem vastupidi; asjassepuutuvad minimaalsed biograafilised teetähised aitavad külastajal mõista kirjaniku valikuid, tunda ja kaasa kõlada sellega, mis on talle juba tuttav. Selline näituseprojekt sisaldab enamasti ka uurimisperioodi partnermaal ning ettevalmistusfaasis toimub muuseumi töötajaskonna ja vastuvõtva maa vahel tihe koostöö.

Teine näide, *Itaalia ja Ungari majamuuseumid: meie kultuuride jagatud varamu*, on rändnäitus, mis avati Firenze Medici palees 4. oktoobril 2013. Näitus eksponeerib 39 Itaalia ja 17 Ungari majamuuseumi, tekstid on inglise, ungari ja itaalia keeles. 2013. aastal ringleb näitus Itaalias (Firenze, Vaiano, Rooma, Modena, Faenza,

Lastra a Signa) ja jätkab 2014. aasta kevadel rändamist Ungaris Budapestis, Balatonfüredis ja Kiskőrösis. Näitus valmistati ette Ungaris ning näitusekataloog Itaalias. Mõlemad maad taotlesid kohalikku rahastust osana Ungari-Itaalia kultuuriaasta 2013 programmist. Projekti tähtsus ületab aga kaugelt kultuuriaasta haarde: vähemtuntud Ungari autorite ja nende majade eksponeerimine kõrvuti Dante, Giotto, Petrarca, Boccaccio, Leonardo või Macchiavelliga tutvustab Ungari kirjandust Euroopas. Samuti annab rändnäitus mõlemale osapoolle suurepärase võimaluse tugevdada koostööd kultuuriturismiettevõtjatega, kes kummalgi maal majamuuseume tutvustavad, ja näidata neile meie tähtsate pärandipaikade võlu.

Euroopa kirjanduslikud tegelased on virtuaalnäitus, mis sündis koostöös Eesti, Soome, Kreeka, Ungari ja Luksemburgiga projekti „Grundtvig Learning Partner Scheme“ raames. Aastatel 2011–2013 toimuvat projekti „Comparing Learning Opportunities in the Field of Literary Heritage“ koordineerib Maarja Vaino ning ka virtuaalnäituse kujundus valmis Eestis. Näitus põhineb ideel, et kuigi enamik inimesi tunneb kuulsaid kirjandustegelasi nagu Anna Karenina või Don Quijote, ei pruugi neil tervikteosed sama hästi meeles olla. Uskudes, et sama iseloomustab ka väiksemaid rahvuskirjandusi, valisime oma kirjandustest välja 3–5 üldtuntud tegelast ja tutvustasime neid laiemale Euroopa publikule. Lisaks leiab lugeja kasulikke informatsiooni ka autori ja perioodi kirjandusliku konteksti kohta. Kui veel mõned maad võtavad vastu meie kutse ja projektiga ühinevad, on virtuaalnäitusel potentsiaali kasvada kirjandustegelaste ja nende loojate andmebaasiks.

Muuseumiõpe

Teine rahvusvahelise muuseumipraktika valdkond on Euroopa elukestva õppe projektid, mis pakuvad ainulaadset võimalust arendada oma teadmisi ja oskusi teeninduse alal. Meie osalemine Grundtvigi õpikoostöö projektis on varasemate kümnendite rahvusvahelisest koostööst saadud enesekindluse tulemus. Protsess, mis innustab kaastöötajaid ja julgustab neid panustama Euroopa koostööprojekti, on väärtuslik tulemus iseenesestki. Kas või üksnes seepärast, et peegeldab, kuidas tajutakse, mõistetakse ja võetakse omaks uusi ideid ning haaratakse need omakorda käimasolevatesse tegevustesse.

Näide sellest on meie uus rahvusvaheline kursus *Muuseumiõpe kirjandusliku kultuuripärandi valdkonnas*, mida tutvustatakse Grundtvigi kursuste kataloogis. Kursus on mõeldud õpetajatele ja õpetajakoolituse korraldajatele koolides ja ülikoolides, aga ka muuseumipedagoogidele, kes huvituvad kirjandusest ja sellest, kuidas kirjanduse interdistsiplinaarne iseloom võimal-

dab juhtida publiku tähelepanu oma kultuuri-pärandile ja selle tähtsusele Euroopa identiteedi loomisel. Kursusel osalejatel tuleb leida oma kirjanduslikust kultuuripärandist seoseid kohaliku arhitektuuri, linnamaastiku ja kirjandusega ning valmistada ette kümneminutiline esitus projekti interaktiivsete seminaride jaoks. Soovitame kasutada inglise keeles kättesaadavaid kirjanduslikke tekste, mida on gruppis lihtsam jagada.

Kursuse eesmärk on tutvustada Ungari kirjandust kui Budapesti mitmetahulise kultuurikonteksti osa. Tegeldakse nii kirjandus- kui ka arhitektuuriteemadega, samuti tõlkekunsti ja asjakohaste muuseumikogudega. Kursuse käigus külastatakse muuseumi, kirjanduslikke mälestuspaiku, 19. ja 20. sajandi kuulsaid kultuurilisi ühenduspunkte. Nii luuakse alus, millelt võrrelda Euroopa kirjandusi, leida nende ühisjooni ja omavahelisi sisemisi seoseid.

Kursuse metodoloogiat võib nimetada osalevaks, sest see tugineb olulisel määral osavõtjate aktiivsele panustamisele. Õppimine midagi tehes on meie jaoks tähtis lähenemisviis. Lühikestele loengutele ja informatiivsetele sessioonidele järgnevad arutelud, välitööd ja rühmatööd, samuti interaktiivsed sessioonid ja osalejate esitlused.

Kavatseme kursuse lõpetada hindamisega, et vajadusel oleks võimalik seda järgmiste rühmade jaoks uuendada. Loodame ka, et kursus võimaldab leida osalejatel koostööpartnereid edaspidiseks ühisteks uurimis- või muudeks projektideks. Plaanime üles seada osalejate võrgulehekülje, et julgustada professionaalsete kogemuste ja ideevahetuse jätkumist.

Digiteerimine

Rahvusvahelise muuseumi kogemusest rääkides on oluline mainida ka digiteerimisvaldkonda. Alates 2007. aastast oleme osa võtnud mitmetest muuseumikogude digiteerimisega seotud algatustest: alates Europeana sidusprojektist ATHENA (*Access to cultural heritage networks across Europe*), mille eesmärk oli sisuloo Europeana jaoks, olles selle juures üks kahest Ungari kultuuriministeeriumi poolt ametlikult volitatud institutsioonist. Projekti peamine eesmärk oli pakkuda tuge ja julgustada Europeanas osalema ka varem võrgustikku mittekuulunud muuseumi ja kultuuripärandiinstituutidele, koordineerides üle-euroopaliselt muuseumide standardeid ja tegevusi ning identifitseerides neis juba olemasolevat digitaalset sisu. Samuti püüdis projekt integreerida erinevaid kultuuripärandi sektoreid, tehes koostööd teiste, otsesemalt raamatukogudele ja arhiividele suunatud projektidega, kaugema eesmärgiga sulatada kõik omanäolised panused Europeanasse ja arendada Europeana sisemiseks integreerimiseks vajalikke tehnilisi vahendeid, et kokkuvõttes hõlbustada ligipääsu

Europeana võrgustiku moodustavate muuseumide digitaalsele sisule. ATHENA lõppülesanne oli tuua kokku asjakohased sidusrühmad ja sisuomanikud üle terve Euroopa, hinnata ja seostada uue digitaalse sisu Europeanasse kaasamist hõlbustavaid standardeid ja vahendeid, viies nõnda kasutajani algupärase ja mitmekülgse kogemuse kogu Euroopa kultuuripärandist.

Edukaks kujunenud projektile järgnes Athena Plus eesmärgiga arendada edasi ja täiustada efektiivset infrastruktuuri ja selle tööriistu, mis võimaldaksid muuseumidel ja teistel kultuuriinstitutsioonidel oma kogud European kaudu ligipääsetavaks muuta. AthenaPlusi loodud töövõrgustik (kuhu kuulub 40 partnerit 21 liikmesmaast, lisaks kaks assotsieerunud liiget ja üks rahvusvaheline vaatleja) on selle väljakutse vastuvõtmisel strateegilisel kohal. See on tingitud projekti kõrgest institutsionaalsest väärtusest (sajad Euroopa asutused on projektiga seotud või sellega liitunud), European kaudu ligipääsetavaks muudetavast suuremahulisest sisust, võimsatest teenustest, mis luuakse projekti raames asutustele, ning nii spetsiifilistele kasutajakogukondadele kui ka tavakodanikele mõeldud uutest teenustest.

Paralleelselt AthenaPlusiga oleme praegu kaasatud veel European Inside (EUROPEANA INSIDE Best Practice Network) projekti, mille peaesmärk on Euroopa Liidu pikaajalise strateegia Digital Agenda for Europe toetamine. Best Practice Network toob kaasa European sisu suurenemise 960 000 kirjeni 15 kultuuripärandiinstituutisioonilt ja viielt vahendajalt. Ühtlasi avab see võimaluse kuni 7000 kultuurasutusele (mis on European Inside'i olemasolev kogude korraldussüsteemi kasutajabaas) jagada enam kui 30 miljonit kirjet European ja selle kasutajatega.

Digiteerimisvaldkonnas on rahvusvaheline töö meie institutsionaalset arengut oluliselt mõjutanud. Sel aastal ühinesime ka projektiga Google Art, annetades umbes 50 ühikut nende virtuaalsesse kollektsiooni.

2013. aasta juunis toimus Budapestis Ungari rahvusmuuseumi ja Petőfi kirjandusmuuseumi korraldatud konverents MUZEUM@DIGIT, mis keskendus tänapäevastele suundadele ja väljavaadetele muuseumide digitaalseks muutumisel, sh õiguslikele küsimustele, kohalike ja rahvusvahelise tasandi headele kogumistavadele ning võrgu- ja mobiilipõhiste rakendustele ja standardiseerimisvõimalustele. Üks esinejatest, Leicesteri ülikooli muuseumiuuringute akadeemiline direktor dr Ross Parry väitis oma ettekandes „Digiteerimisjärgne muuseum – vaade muuseumidele digitaalse revolutsiooni järel“, et tänapäeval on digiteerimine saanud muuseumide visiooni ja enesekirjelduse loomulikuks osaks ning „digitaalne mõtlemine“ valitseb kõigis

museoloogia valdkondades. Enamgi veel, tema hinnangul on digitaalsus osa loomis- ja ideedetasandist muuseumis, millega olen täiesti nõus. Aina enam muuseume otsib segunenud rolle ja käsitleb digiteerimist osana oma üldisest strateegiast. Ross Parry sõnavõtt oma osalusest projektis „Representing Re-Formation“ YouTube'is on enamikule meist tõeliselt innustav.

Inglise keelest tõlkinud Kristel Rattus.

A. H. Tammsaare Muuseumi juhataja Maarja Vaino:

Kohtusin esmakordselt Gabriella Gulyásiga kolm aastat tagasi, mil algas rahvusvaheline kirjanike muuseumide ühisprojekt. Esimene üldkohtumine toimus Ungaris, Budapestis asuvas Petőfi kirjandusmuuseumis, mille rahvusvaheliste suhete ja haridusprogrammide osakonna juhataja Gabriella on. Kohe esimesel kohtumisel sai meile selgeks, et sarnased inimesed eelistavad sarnast eriala – kogu seltskonna vahel tekkis väga hea sünergia, kiiresti sai koostööst kardetud bürokraatliku ja formaalse tegevuse asemel sisuline ja kasulik ettevõtmine.

Petőfi kirjandusmuuseum on väga hästi toimiv muuseum. See on mahukate ülesannetega institutsioon, suurte kogude

ja ka suurte ambitsioonidega. Meie koostöö üheks eesmärgiks oli näha, mis probleemid on kirjanike ja kirjandusmuuseumidel mujal Euroopas ning millised on üldised tegutsemispraktikad. Just konkreetsete igapäevaste tööülesannete ja probleemide võrdlemine on olnud koostöö üheks väga oluliseks osaks, samuti on olnud viljakas ideede ja toimivate praktikate (haridusprogrammid jm) jagamine omavahel.

Kuna Petőfi muuseumil on lai rahvusvahelise koostöö kogemus, tundus, et just Gabriella võiks olla õige inimene rääkima sellest, mida silmas pidada rahvusvaheliste suhete puhul. Ta on muuseumivaldkonnas töötanud alles viimastel aastatel ning eelneva töökogemuse tõttu saatkondades tajub hästi neid väljakutseid, mida rahvusvahelised suhted muuseumilt eeldavad.

NARVA MUUSEUMI KOOSTÖÖ IDAPARTNERITEGA

— ANASTASSIA SOKOLOVA —
NARVA MUUSEUMI PROJEKTIJUHT

Narva ja selle ümbruse elanikele on Venemaa midagi lähedast ja käega katsutavat. Teisel pool jõge käiakse raha teenimas, šoppamas või kultuurielu nautimas. Ka ajalooliselt on Narva tihedalt seotud Venemaaga, näiteks kõikides Narvas aset leidnud lahingutes oli üks osapooltest alati idast, samuti on siinset kultuurielu mõjutanud slaavi kultuur. Kuid selline ongi piirilinnade saatuseks. Seega ei ole midagi üllatavat, et Narva Muuseum (alates 1. jaanuarist 2013 SA Narva Muuseum) teeb koostööd Vene partneritega. Tegemist on nii erinevate Euroopa Liidu struktuurifondide rahastatud rahvusvaheliste projektidega, muuseumi üritustele kui ka Läänemere-äärsete linnuste ja muuseumide assotsiatsiooni tegevusega.

Alustame projektist „Eesti-vene unikaalse kindlustusansambli ühise turismitoote arendamine ning kultuurilis-ajaloolise pärandi säilitamine” või lühemalt Est-Rus Fort Tour-1, mis oli esimene nii suuremahuline. Projekti kiitis heaks INTERREG III A koostööprioriteedi Läänemerepiirkonna programm INTERREG III B ning seda rahastati Euroopa Regionaalarengu Fondi ning Euroopa Liidu programmi TACIS vahenditest. Projekt toimus aastail 2006–2008. Tegemist oli muuseumi esimese nn *soft*-projektiga. Narva Muuseumi partnerid olid Eesti poolt Narva Linna Arenduse ja Õkonoomika Amet ning Venemaalt Ivangorodi administratsioon, Ivangorodi jätkusuutliku arengu munitsipaal-fond, Leningradi oblasti kehakultuuri, spordi ja noorsoopoliitika komitee ja Leningradi oblasti valitsuse muuseumiagentuur. Projekti peaesmärk oli luua ühtne turismitoode ning koguda dokumente ning esitada Narva linnus ja

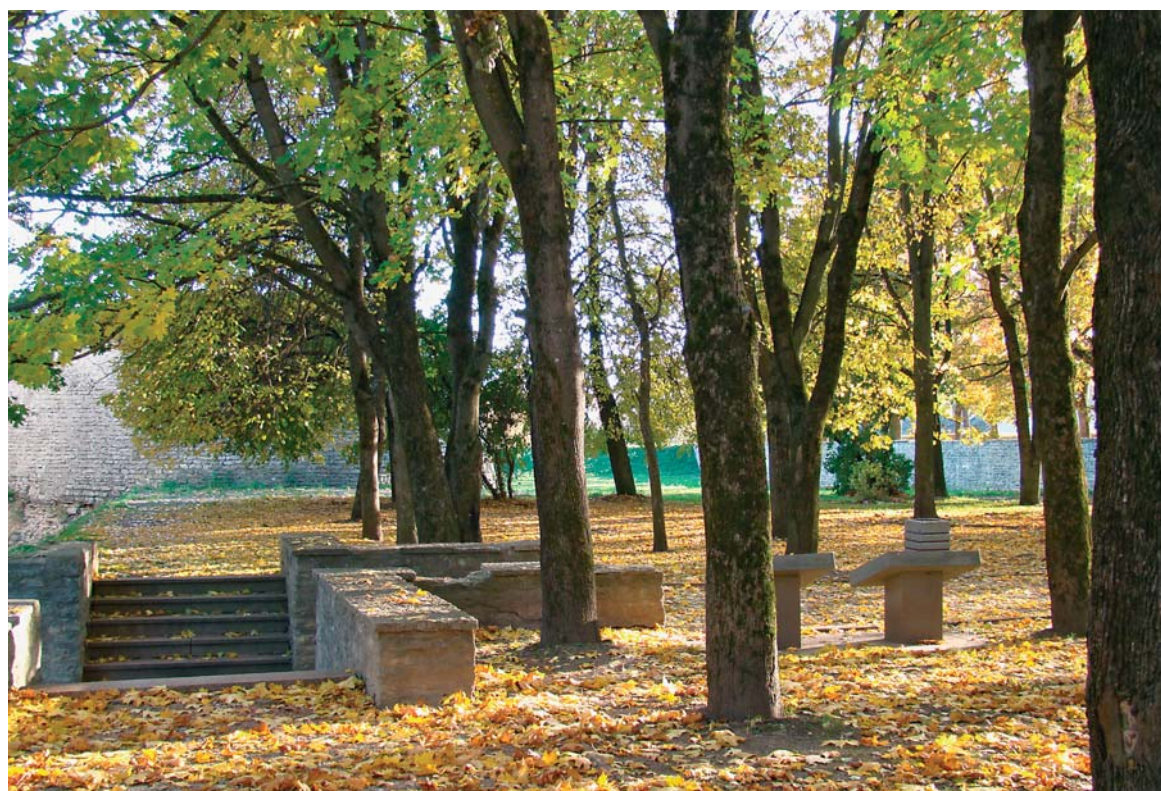
Ivangorodi kindlus UNESCO maailmapärandi nimekirja kandidaadiks. Viimane eesmärk oli juba projekti alguses ebareaalne, kuid suurema eesmärgi nimel tehti mitmeid vajalikke töid. Näiteks ilmusid eesti, vene ja inglise keeles raamatud „Narva ja Ivangorodi kindlused“, kus esmakordselt käsitleti populaarteaduslikus võtmes Narva kindluse ajalugu, toimus konverents ning valmistati tasuvus-teostatavusanalüüs „Narva ja Ivangorodi kindluste põhine ühtne turismitoode“. Projekt oli hea algus edaspidiseks koostööks.

Number ühe järel tuligi Est-Rus Fort Tour-2 ehk „Unikaalse Eesti-Vene kindlustuste ansambli kui ühtse turismitoote arendamise II etapp“. Tegemist on juba investeerimisprojektiga, mille raames tehti Narva linnuse lossipargis heakorra- ja haljastustöid. Kuna projekt sai rahastuse Eesti-Läti-Venemaa koostöö programmist, siis parandatakse selle raames ka sissepääsuteed Ivangorodi kindluses. Kogenud ja tuttavad partnerid Arenduse ja Õkonoomika Amet ning Ivangorodi administratsioon tagavad selle, et koostöö ei too ebameeldivaid üllatusi. Ehkki valdav osa projekti toetussummast on mõeldud investeringutele, ei piirduta ainult ehitustöödega. Projekti raames töötatakse välja ka audiotuur ning käivitatakse audiogiidi teenus, mille järgi võivad tulevased Narva linnuse ja Ivangorodi kindluse külastajad iseseisvalt tutvuda Narva kindluse ajaloo ja legendidega. Audiogiidi materjalid koostavad Narva Muuseumi teadurid ja neid võib tulevikus alla laadida ka oma telefoni. Projekti eelarve on 1 824 564,85 eurot, millest ligi 43% on Narva Muuseumi osa. Projekt lõpeb 2014. aasta suvel, kui avatakse lossipark.

Anastassia Sokolova

Talvine lahing. 1704. aasta lahingu rekonstruktsioon Narva linnuse läänehoovis 2010. aastal
FOTO: Narva Muuseum

Narva linnuse pargi trepid 2010. aastal enne haljastus- ja heakorratöid
FOTO: Anastassia Sokolova

**Narva linnus
ja Ivangorodi
kindlus**

**FOTO: Andres
Toode**

Vene poolel asuvas kindluses ehitatakse sissepääsutee valmis juba käesoleva aasta lõpuks ning edaspidi saavad külastajad nii Narva linnusesse kui ka Ivangorodi kindlusesse ligi mugavamalt ja ohutumalt.

Koostööd idanaabritega on tehtud ka kultuuriprojektide vallas. Kuigi Narva ajaloo on olnud palju sõdu ja lahinguid, ei saa mööda minna Põhjasõja kahest esimesest võtmesündmusest. Aastatel 1700 ja 1704 kohtusid Narvas Rootsi ja Vene armee. Kui 1700. aastal alistasi rootslased venelasi, siis neli aastat hiljem said viimased revanši ning vallutasid Narva. Nii Rootsi kui ka Venemaa jaoks olid Põhjasõja Narva lahingud tähtsad ajaloo-sündmused ning seda saab tunda iga aasta augustis ja novembris. Novembris korraldatakse 1700. aasta lahingu rekonstruktsioon ehk talvine lahing ning käesoleval aastal toimub see juba kümnendat korda. Augustis on aga 1704. aasta lahingu rekonstruktsioon. Ürituse teeb põnevamaks see, et osalejaid on nii Venemaalt Peterburist, Moskvast, Viiburist ja muudest paikadest kui ka Rootsist, Lätist, Eestist ja mujalt. Tundub küll loogiline, et osalejad Venemaalt peaksid kehastama ainult Vene sõjamehi, kuid nii see alati ei ole. Narva Muuseumi suured

sõbrad Viiburist on alati nõus kehastama suvise lahingu rekonstruktsioonides rootslasi, kuna arusaadaval põhjusel napib alati augustis Rootsi vägesid. Ja üks Viiburi läbski Venemaa koosseisu alles 1721. aastal seoses Uusikaupunki rahuga.

Vene muuseumidega puutub Narva Muuseum kokku ka Läänemere-äärsete linnuste ja muuseumide assotsiatsiooni töös. Assotsiatsioon loodi 1990. aastal, kui Euroopas valitses muudatuste laine. Praegu hõlmab assotsiatsioon ligi 45 linnust ja muuseumi üheksast Läänemere-äärsest riigist, sealhulgas Venemaalt. Vene linnustest ja muuseumidest on assotsiatsioonis Peeter-Pauli kindlus, Viiburi linnus, Orešeki (Schlüsselburgi või Pähkinälinna) linnus, Suurovi muuseum Peterburis, Kaliningradi muuseum ja Novaja Ladoga linnus. Nagu igas sellises organisatsioonis, mis koosneb mitmest tosinast liikmest, on assotsiatsioonis aktiivsemad ning passiivsemad osalejad ning Venemaa linnused ja muuseumid ei ole passiivsemate hulgas.

Vaadates Narva Muuseumi koostööd Vene partneritega, võib kindlasti öelda, et kogemus on olnud positiivne. Tuleb aga märkida, et rahvusvaheliste projektide elluviimisel võttis suure koorma enda kanda just Narva Linna Arenduse ja Ökonoomika Amet. See tähendab, et Narva Muuseum ei pidanud ise otseselt kokku puutuma Vene seaduste spetsiifika ega kohalike kommetega. Neile, kes soovivad Vene partneritega koostööd teha, julgeme oma kogemustest soovitada, et planeerige ettevõtmistele tavalisest rohkem aega ning ärge oodake kiiret tagasisidet. Tagasiside puudus ei tähenda, et kõik, mida te teete, on 100% positiivne, vaid pigem tehakse kriitikat siis, kui tööd on valmis ning midagi ümber teha on juba liiga hilja. Samuti tuleb arvestada sellega, et väga ilusasti ja asjalikult osatakse rääkida ka siis, kui tegelikult midagi ei tehta. Sellele vaatamata on võimalik leida häid partnereid, kellest saavad teie väga head sõbrad ning kes on nõus kehastama kas või rootslasi, kuigi on selge, et rootslased ei võida.

**Uued kaldteed
Narva linnuses**

**FOTO: Anželika
Shticalov**

KUIDAS ME TITANICU EESTISSE TÕIME?

— OTT SARAPUU —

EESTI MEREMUUSEUMI LENNUSADAMA TEGEVJUHT

— INGA JAAGUS —

EESTI MEREMUUSEUMI PROJEKTIJUHT

Ott Sarapuu

Näitust „Titanic: lugu, leiud, legendid“ Lennusadamas on külastanud esimese kuuga 33 000 inimest. See on kolmandik sellest, mida oleme prognoosinud nelja ja poole kuu külastatavuseks. Selle esimese kuu jooksul on meilt mitmeid kordi küsitud ka käesoleva artikli pealkirjana kõlavat lauset. Olgu siis esimest korda vastatud selle küsimusele pikemalt, kui pelgalt „tuleb tööd teha“.

Inga Jaagus

OLEME KIMBATUSES

Üsna peatselt pärast Lennusadama avamist liikusid meie mõtted küsimustele, mis saab edasi, mis on see järgmine „see“, mis toob taas inimesed meie muuseumisse ja paneb nad vaistuma. Vastus oli sama lihtsalt varnast võtta – palju erinevaid sündmusi ning ajutised näitused. Esmajoones lihtne idee muutus süvenemisel järjest peadmurdvamaks. Olime endale seadnud mõned kriteeriumid: 1) näitus peab olema seotud otseselt merendusega, 2) näitus peab kõnetama suurt hulka inimesi, 3) näitus peab olema suurusega 600–900 m² ning kaasaegse disainiga.

Läinud aasta sügise hakul olid meil laual mõned süvamerenäitused, Heureka „Meri ja laevad“ ning näitused pealkirjaga „101 Inventions“ ja „Planet Shark“. Kõigil neist olid aga omad miinused – osa neist oli kümme aastat tagasi tehtud ning suurest reisimisest juba üpris väsinud ilmega, mõni aga ei sobitunud hästi meie muuseumi ajastu ja teemaga. Tõsi, olime korra mõelnud ka Titanicu näituse peale, kuid kuna see tundus nii kättesaamatu ning esimesele päringule ei saanud mingisugust vastust, olime selle mõtte kõrvale pannud. Häid variante polnud.

100 LEHEKÜLGE KOHTUMATERJALI

Otsustasime siiski veel kord proovida Titanicu näitusega. Vahepealse uurimistöö käigus olime jõudnud teadmisele, et Titanicu näitust pakub kaks Ameerika päritolu ettevõtet –

Imagine ja Premier Exhibitions. Kuna meie kimbatus oli omajagu suur, ei jätanud me neile seekord võimalust mitte vastata. Alustasime kõnelusi Imagine'iga. Järgnevate kuude jooksul külastasime näitust Hiinas, saime paika näituse ruumiplaani, täpsustasime detaile alates esemete nimekirjast kuni selleni, mis tooteid ja millise hinnaga võime oma poes müüa. Mai alguseks oli peaaegu kõik valmis lepingu allkirjastamiseks, kuni meile saabus teade, et Premier Exhibitions on esitanud Imagine'i vastu hagi Georgia osariigi kohtusse.

Pea saajaleheküljeline kohtumaterjali lühikokkuvõte oli järgmine: Imagine on kopeerinud Premier Exhibitionsi Titanicu näituse lahendusi ning viimane nõuab näituse eksponeerimise lõpetamist. Imagine vastas meile veenevate argumentidega, millest vahest kaalukaim oli see, et Titanicu ajalooline lugu ei ole kellegi omand ning selleleemalisi näitusi on teinud paljud teised muuseumid. Seega ei saa keegi seda lugu ega näitust enda ainuomandiks pidada.

LEPING SAAB VIIMAKS ALLKIRJAD

Konsulteerisime Eesti õigusspetsialistidega ning kuigi mingit tõsiseltvõetavat ohtu poleks Imagine'iga lepingu sõlmimisest kujunenud, otsustasime siiski alustada kõnelusi ka Premier Exhibitionsiga. Meie esimene telefonivestlus oli mai viimastel päevadel. Ütlesime kohe välja, kui palju oleme valmis näituse eest tasuma ning millised on meie tingimused (jah, väga otsekohene samm!). Juunis pidasime mõlema pakkumise läbirääkimisi ning püüdsime kujundada tasahilju olukorda nii, et nad oleksid tulenevalt konkurentsist valmis meile soodsamat hinda pakkuma.

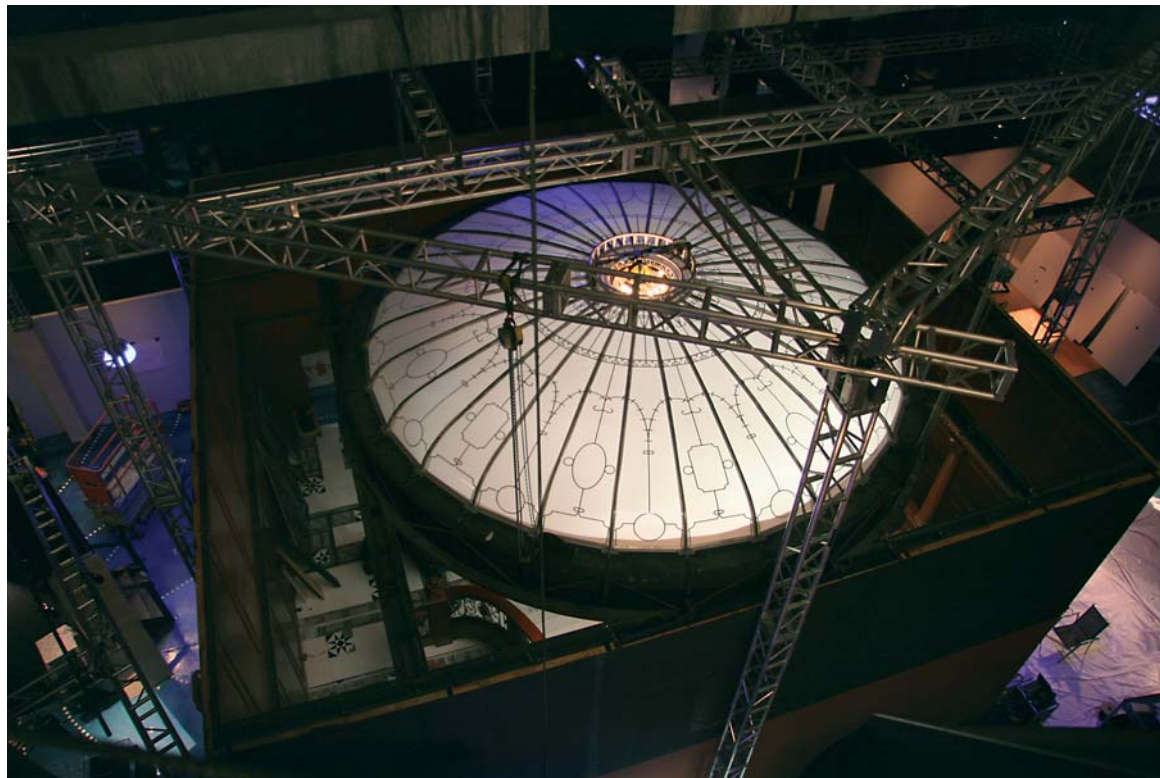
Augusti keskpaigaks oli meil põhimõtteline otsus ning lepe koostöök Premier Exhibitionsiga olemas. Samal ajal olime tegelnud ka esialgse ruumiplaani ning täpse pooltevaheliste ülesannete jaotusega. Augusti viimased ja septembri esimesed nädalad kulusid nüüd juba põhilepingu detailide läbirääkimistele. See tähendas ülepäeviti umbes tunniajaseid kõnesid. Kui vahest rohkem on kõneldud esemete/eksponaatide kindlustusest, siis käesoleval juhul ei tulnud see kordagi jutuks, kuna Premier Exhibitionsil on endal täiskindlustus. Peamised erimeelsused, mis vahepeal tundusid suisa ületamatud, hõlmasid maksegraafikut (meie ei olnud valmis maksma kogu raha vahetult pärast lepingu sõlmimist), pildistamist (soovisime, et näituse alal oleks võimalik teha pilti) ning poolte kohustusi, kui näitus peaks mistahes põhjustel ära jääma või edasi lükkuma (see oli väga ühepoolset Premier Exhibitionsi kasuks).

13. septembril sõlmisime Eesti Meremuuseumi ja Premier Exhibitionsi vahel lepingu Titanicu näituse eksponeerimiseks Lennusadamas.

Titanicu mudel saab transpordijärgset kohen-dust

FOTOD: Eesti Meremuuseum

Vaade ült suure
peatrepi kuplile
koos tugikonst-
ruktsoonidega

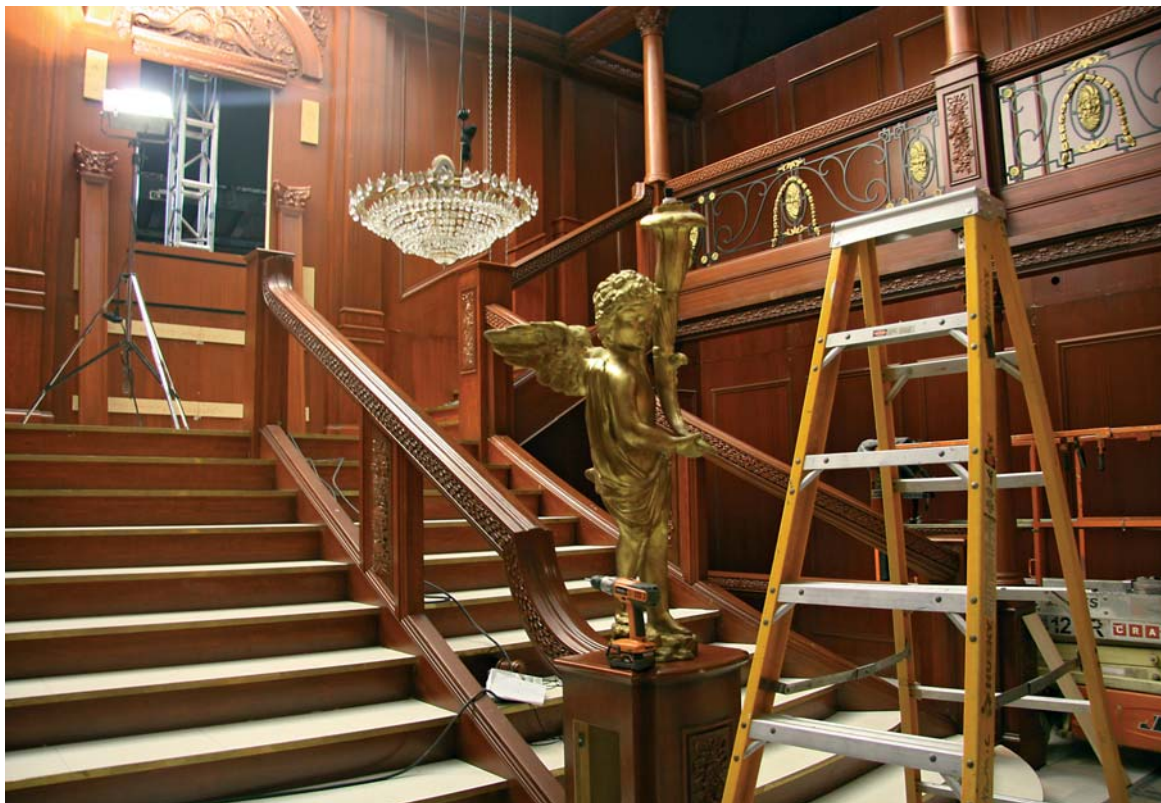
ME EI TEA, MIS ON NÄITUSE SISU

Kuna ajaraamistik oli tihe, toimusid samal ajal läbirääkimistega lepingu üle juba konkreetsemad ettevalmistused näituse Lennusadama angaaridesse paigutamiseks. Esimeses järjekorras tuli näitus angaaridesse ära mahutada nii, et selle tõttu ei kannataks püsiekspositsiooni terviklikkus. Meie edastatud plaanide ja lähtepara-meetrite (ala suurus, sisse- ja väljapääsu asukoht jne) alusel koostas Premieri disainer ruumi-plaani esmase kavandi, millest sündis pärast mitmekordset täienduste ja kommentaaridega edasi-tagasi saatmist näituse lõplik plaan. Kuigi võrdlusmoment hetkel veel puudub, võib suure tõenäosusega öelda, et Premieri meeskonna kogemused kiirendasid oluliselt hea ruumi-plaani paika saamist. Meie peamine ülesanne oli edastada õigeid lähteandmeid ning jälgida, et kõik plaanile joonistatu oleks reaalselt teostatav ja lähteandmetega kooskõlas.

Suve hakul oli üsna kindel, et Titanicu näitus tuleb Eestisse. Kuna tekstimaterjale ei saanud meile kumbki ettevõtte (kõik näituse tekstid ja pildid saadeti alles pärast lepingu allkirjastamist) ning meil polnud aimu näituse sisulisest kvaliteedist, alustasid Meremuuseumi teadurid uurimistööd Titanicu teemal. Olgugi et tegemist on sisseostetud näitusega, on meie teadurid peaaesjalikult kõik praegu külastajatele lugeda olevad tekstid ümber kirjutanud (kohandanud, lühendanud jne) ning lisanud ka mitmeid osi. Toome mõned näited lisandustest, mis on ainult Tallinnas ning meie tehtud: 1) esimene ruum Tartu ja Londoni videote, piltide ja heliga ajastusse sisseelamiseks, 2) suured infograafi-

sed pannood Titanicu võimsuse ja vraki kohta, 3) nn juttude nurk, kus on võimalik kuulata Titanicu reisijate omavahelisi kõnelusi pardal, 4) kõik luugid, mida saab avada ning kust avastada müüte, põnevaid fakte jne. Siia ritta kuuluvad ka tekstimaterjalid pärast katastroofi toimunud muudatustest mereohutuses ning mõistagi info Titanicul olnud eestlaste kohta.

Kokkuvõttes ongi sisulised täiendused päris arvestatavad, nii lisandunud materjali kui ka ülesehituse muudatuste poolest. See ei tähenda sugugi Premieri näituse kehva kvaliteeti, ent arusaadavalt on muuseumis eksponeeritava näituse sisule teistsugused ootused kui väljapanekule, mis on üleval mõnes kaubanduskeskuses või messihallis, kus rändnäitused tihti peatuvad. Kompromiss näituse sisu osas ei sündinud aga ilma intensiivsete läbirääkimisteta, sest samamoodi nagu meie teaduritel oli ka Premieri sisumeeskonnal näitusest oma terviklik, hästi põhjendatud ettekujutus. Võiks ju küsida, miks siis üldse näitust sisse osta, kui seejärel hakata seda oluliselt ümber tegema. Ise produtseerides jääksid ära pikad läbirääkimised ning kooskõlastused selle üle, mida võib ja mida mitte. Sisseostetud näitus on muuseumile igal juhul koostööprojekt, olgu teiseks osapoolaks samuti muuseum või näituseproduktiooniga tegelev ettevõtte. Parim tulemus tekib mõlema poole teadmiste ja kogemuste ühendusest, nagu meie arvates tõestas Titanicu näitus. Nii et samamoodi saab vastu küsida: miks peaks muuseum ostma sisse välisnäituse, ilma sinna omalt poolt teadmistega panustamata?

Usume, et näituse lugu, ruumiline kulg, disain, tekstide pikkused, isetegemise võimalused jne on parimal tasemel, mida me praegu oskame ja suudame olemasoleva eelarvega teha.

KUIDAS EHITADA MAJJA MAJA?

Ruumiplaani ja sisu kõrval olid vastavalt lepingule kolmandaks oluliseks Meremuuseumi vastustusvaldkonnaks näituse tehnilised lahendused, eelkõige seinte- ja valguslahendused. Meil tuli paigaldada kõik näituseala välisseinad ning osa siseseintest, kokku u 230 meetrit, mis pidi olema valmis Premieri meeskonna saabumiseks. Pärast erinevate moodul- ja messiseinte müügi ja rendi hinnapakumiste võrdlust jäi nii aja- kui ka eelarveraamistikku arvesse võttes ainsaks variandiks vineerist moodulseinad ise toota. See andis meile ka võimaluse muuta kardinaalselt näituse värvitoone.

Valguslahenduse puhul oli üldjoontes kaks valikut: kas kasutada ameeriklaste olemasolevat valgustehnikat või leida ise Premieri *valgusraiderile* vastav lahendus. Premieri tehnika kasutamise maksumus ei olnud pikka aega täpselt selge, teada oli aga, et see töötab ameerika ehk 120 V pingel peal ning on suure elektritarbimisega. Seetõttu kavatsesime alguses otsida võimalikke kohalikke alternatiive. Lõpuks otsustasime siiski kasutada ameeriklaste tehnikat, mis oli niikuinii Eestisse saadetud (seega saime rendihinna kaubelda soodsaks) ning meie jaoks oli ka vähem vastutust – valgustuse toimimise pidi täies mahus tagama Premier.

Lennusadama puhul oli spetsiifiline teema näituseala katmine pealt: kui enamasti on Pre-

mier liikunud näitusega mööda erinevaid „tühje ruume“, st ruume, mis ongi mõeldud ajutiste näituste jaoks, siis Lennusadamas tuli näitus paigutada keset töötavat muuseumi, kus külastajad liiguvad kahel tasapinnal. Kaalusime nii kanga kui ka lamell-lae varianti. Mõlemad langesid aga ära, kui otsustasime kasutada Premieri valgustehnikat, mis kumbagi võimalust konstruktsiooniliselt kasutada ei lubanud (põhjuseks prožektorite tekitatav kuumus, õhuliikumise takistamine ning valgustrasside asetus). Mingil määral katsime siiski ka pealtvaadet, ent lõpuks sai probleemi raskuskeskmeks hoopist all olia perspektiiv: kuigi angaarde ekspositsiooni tavavalgus on võrdlemisi hämar, nõudsid mõned Titanicu näituse ruumid veelgi hämaramat keskkonda. Nii et pealt katmise peamiseks eesmärgiks sai hoopis takistada angaarde püsivalguse sisse tulemist – küsimus, mis selgus alles näituse ülesehituse käigus, reaalses ruumides ringi käies.

Kogu ehitustööde keerukusele lisas vürtsi tõik, et muuseum töötas kuuel päeval nädalas ja üritused toimusid ka õhtuti, ning polnud mingit võimalust muuseumi täiendavalt sulgeda. Seega tuli kõik tööd teha valmis nii, et need ei segaks oluliselt külastajaid.

ALGAB ÜLESPANEK

Ehitusprotsess ise ehk ettevalmistuse viimane etapp algas oktoobri lõpus, mil kohale saabus Premieri ehitusmeeskond. Kuni novembri esimese nädala lõpuni kestis intensiivne ülesehitus, novembri teiseks nädalaks jäid viimistlustööd, esemete ning graafika paigaldus. Kogu ehitusprotsessi koordineeris Premieri projektijuht.

Tema koostas kõigi tegevuste ajaplaani ning tööjõu- ja tehnilised vajadused, mille organiseerimine jäi suures osas meie vastutusse. Kõige aktiivsemal ehitusetapil oli ehitusmeeskond koos seitsme Premieri töödejuhiga kokku ligi 30-liikmeline, töökeeleks loomulikult inglise keel. Kuigi iga tööpäeva sees tuli ette väikeseid lahendamist vajavaid küsimusi, olid peamised tehnilised küsimused selleks ajaks selged ja läbi räägitud, nii et protsess sai kulgeda plaanipäraselt (juhtus ka erandeid – näiteks oli vaja hankida mitu kilo mesilasvaha peatrepi viimistluseks).

Esimeste ehituspäevade töötempot kiirendas oluliselt angaaride hea ligipääsetavus: tühjaks oli vaja lastida 14 suurt merekonteinerit äit näituse elemente. Konteinerid pääsesid hõlpsasti Lennusadama välialal manööverdama ning piisavalt lähedale laadimisväravale. Samuti oli võimalik konteinerid ehitusperioodiks parkida angaaride kõrvale, et omakorda sinna ehituse ajal ettejäevaid asju ladustada. Kuna angaarid on välialaga samal tasapinnal, oli lihtne asju sisse-välja tuua (Premieri meeskond rääkis ka kogemustest, kuidas näitus 6. korrusel üles ehitada).

Ootamatult kujunes ehitusprotsessi kõige keerukamaks teemaks näitusest ülejäävate elementide ladustamine. Ladustamisvajadus oli lepingus eraldi välja toodud, samuti kui mitu ruutmeetrit ning milliste tingimustega ruumi selleks on vaja. Olime kavatsenud selleks kasutada Meremuuseumi tühjana seisvat pinda Püssirohukeldris. Töö käigus selgus aga, et ladustamist vajavate asjade mõõtmed on väga ebastandardised – neli meetrit pikad seinamoodulid, valgustite raamid jne –, mistõttu tundus võimatu neid Püssirohukeldri kitsast sissepääsust läbi mahutada. Otsides alternatiivseid võimalusi laopinna rendiks, tuli välja, et ebatavaliste mõõtmetega kauba ladustamiseks on Tallinnas väga vähe võimalusi, enamik laopindu on arvestatud euroaluste mõõtmetega. Siiski võtsime ette katse mahutada pikimad seinaelemendid Püssirohukeldrisse. See õnnestus ning ladustamise küsimus sai planeeritud lahenduse. Premieri sõnul on ladustamine üks kõige sagedasemaid probleemkohti, kuna enamasti ei ole näitusepaikadel endil mitusadat vaba ruutmeetrit, mida mitmeks kuuks laoruumina kinni panna, ning samamoodi ei ole lihtne leida ebastandardsete mõõtmetega asjadele rendilaopinda.

Näituse ettevalmistamise võiks kokku võtta kõnekäänuga – alguses ei saa vedama, pärast ei saa pidama. Eraldi artiklit vääriks veel see, mida oleme lisaks näitusele Lennusadamasse Titanicuga seoses teinud – alates merefoorumitest kuni pidulike õhtusöökideni.

VIIS SOOVITUST

1. Läbirääkimistel lepingu üle on mõistlik täpselt selgeks teha, mis kuulub näituse hinna sisse ja mis mitte. See on erinevatel näituse tootjatel ja pakkujatel väga erinev. Küllaltki lihtne on see küsimuse puhul, kas näituse hind sisaldab transporti või mitte. Keerulisemaks läheb aga siis, kui jutuks tulevad siiasõitvate inimeste päevarahad, nende sõidutamine hotelli vahet, kõikvõimalikud materjalid, mida on vaja ülespanemise käigus, kuni selleni, kas poes müüdavate toodete pealt peab maksma komisjonitasu või mitte (sõltumata sellest, kas näituse tootja saadab teile mingeid kaupu või mitte). Meil on läinud sellega hästi, kuid teame, et on olnud ka kurbi kogemusi.

2. See on meie näitus! Mis sellest, et näitus on valmis kujul sisse ostetud, nii sisu kui teostuse hea taseme eest on vastutus ja panus ikkagi sama suur.

3. Vältige tõlkes kaduma minemist. Eeldatavalt toimub kogu suhtlus inglise keeles. See tähendab, et läbi rääkida tuleb eriti täpselt ja vajadusel sama asja mitu korda, olemaks kindel, et mõlemad pooled saavad sarnaselt aru ning mõistavad mingi küsimuse olulisust. Kasutage võimalusel arutamiseks telefoni või Skype'i suhtlust ning fikseerige kokkulepped e-kirja teel.

4. Kõik protsessid võtavad rohkem aega. Läbirääkimised, kinnitused (nt meie pidime kinnitama kõik alates seinavärvist kuni reklaamtekstini) jne võtavad alati plaanitust kauem aega. Aega võivad lisada veel ajavahe, erinevad pühad ja puhkepäevad jne. Kui partneriks on näituseproduktioonifirma, on neil tõenäoliselt käsil mitu paralleelset projekti, mis võib pikendada vastamise aega. Ja ometi tuleb alati meeles pidada, et vaikimine ei ole nõusolek.

5. Paindlikkus eeskätt. Näituse ülespanemise perioodil on vaja pidevalt lahendada väikeseid ettetulevaid muresid ja olukordi. Nende üle otsustamine peaks toimuma kiiresti, et kogu protsess seisma ei jääks, ning projektijuhil peab olema kasutada rahaline reserv.

MUSEAALIDE LAENUTAMISEST VÄLISMAALE

ÕISU MÕISNIKE PORTREEDE SAKSAMAA-REISI NÄITEL

— KERSTI KULDNA-TÜRKSON —
EESTI KUNSTIMUUSEUM

Kersti Kuldna-
Türkson

EELLUGU

2013. aasta kevadtalvel sai Eesti Kunstimuuseum Saksamaalt kirja, milles informeeriti meid Saksa 18. sajandi portreekunstniku Anton Graffi loomingu suurest ülevaatenäitusest, mis toimub Berliinis Alte Nationalgaleriis 2013. aasta sügisest 2014. aasta kevadeni seoses kunstniku 200. surma-aastapäevaga (<http://www.smb.museum/smb/kalender/details.php?objID=39406>). Kirjas sooviti laenata näitusele, kus eksponeeritakse ligi 90 maali ja 40 joonistust, ka kaht EKM-i kogusse kuuluvat Anton Graffi tööd – Õisu mõisniku Friedrich August von Sieversi ja tema abikaasa Juliane Wilhelmine portreed (EKM VM 553, VM 552).

Anton Graffi (1736–1813) peetakse Saksa valgustusajastu tähtsaimaks portretistiks, kelle jäädvustusi oma kaasaegsetest leidub paljudes muuseumides. Eesti Kunstimuuseumi kogusse kuuluvad Sieversite portreed asuvad Kadrioru kunstimuuseumi püsiekspositsioonis ning on publitseeritud paljudes meie väliskunstikogusid tutvustavates väljaannetes. Ilmselt sealt saigi näituse kuraator dr Birgit Verwiebe teavet Eesti maalide kohta.

EELTÖÖD

Tavaliselt võtabki seoses museaali laenamisega kõigepealt muuseumiga ühendust näituse kuraator, kes on saanud infot neid huvitava teose kohta kas siis publikatsioonide või isiklike kontaktide abil. Seepärast ei saa kuidagi alahinnata Eesti museaalide rahvusvaheliselt tutvustamisel igasuguste trükiste ja internetimaterjalide osa, mis aitavad meie töödel jõuda laia muuseumipublikuni.

Töö laenamisele eelneb reeglina mitteametlik kirjavahetus, kus väliskuraator uurib oma kohalikult kolleegilt, kas muuseumil on võimalik teda huvitavaid töid soovitud perioodiks välja laenata. Pärast seda, kui ta on saanud mitteametliku positiivse vastuse, saadab laenava institutsiooni direktor kirja selle asutuse direktorile, kust soovitakse töid laenata. Hea tava kohaselt peaks kirjale lisanduma selle projekti või näituse kirjeldus, kuhu tööd küsitakse. Väga oluline on ka eksponeerimistingimuste ja ruumide kirjeldus (ingl *Facilities Report*), mis iseloomustab nii näituseruumide asukohta, ehitusmaterjale, turvasüsteeme, kliimatingimusi kui ka näiteks tööde vastuvõtmiskorda ja isegi ruumide koris-

Anton Graff.
Õisu mõisnik
Friedrich August
von Sievers ja
tema abikaasa
Juliane Wilhel-
mine Sophie

tusprotseduure. Eriti hoolikalt uuritakse seda kõike esmakordse koostöö puhul, et olla kindel oma museaali turvalisuses välisnäitusel.

Teisalt aga, kui soovitakse ise välismaalt eksponaate Eestisse tuua, peab arvestama sellega, et aega ja teadmisi tuleb panustada oma muuseumi põhjaliku *Facilities Report*'i koostamisele (kõikidele rahvusvahelistele standarditele vastava raporti näidise leiab näiteks Taani Riikliku Kunstimuuseumi kodulehelt <http://www.smk.dk/en/about-smk/art-loan/loans-for-exhibitions/#dokument2>).

KOGUHOIDJA JA KURAATORI ARVAMUS NING LAENAMISEGA SEOTUD KULUD

Nagu iga laenamise puhul, on ka tööde välisnäitusele saatmisel otsustav koguhoidja arvamus. Tema tunneb oma kogu töid kõige paremini ja teab, kas museaal üldse kannatab transportimist ja eksponeerimist ning kas seda on vaja enne väljasaatmist korrastada. Kunstimuuseum on mitmel korral ära öelnud keerulises tehnikas teoste, näiteks pastellmaalide laenamisest, kuna need tööd ei kannata pikemat transporti. Hea tava kohaselt oleme aga pakkunud nende küsitud tööde asemele midagi samaväärset meie koguhoidja valikul, kas teoseid samalt autorilt või samast ajaperioodist.

Eelpool nimetatud Graffi maalide puhul leidsid koguhoidja ja teosed üle vaadanud konservaator, et tööd on heas seisukorras, kuid transportimiseks tuleb paigutada maali tagaküljele spetsiaalne toetus. Niisugused korrastustööd toimuvad teose vastuvõtja kulul. Seetõttu tuleb töö näitusele küsijat juba varakult sellest teavitada, missugused on museaali väljalaenamise kulud. Siia alla käivad nii korrastus-vormistustööd kui ka näiteks pakkematerjali tellimine.

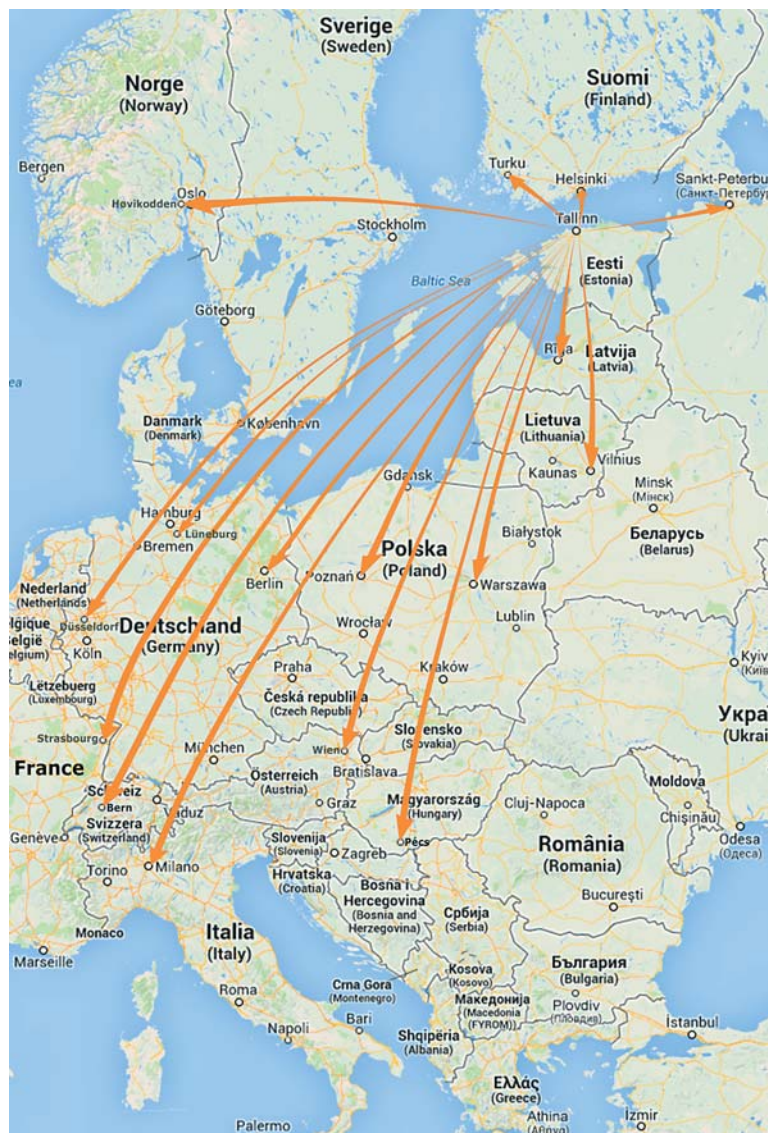
Kui museaal asub väljalaenamiseks küsitaval

perioodil püsiekspositsioonis või näitusel, on oma sõna öelda ka näituse kuraatoril. Sieversite portreed, nagu mainitud, on Kadrioru kunstimuuseumi Saksa kunsti ekspositsioonis kesksel kohal ning millegi võrdväärsega ei ole neid väljalaenamise ajaks asendada. Ometi otsustati, et võimalus saata maalid Saksamaale olulisele näitusele, mida kahtlemata külastab suur hulk inimesi, on hea tutvustus meie töödele ning kaalub üles ajutised „augud“ meie püsiväljapanekus. Ent kahtlemata on olulisus püsiekspositsiooni või oma muuseumi näituse jaoks täiesti arvestatav põhjus, miks teinekord tuleb konkreetse töö väljalaenamisest loobuda, ja nii on EKM mõnikord ka teinud.

TRANSPORT

Pärast seda, kui on otsustatud, et museaal saadetakse välisnäitusele, algab pikk kirjavahetus detailide asjus. Reeglina maksab transpordi eest vastuvõtja, kes informeerib väljalaenajat, millist transpordifirmat ta kasutab. Seejärel võtab transpordifirma esindaja tavaliselt juba ise ühendust muuseumiga, et leppida kokku üksikasjades. Graffi maalide puhul kaalus näitusekorraldaja algul mõtet viia tööd Saksamaale spetsiaalse transpordilennukiga, mis oleks teinud peatuse Tallinnas ja teistes lähiregiooni linnades, kust töid Graffi näitusele laenatakse. Ilmselt suurte kulude tõttu loobus Saksa transpordifirma siiski õhutee kasutamisest ja Õisu mõisnike portreedel tuli reisida autoga.

Täpsemalt võttis meiega tööde Saksamaale toimetamise asjus ühendust transpordifirma KLG Eesti esindus, millega EKMil on kujunenud pikaajaline koostöö kunstiteoste vedamisel. Kuna transpordi ajaks annab muuseum oma tööd võõrastesse kättesse, on väga oluline teada, kuidas toimub konkreetsetes transpordifirmas

Kohad, kuhu on Eesti Kunsti-muuseumile kuuluvaid töid alates 2010. aasta sügisest laenatud

asjaajamine, milliseid autosid kasutatakse, kui kogenud on juhid jne. On loomulik, et museaalide, eriti kunstiteoste ühest kohast teise toimetamiseks kasutatakse eriautot, millel on kaubikuosas spetsiaalne kliimahoidmisseade. Samuti peab olema läbi mõeldud marsruut, nii et öiste peatuste ajal ei jäeta autot järelevalveta, on teada, milliseid dokumente tuleb esitada piiridel unikaalse „kauba“ puhul jne. Transpordifirma varustab muuseumi vajadusel ka pakke-materjaliga, näiteks valmistab ette antud mõtude järgi spetsiaalse museaalide transportimise kasti. Muidugi tuleb kasti vajadusest varakult teavitada ning kooskõlastada see tellimus ka museaali vastuvõtjaga, sest arve töö eest esitab transpordifirma talle.

KURIIR JA MUSEAALI SEISUNDIPASS

Kunstiteose/museaali välismaale saatmise puhul läheb sellega tavaliselt kaasa ka kuriir (ingl *courier*). Usaldusväärse transpordifirma korral ei pea ta seda siiski tegema autos kaasa sõites, vaid võib valida sihtkohta jõudmiseks kiirema tee. Definitsiooni järgi on kuriir museaalide väljalaenaja esindaja, kes vastutab tööde ohutuse eest pakkimise, kui vaja, siis transpordi, lahti-

pakkimise, uuesti sissepakkimise ajal, vajadusel ka näituse ülespaneku ja demontaaži jooksul, kontrollides museaali seisukorda lahtipakkimise järel ja pärast näituse lõppu. Seega on kuriir isik, kes peab tundma väljasaadetavat tööd väga põhjalikult ja osalema kogu museaali väljasaatmisprotsessis. Kõige paremini sobib kuriiriks kas koguhoidja või konservator.

Graffi maalide puhul valiti kuriiriks muuseumi maalikonservator Alar Nurkse, kes valmistas maalide toetuse ja koostas teoste seisundipassid (ingl *condition report*). Seisundipass on põhjalik dokument väljasaadetava museaali kohta, mis sisaldab töö täpset kirjeldust ning infot tema seisukorra, kaasa arvatud kahjustuste kohta. Seisundipass peab kindlasti tööga kaasas olema. Vastuvõttas muuseumis lahtipakkimisel on just see dokument infoallikaks museaali kohta. Töö lahtipakkimisel osalevad tavaliselt nii kuriir kui vastuvõtja esindaja ning koos fikseeritakse võimalikud defektid tööle ning ülevaatuse tulemused kinnitatakse seisundipassis mõlema allkirjaga. Näituse kokkupanekul toimub samasugune protsess ning kui defektid on eelnevalt korralikult kirja pandud, ei teki vaidlusi, kas võimalik kahjustus tööle tekkis näituse käigus või oli seal juba enne. Seega aitab niisugune protokoll juba eos vältida vaidlusi ja isegi võimalikke kohtuasju teemal, kes peaks vigastuse parandamise eest tasuma.

Graffi maalide kuriir Alar Nurkse oli pidevas kontaktis transpordifirmaga ning oskas soovitada, milliseid pakkematerjale tellida. Ka oli ta ise maalide pakkimise juures ning muidugi osales Berliinis lahtipakkimisel ja koos Saksa konservatoritega tööde ja seisundipassi ülevaatamisel. Seega, kuigi kuriiri kogu sõidu tasub reeglina vastuvõtja, ei ole kindlasti tegemist huvireisiga, vaid tihedate tööpäevadega. Kuriiril lasub tõsine vastutus oma museaali heaolu tagamisel.

DOKUMENTATSIOONI VORMISTAMINE JA KINDLUSTUS

Muidugi tuleb töö välismaale saatmist ette valmistades tegelda ka dokumentidega. Eelkõige on tarvis sõlmida leping kahe muuseumi vahel, mis sätestab kummagi poole õigused ja kohustused. Euroopa Muuseumide Organisatsiooni Võrgustiku (NEMO) kodulehel on olemas rahvusvahelise laenu näidisleping (<http://www.ne-mo.org/our-topics/collection-mobility/nemo-standard-loan-agreement.html>), mis hakkab olema aluseks MuSis ingliskeelse väljaandmisakti vormile.

Graffi näituse puhul soovis Berliini muuseum aga kasutada oma institutsiooni laenulepingut. Kuna seal olid käsitletud kõik tööde laenutamist puudutavad olulised punktid, siis peale väikeste paranduste siseseviimist, kuidas täpselt on näi-

tuseetiketil saksa keeles kirjas Eesti Kunstimuuseumi nimi, kirjutasiid direktorid lepingu alla.

Välismaale saadetavad museaalid peavad olema kindlustatud. Ka kindlustuse eest vastutab tööde laenulevõtja. Paljudes Euroopa riikides on olemas riiklik kindlustus ning kui Eesti Kunstimuuseumile on pakutud võimalust, et tööd kindlustatakse vastuvõtja riikliku kindlustusega, oleme sellega nõustunud. Muidugi peab ka riikliku nagu kommertskindlustusegi puhul eelnevalt tutvuma lepingutingimustega ja veenduma, et kindlustus katab erinevad riskid. Näiteks on oluline kontrollida, et kindlustus hõlmaks tööde transporti ka lähteriigis, mitte ainult vastuvõtvast, ehk oleks nn *nail-to-nail*.

Keeruline teema on väljasaadetavatele museaalidele kindlustushinna määramine. Graffi maalide puhul oli see mõnevõrra lihtsam, kuna tegemist on rahvusvaheliselt tuntud kunstnikuga. Internetis otsides leiab infot tema teoste müügihindade kohta, mis annavad orientiiri kindlustushinna määramisel. Üldiselt eeldab kindlustushinna määramine museaali eest vastutavalt isikult tõsist uurimistööd, võimalike võrreldavate objektide hindade väljaselgitamist. Samas tuleb selgeks teha, mida kindlustushind peaks katma – kas teose võimalikke restaureerimiskulusid või näiteks samaväärse ostmist museaali täieliku hävimise või kadumise korral. Kuna kõrgest kindlustushinnast ei saa kasu ei tööde vastuvõtja ega väljalaenaja, tasub mõelda, kas ainult oma museaali väärtuse rõhutamiseks on ikka mõtet lisanulli kindlustussummale juurde kirjutada.

KOKKUVÕTTEKS

Ja ongi kaks tööd Eesti muuseumi kollektsioonist Saksamaal näitusel, mis loodetavasti aitab paigutada meie kultuuripärandit jälle kord laiemasse Euroopa konteksti. Sellele aitab kindlasti kaasa näituse puhul valminud põhjalik trükis *Anton Graff. Porträts eines Porträtisten* (<http://www.roberteberhardt.com/wolffverlag2/buecher/anton-graff-portrat-eines-portratisten/>), kus Graffi töid Eestis on analüüsinud meie üks selle perioodi kunsti paremaid tundjaid Kadi Polli.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et Õisu mõisnike seekordne reis Saksamaale läks üsna libedalt ning loodetavasti kujuneb viperusteta ka nende kojuõit. Kuigi ettevalmistused ja paberitöö museaalide saatmisel välisriiki võivad tunduda esialgu hirmutavad, aitab tõenäoliselt teadmine, et ka vastuvõtva institutsiooni taga on eelkõige inimesed, kolleegid, kes samuti võivad vahel eksida ning kes samuti õpivad kogemustest. Seega on tööde välismaale saatmise puhul oluline – nagu igasuguse muu (muuseumi) töö puhul – planeerimine, läbimõtlemine ja eelkõige suhtlemine!

SIRVILAUAD

MUUSEUMIÕÕ TEEMA ON VALITUD

2014. aasta mais toimuva muuseumiõõ teema on „Õõs on tähti“. Järgmine muuseumiõõ püüab kõnetada noori, mehi ja muukeelseid külastajaid ning parandada infos orienteerumise võimalusi. Info kättesaadavuse parandamiseks on muuhulgas kavas luua mobiilirakendus. Loodetavasti jätkuvad ka edukad bussiretked maakondades.

LENNUSADAM VALITI EUROOPA MUUSEUMI AASTAAUHINNA NOMINENTIDE HULKA

Eesti Meremuuseumi Lennusadam kandideerib Euroopa Muuseumide Foorumi poolt välja antavale Euroopa muuseumi aastaauhinna EMYA 2014. EMYA peaaauhind kuulutatakse välja igaaastase Euroopa Muuseumide Foorumi koostamise raames toimuv tseremoonial 15.–17. mail Tallinnas. Eesti Meremuuseumi Lennusadama avamisest 2012. aasta mais on muuseumi külastatud u 550 000 korral. Meremuuseumi 2014. aasta suurimaks plaaniks on ajaloolise aurik-jäämurdja Suur Tõll renoveerimine, seal uue väljapaneku loomine ja taas külastajatele avamine 19. juunil 2014. Eestist on varem EMYA auhinna võitnud Kumu kunstimuuseum 2008. aastal.

Eesti Kunstimuuseumi Kumu kunstimuuseumis eksponeeritakse 2014. aastal rida huvitavaid näitusi, muuhulgas on 24. jaanuarist avatud näitus „Põhjamaade moodsast kunstist 1918–1931“, alates 9. maist Raul Meele näitus „Dialoogid lõpmatuses“ ja 30. mail avatakse modernismiaja klassikute sarjas näitus Nikolai Triigi loomingust.

Kadrioru kunstimuuseumis avatakse 29. märtsil Eveline von Maydelli näitus „Mustvalge maailm“. **Mikkeli muuseumis** on 20. märtsist võimalik näha Eesti klassikalist maalikunsti Enn Kunila kollektsioonist. **Adamson-Ericu muuseumis** avatakse 11. aprillil näitus Eesti kunstnikest Põhjamaades.

21. märtsil toimub kunstihariduse konverents **Kumu kunstimuuseumis** ja 14.–15. veebruaril konverents „Kunstnik ja Kleio. Ajalugu kunstis 19. sajandil“ **Kadrioru kunstimuuseumis**.

Tallinna Linnamuuseum avab 1. veebruaril ajutise muuseumi Telliskivi loomelinnakus, et tutvustada piirkonna ajaloo- ja kultuuripärandit, mis on talletatud muuseumi kogudes. Lisaks soovatakse koos Telliskivi piirkonna inimestega selgitada välja, mida võiks tulevikuks veel muuseumis säilitada. Telliskivi tänaval saab muuseumi külastada 1.–14. veebruarini iga päev. Täpsem info blogilehelt telliskivimuuseum.weebly.com.

ÜLIKOOlimuuseumide Võrgustikud

— LEA LEPPIK —

TARTU ÜLIKOOli AJALOO MUUSEUM

Lea Leppik

Euroopa ülikoolid on ühed vähestest institutsioonidest, mis on juba ligi tuhat aastat järjepidevalt tegutsenud. Muuseumid on idee poolest veel vanemad. Ülikoolid ja muuseumid leidsid teineteist siis, kui teadus muutus tõendus- põhiseks ja õppetöös hakati vajalikuks pidama näitlikustamist. Moodne muuseumimõte sündis paljuski just ülikoolimuuseumides, ülikoolimuuseumid on ühtlasi paljude riikide vanimad muuseumid. See kehtib ka Eesti kohta. Ülikoolide kollektsioonides on üle maailma palju sarnast. Selle taga on 16.–17. sajandil tekkinud uus paradigma Euroopa teaduses, mille samal ajal toimunud koloniaalekspansioon üle maailma levitas. Teadlaste omavaheline tihe suhtlemine ajakirjade, konverentside ja isiklike kontaktide vormis hoiab seda maailma koos tänaseni. Materjali akumuliseerumise järgi võib eristada kahte tüüpi ülikoolimuuseume – ühed on tekkinud vahetult õppe- ja teadustöö käigus ning on võrdlemisi terviklikud ja sageli tänini seotud rohkem teadustööga (näiteks Tartu Ülikooli loodusmuuseum), teised on hiljem kokku kogutud

ja sisaldavad teaduskäibest välja jäänud instrumente, kollektsioone või nende osi, materjale üliõpilaselu kohta, ülikoolile tehtud kingitusi jms (sellesse tüüpi kuulub näiteks Tartu Ülikooli ajaloo muuseum). Need piirid ei pruugi alati nii selged olla ning alljärgnevalt pean silmas mõlemat tüüpi muuseume ja kollektsioone.

Viimasel paarikümnel aastal seisavad ülikoolimuuseumid kõikjal silmitsi uute väljakutsetega, mis tulenevad üleminekust infoühiskonnale ja massiülikoolile. Ühelt poolt leiavad vanad väärikad teaduskollektsioonid üha vähem kasutamist otseses õppe- ja teadustöös, teisalt on digimaailma võimalused aidanud neid tähelepanu orbiiti tõsta. Kõrgkoolide pingestunud eelarved on sundinud otsima uusi rakendusi vanadele teadusmuuseumidele ja -kollektsioonidele. Paljudes riikides ollakse seisukohal, et ülikool peab õppe- ja teadustöö kõrval panustama ka ümbritseva ühiskonna üldkultuurilisse arengusse ja selle eesmärgi täitmiseks on muuseumid hea vahend. Kõikjal on peamine küsimus, kes peaks seda finantseerima. Sarnased probleemid

on pannud ülikoolimuuseumi järjest rohkem koostööd tegema ja ühiselt lahendusi otsima. Kui heita pilk käidud teele, siis pole 21. sajandi alguses tekkinud võrgustikud siiski esimene katse ülikoolide ajaloolisi kollektsioone kaasaja teenistusse rakendada.

Pärast Teist maailmasõda panid teaduse ja tehnika silmatorkavad saavutused (nt antibiootikumide kasutuselevõtt, kosmoselennud jms) inimkonna uskuma teaduse võluvärke. Ühe osana tollasest teadusevaimustusest hakati suurt huvi tundma teaduse ja tehnika ajaloo vastu, loodi vastavaid uurimisrühmi, organisatsioone ja väljaandeid. Nii asutati 1947. aastal Rahvusvaheline Teadusajaloo Ühendus (International Union of History of Science) ja 1949. aastal Rahvusvaheline Teadusfilosoofia Ühendus (International Union of Philosophy of Science). Nende kahe organisatsiooni liitmisel saadi 1956. aastal Rahvusvaheline Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Ühendus (International Union of History and Philosophy of Science (IUHPS)), mis tänaseni aktiivselt tegutseb. Teadusajaloo poolel on organisatsioonil 49 kollektiivliiget ja 13 alakomisjoni. Tegemist on tõelise maailmaorganisatsiooniga, millega ka Eesti teadusloolastel on pikaajalised koostöösidemed.

Pärast Teist maailmasõda loodi paljude Nõukogude Liidu kõrgkoolide juurde muuseumi, mille põhiline ülesanne oli eksponeerida vastava kõrgkooliga seotud sõja- ja revolutsioonikangelasi. Ka vanu teaduskollektsioone suudeti mitmel pool rakendada üsna edukalt stalinistliku propaganda teenistusse. Riiklik suhtumine teadusajalukku oli vastuoluline – ühelt poolt oli ju arengu näitamiseks vaja demonstreerida, mis oli enne ja mis on nüüd, ning rõhutada just omade prioriteete, teisalt aga jäid ideoloogilistel põhjustel paljud teemad ja isikud tabuks. Kui NLKP XX kongress oli 1956. aastal Stalini isikukultuse hukka mõistnud ja teaduslik-tehnilise arengu Nõukogude Liidu prioriteediks kuulutanud, hakati soosima ka teaduse ajaloo tegelemist ja tunnistati sellise tegevuse potentsiaali teaduse populariseerimisel. Nii olid saanud eluõiguse teadusajaloo muuseumid. Just selles laines hakkasid entusiastid Tartu ülikooli koguma vanu teadusinstrumente (millest osa õnnetult 1965. aastal peahoone tulekahjus hävis), loodusuurijate seltsis moodustati loodusteaduste ajaloo komisjon, 1962. aastast hakkas ilmuma sari „Teaduse ajaloo lehekülgi Eestist“, 1971 avati astronoomia ajaloo muuseum tähetornis ja 1976 loodi TÜ ajaloo muuseum.

Sellesuunaline uurimistöö toimus algusest peale rahvus- ja riigipiire ületava koostöö vormis, kusjuures Eestis olid aktiivseimad astronoomid, füüsikud ja loodusteadlased, aga Lätis näiteks hoopis meditsiiniajaloolased. Idasuunalised, st Nõukogude Liidu sisesed kontaktid olid muidugi kergemini saavutatavad, kuid juba 1960.

aastate keskel arendati aktiivselt (enamjaolt isiklikke) kontakte ka lääne suunas. NSVL Liidu Teaduste Akadeemia juures moodustati loodusteaduste ja tehnika ajalooga tegelev osakond, mis püüdis arendada sidemeid maailmaorganisatsiooniga. Tartu ülikooli rektori Feodor Klementi initsiatiivil loodi selline ühendus 1967. aastal ka Eesti NSV TA juurde, sellest sai vastava üleliidulise ühenduse Eesti osakond.

Moodne muuseumimõte sündis paljuski just ülikoolimuuseumides, ülikoolimuuseumid on ühtlasi paljude riikide vanimad muuseumid.

Peamine kontaktivorm oli sel ajal konverents ja lisaks üsna aktiivsele sellealasele tegevusele Nõukogude Liidu ja sotsialismileeri piires said üksikud isikud võimaluse külastada mõnd suuremat rahvusvahelist foorumit ja muuseumi ka sealpool raudset eesriiet. Reisidel sõlmitud isiklikud suhted jäid tavaliselt toimima pikemaks ajaks ning aitasid kaasa uurimistulemuste publitseerimisele läänes ja idas.

Eesti, Läti ja Leedu teadusajaloo uurijate esimene konverents leidis aset 1958. aastal Riias. Sellega pandi alus tänaseni elus olevale traditsioonile – konverentsid on toimunud 2–3 aasta tagant kordamööda Eestis, Lätis ja Leedus. Taasiseseisumine tõi kaasa senise teadussüsteemi lagunemise ja idasuunaliste kontaktide hõrenemise ning soovi vaadata rohkem lääne poole. Kuid Balti riikide koostöö taastus kiiresti – juba 1990. aastal loodi katusorganisatsioonina Balti Teadusajaloolaste Assotsiatsioon, mis on IUHPSi liige. Konverentside sari jätkub, 2014 toimub järjekordne kokkusaamine Helsingis. Algse vene keele on suhtluskeelena nüüdseks välja vahetanud inglise keel, osalejate ring on laienenud ja Balti Teadusajaloo Assotsiatsioon annab välja oma ajakirja (<http://www.bahps.org/acta-baltica>).

Rahvusvahelise teadusajaloolaste ühenduse üks alamkomitee on teadusinstrumentide komisjon, millega ka eesti teadusloolastel on olnud võrdlemisi pikaajalised sidemed. Märkimisväärseim selles vallas on ehk fakt, et Tartu tähetorni kuulsaima instrumendi – Fraunhoferi refraktori restaureeris 2011. aasta kevadel teadusinstrumentide komisjoni tolaegne esimees Paolo Brenni. Iga-aastaseid sümposiume on peetud alates 1981. aastast, järjekorras 33. toimub 2014. aasta augustis Tartus.

Meie asukoht ida ja lääne kultuuripiiril on pakkunud unikaalseid võimalusi nii teadust teha kui teadusmõtte arengust rääkida.

Teadusajaloalane uurimistöö on paljudes maades selgelt seotud teadus- ja ülikoolimuuseumidega. Kuid ülikoolimuuseumid ei ole alati teadusajaloo muuseumid. Ülikoolidel on ka kunsti-, loodus-, arheoloogia-, meditsiini- ja muid muuseume. Neid kõiki ühendab Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOM) alamkomitee UMAC (loodi 2001). Sellel on 196 liiget 41 riigis. UMAC on seadnud eesmärgiks toetada akadeemilise kultuuripärandi säilimist, selgitada ülikoolimuuseumide ja kollektsioonide suhteid ülikoolide ja kogukondadega, anda nõu kollektsioonide korraldamiseks, vahetada kogemusi, näitusi ja infot. UMACil on andmebaas, kus on ka Tartu Ülikooli ajaloo muuseumi ja kunstimuuseumi kogude lühikirjeldused. Selle juht Cornelia Weber käis Tartus 2006. aastal ja Tartu Ülikooli muuseumid on olnud esindatud enamiikul UMACi iga-aastastel kokkusaamistel.

Veelgi laiemalt mõistab ülikoolide pärandit Euroopa ülikoolide koostöövõrgustik Universeum, mis asutati aastal 2000 ja näeb oma tegutsemisväljana nii materiaalset kui mittemateriaalset akadeemilist pärandit, selle säilitamist, kaitset, juurdepääsu ja uurimist. Koostööpartneritena nähakse nii ülikoolide muuseume, arhiive, raamatukogusid, botaanikaedu kui tähetorne; nii teadlasi, üliõpilasi kui administratoreid. Põhimõtted, millest esiplaanil seisavad vastutus ja avalik juurdepääs, on kirjas nn Halle deklaratsioonis (vt <http://www.universeum.it/declaration.html>). Ka see foorum saab kokku igal aastal, kusjuures teine konverents toimus 2005. aastal Tartus pealkirja all „Tuleviku innovaatilised teadusmuuseumid, Euroopa vaade“. Alates 2012. aastast tegutseb töörühm, mis on võtnud eesmärgiks lahenduste otsimise praktilistele ja metodoloogilistele küsimustele, mis on seotud pärast Teist maailmasõda tekkinud teadusajaloo pärandi kogumise ja säilitamisega. 2012. aastal Trondheimis valitud teaduskomitee üks liige on Reet Mägi TÜ loodusmuuseumist.

Teadusmuuseumide ja kollektsioonide kerkimisele laiemal avaliku tähelepanu alla on väga palju kaasa aidanud võrgustumine interneti kaudu. Kõikjal maailmas, Eesti kaasa arvatud, on aktiivselt koostatud erinevaid andmebaase geoloogia, arheoloogia, zooloogia, botaanika, meditsiini jpm kogudest. Sellised andmebaasid on paljudel juhtudel andnud uurijatele võimaluse leida üles materjal, mis hakkab kõnelema kooslusena, mida ühe kõrgkooli või õppetooli piires polnud võimalik näha. Need andmebaasid on toonud varjust välja nii mõnegi ammu kadunuks arvatud kollektsiooni või kollektsiooniosa. Rääkimata sellest, et nende sisestamine on kõikjal sundinud kogude kuraatoreid n-ö asjad tolmust puhtaks pühkima ja teadvustanud kogude olemasolu nooremale põlvkonnale.

Tartu ülikoolis pole kunagi olnud spetsiaalset teadusajaloo õppetooli. Ometi on ikka leidunud missioonitundelisi teadlasi, kes on pidanud vajalikuks tutvustada oma eriala ajalugu nii järeletulijatele kui laiemale publikule. Teaduse rahvusvahelise iseloomu tõttu on sellisel tegevusel olnud paratamatult ka rahvusvaheline mõõde. Kui vaadata hetkeolukorda, siis seni alakasutatud võimaluste hulka kuuluvad kindlasti idasuunalised kontaktid – ühine kultuuripärand, mis on loodud kuulumisega Vene impeeriumisse ja Nõukogude Liitu, ei ole kuhugi kadunud. Vene maal on väga palju teadusloole pühendatud muuseume. Nende seas on väga kehvasid ja on väga innovaatilisi. Poliitiliselt võib piirideülene koostöö osutuda keeruliseks, kuid inimeste tasandil pole see raskem, kui oli suhtlemine läänega 1970ndatel.

Meie asukoht ida ja lääne kultuuripiiril on pakkunud unikaalseid võimalusi nii teadust teha kui teadusmõtte arengust rääkida. Tartu Ülikooli ajaloo muuseum pole pärast Eesti taasiseseisvumist kasutanud võib-olla kõiki võimalusi kaasa lüüa rahvusvahelistes võrgustikes või on see piirdunud üksikisikute konverentsikülastustega, kuid on selge, et me pakume maailmale huvi, kui suudame realiseerida oma asendist tuleva unikaalse tugevuse – olla ida ja lääne vahendaja.

BALTI MUSEOLOOGIA- KOOL 2013

EHK ALLEGOORIA PEALUU JA POOLIKU VEEPUDELIGA

— KERTTU MÄNNISTE —
KADRIORU KUNSTIMUSEUM

— 25 —

14.–20. juulil Lätis Bauskas toimunud Balti Museoloogiakooli suvekursus oli inspireeriv osalejatele ja oluline korraldajatele – nimelt tähistas Balti Museoloogiakool oma kümnendat toimumisaastat. Läti Muuseumiameti ja Balti riikide kultuuriministeeriumide toetusel on õnnestunud suvekoolist kujundada oodatud kohtumispaik ja värske museoloogilise mõtte kasvulava piirkonna muuseumispetsialistide jaoks.

Lähtudes muuseumi erinevatest rollidest ja avalikest kuvanditest, on suvekoolis kümne aasta jooksul kajastamist leidnud teemad kogumispoliitikast ja -teooriatest kuraatorluse ja kommunikatsioonini. 2004. aastal alustati olemusliku teemaga „Muuseumid ja nende roll kaasaegses ühiskonnas“ ning jätkati 2008. aastal „Muuseumi ühiskondlik roll: tempel või foorum?“. Neis kahes pealkirjas formuleerub ühtlasi suvekooli pealisülesanne – teadlikult ja mõtestatult positsioneerida muuseumi ja ennast muuseumitöötajana kaasaegses ühiskondlikus, sotsiaalses

ja kultuurilises kontekstis. Heitmata kõrvale muuseumitöö praktilist poolt, on suvekool rõhutanud oma kursuseprogrammi kontemplatiiivset ja reflektiivset iseloomu, keskendumist erialasele teoreetilisele (ja vahel isegi filosoofilisele või fantastilisele) mõtlemisele. Nii sobib ühe kursusekaaslase poolt kaasa toodud pealuu – iga suvekoolis osaleja pidi kaasa võtma vabal valikul ühe eseme, mis väljendaks teda muuseumitöötajana – edasi andma Balti Museoloogiakooli olemust ja eesmärke: küsida hamletlikult, kuidas olla. Kuidas olla muuseum, mis läheks korda, ja

Kerttu Männiste

Biržai muuseumi ekspositsioon – süstemaatiline ja esemeküllane
FOTO: Mariann Raisma

Linnamäe makett Tervete looduskaitsealal asuvas rekonstrueeritud kindluses
FOTO: Jana Shakare

Nõukogude tüüpkorterit esitav nurgake Bauska linna-muuseumis
FOTO: Jana Shakare

muuseumitöötaja, kes looks lisaväärtust? Eksistentsiaalne allegooria väljendus ka poolikutes veepudelites – juba mõningase teadmiste- ja kogemustepagasiga muuseumitöötajad („poolik veepudel“), kes innukalt ja avatud meeltega otsivad uusi, kvantitatiivselt ja kvalitatiivselt täiendavaid teadmisi.

Käesoleva museoloogiakooli teema oli „Pärand ja kogukond. Muuseumi roll“ ning lektorid Vilniuse ülikooli museoloogia professor Peter van Mensch ja Reinwardti Akadeemia päranditeooria ja muuseumieetika lektor Leontine Meijer-van Mensch. Loengu- ja seminari-päevi ühendas püüdlus kaardistada multikul-
tuurse dünaamilise kogukonna (kogukondade), pärandi(te) ja muuseumi vastastikuseid suhteid ja rolle.

Peter van Mensch aitas suvekooli sisse elada, meenutades ülevaatlilikult kogumise kui fenomeni ja museoloogilise mõtte arengut, ning jõudis Faro konventsiooni analüüsides kogukondade defineerimise ja muuseumiküllastaja (muuseumi kasutaja?) kontseptualiseerimiseni. Informatsiooni külluse ja kättesaadavuse tingimustes ning oludes, kus moodsad tehnilised lahendused võimaldavad koguda, talletada ja vahendada teadmist pärandist väljaspool objekti ja muuseumi füüsilist reaalsust, tuleb muuseumide ja mäluasutuste töötajatel asuda mõtlema ja tegutsema samuti väljaspool harjumuspäraseid raame (Cameron 2008). Pärandi defineerimise roll peaks kaasaegses ühiskonnas kanduma professionaalidelt üha enam kogukonnale, kellega koostöös muuseum ja muuseumitöötaja astuksid vahendaja rolli – kogukond otsustab, millist pärandit ning millisel kujul koguda ja kommunikeerida, usaldusväärne infohaldajast muuseumitöötaja viib kokku spetsialistid ja huvigrupid (van Mensch 2011).

Selline probleemipüstitus kehtib pigem üha kiiremas tempos peale kasvava kaasaegse kunsti- ja kultuuripärandi puhul, kus autor/looja ja publik/tarbija moodustavad kiiresti muutuva, samas tihedasti läbipõimunud võrgustiku. Vanema kunsti-, kultuuri- ja ajaloopärandi puhul tuleb oluliseks pidada mitteprofessionaalidest koosneva huvigrupi (pärandi kogukond) pealekasvu soodustamist – muuseum saab erinevate tegevusvaldkondade ja väljundite kaudu aidata kaasa jätkusuutliku kogukonna kujunemisele, kelle identiteedi osana ja huvi keskmene säilitab pärand oma osatähtsuse ühiskonnas (Meijer-van Mensch, Kawęcka, Janus 2013).

Erinevas võtmes kerkis korduvalt esile mulje ja kogemuse, autentsuse ja eetika probleem. Et avaliku arvamuse kohaselt on muuseum usaldusväärne institutsioon, n-ö tõe valdaja, siis tuleb olla ettevaatlik ja läbipaistev lahenduste puhul, kus põimuvad autentne ja rekonstrueeritu, näiteks ajaloolised interjöörid või majamuuseumid.

Balti Museo-
loogiakoolist
osavõtjad
2013. aasta
juulis. Tagumises
reas paremalt
esimene lek-
tor Peter van
Mensch
FOTO: Jana
Shakare

Millistest elementidest koosneb õigupoolest tervikkogemus, mida neis pakkuda üritame? Värvikaim näide, mille lektorid tõid, oli Rembrandti muuseum Amsterdamis, mis külastajale kaasahaarava keskkonna loomiseks eksponeerib kõrvuti ajaloolisi esemeid, rekonstruktsioone kui ka teatraalset butafooriat. Küsimus ei ole, kas eelistada algupäraseid objekte või jäljendusi, vaid valitud lahenduse, selle positiivsete ja negatiivsete aspektide teadvustamises iseendale, aga sama selgelt ja ausalt ka külastajaskonnale (van Mensch 2012).

Teoreetilist ettekannete ja grupidööde blokki täiendasid muuseumikülastused, mis parandi, kaasamise ja kogukonna temaatikat omal moel kommenteerisid-illustreerisid. Kursuse raames külastati kirjanik Vilis Pludonise majamuuseumi, Bauska kindlust ja linnamuuseumi, Tervete looduspargis asuvaid kirjanik Anna Brigadere majamuuseumi ja linnamäge koos kindluse rekonstruktsiooniga, Biržai piirkonnamuuseumi Leedus ja Rundale lossi.

Intrigeerivaks näiteks kogukonna ja muuseumi positsiooni ja eesmärkide kohta oli Biržai muuseumi esemetest üleküllane ekspositsioon. Leedu kolleegide sõnul olevat muuseumi näol tegu piirkonna identiteedi ja järjepidevuse olulise kandjaga, mis sellisena on südamelähedane ka kohalikule kogukonnale. Inimesed näivad hindavat mitte ainult piirkondlikku pärandit, vaid ka muuseumi enese muutumatust ajas, muuseumi musealiseeritust. Tänase museoloogia kontseptsioonile kogukonnast kui dünaamilist, aktiivset ja muutuvat mäluasutust soovivast huvigrupist esitasid Biržai muuseum ja kohalik elanikkond sellega kindlasti väljakutse.

Balti Museoloogiakoolis kogutud muljed lubavad rõõmustavalt rahul olla Eesti muuseumides tehtava teoreetilise ja praktilise tööga, aga kinnitavad ka vajadust vahel praktilisest tegevusest kõrvale astuda ja muuseumi üle meeldivate kolleegide seltsis mõtiskleda, fantaseerida ja filosofoeerida.

KASUTATUD KIRJANDUS

Cameron, Fiona 2008. *Object-Oriented Democracies: Conceptualising Museum Collections in Networks.* – *Museum Management and Curatorship* 23 (3): 229–243.

Mensch, Peter van, Leontine Meijer-van Mensch 2011. *New Trends in Museology.* Museum of Recent History.

Mensch, Peter van 2012. Püüdes ruumi objektide vahel. http://www.kul.ee/webeditor/files/muuseumid/bms/van-Mensch_pyydesruumi.pdf.

Mensch, Leontine Meijer-van, Dorota Kawęcka, Aleksandra Janus, 2013. Osalusstrateegiad juudi kultuuripärandi säilitamisel Poolas. http://www.kul.ee/webeditor/files/muuseumid/bms/MeijervanMensch_juudidPoolas.pdf.

SÄILITAV, KOGUV, EKSPONEERIV

СИНА + МИНА = АРМАСТУС

— DOVYDAS PABARČIUS —
EESTI RAHVA MUUSEUMI VABATAHTLIK

Dovydas
Pabarčius

Ristid Leedu
Rahvus-
muuseumis

FOTO: K. Stoškus

Tulin 2013. aasta suvel Eesti Rahva Muuseumi, et praktiseerida eesti keelt ja õppida tundma eesti kultuuri. Esmakordselt käisin ERMis kaks aastat tagasi Tartut külastades. Algul ma ei uurinud eriti ERMi kohta ega mõelnud üldse võimalusele siia tööle asuda. Aga läks teisiti ja sellel suvel olin siin tagasi. Olen hakanud lähemalt tutvuma eesti kultuuriga ja muidugi on ERM üks parimaid kohti, kus seda teha.

Vaatasin leedu keele sõnaraamatust järele, mida tähendab sõna „muuseum“. Seal on kirjas, et muuseum on asutus, mis kogub, säilitab, eksponeerib (*renka, saugo, eksponuoja*). Needsamad kolm sõna leidsin ka eesti keele sõnaraamatus: koguv, säilitav, eksponeeriv asutus. Hakkasin

mõtleva, et kui sõna „muuseum“ seletus on sama, kas siis töö suund ja näitused on ka sarnased.

Näituste osas leidsin ühe põhilise erinevuse. Leedu Rahvusmuuseumis algab püsinäitus eelajaloo tutvustamisega. Arheoloogia väljapanekul saab vaadata, millised rahvad elasid Leedu territooriumil enne riigi loomist, kuidas nad elasid, milliseid töövahendeid kasutasid. Edasi pakub muuseum võimalust tutvuda Leedu suurvürstiriigiga. See oli aeg, millal Leedu riik piirnes Musta merega. Kuna Leedu Rahvusmuuseum asub Vilniuse lossikompleksis, tekitavad mõned näitused külastajas tunde, nagu oleks ta sattunud keskaega. Näiteks Vilniuses Gediminase tornis, mis kuulub ka Leedu Rahvusmuuseumile, saab vaadata näitusi keskaja Leedu rüütlite relvastusest, Vilniuse lossi maketti 14.–17. sajandist. Torni tipust avaneb vaade tänapäeva Vilniusele. Torni kolmandal korrusel on näitus Balti ketist. Just Gediminase tornist algas 1989. aastal Balti kett ja lõppes Pika Hermannini tornis Tallinnas. Minu arvates on rahvusmuuseum koht, kus saab meenutada seda, mida meie riikide inimesed kipuvad praegu unustama – kui raske oli ehitada vabariiki.

Osa praktikaajast veetsin ERMi näitusemajas. Suheldes eestlaste ja välismaalastega, sain aru, et külastajad tunnevad huvi eesti rahvariiete ja naiste käsitöö vastu. Eesti Rahva Muuseumi püsinäitus „Eesti. Maa, rahvas, kultuur“ algab

19. sajandi talu-
elu väljapanek
Leedu Rahvus-
Muuseumis
FOTO: K. Stoškus

19. sajandi teisest poolest. Näitusel saab näha Eesti talurahva elu. Taluelu oli 19. sajandil nii Eestis kui ka Leedus väga oluline kultuuri osa, meie rahvad on maarahvad ja muuseumis elavad selle sajandi kombesid edasi. Leedu Rahvusmuuseumis on samuti püsinäitus 19. sajandi eluolust. Seal saab tutvuda rahvariietega, töövahenditega, tekstiilidega. ERMi püsinäitusel saab inimene siseneda rehielamusse. Leedus rehielamuid ei olnud. Leedu Rahvusmuuseumis on samuti eksponeeritud traditsioonilised Leedu elamud 19. sajandist, mis annavad külastajatele aimu tollasest taluelust. Leedu Rahvusmuuseumi püsinäitusel eksponeeritakse ka riste 17.–20. sajandist. Näitusel saab näha fotosid ristidest, mis olid pandud välja kodu või kabeli ette. Ristide valmistamine on unikaalne tegevus, mis sümboliseerib meie rahva jaoks usu traditsiooni ning iseloomustab meie etnograafilist kultuuri.

Praktika ajal olin ka Raadi mõisa pargis, mis on nagu Eesti Rahva Muuseumi suvekodu. Juunis osalesin 2014. aasta laulu- ja tantsupeo „Esimesel puudutusel“. Sain kuulda ja näha eesti rahvamuusikat ja -tantsu, mis aitas mul paremini mõista eesti keelt ja kultuuri. Kuulsin juba ammu, et eestlastele meeldib väga laulda ja laulupidu on Eesti riigi uhkus.

Kui Raadil parajasti suuremaid üritusi ei toimunud, oli seal päris vaikne, aga maagiline. Raadi mõisa varemete seina peale nägin lauset СИНА + МИНА = АРМАСТЫС. Ei saanud seda lauset ignoreerida, selgitaval tahvil on kirjutatud: „See on nagu absurdne sõnum minevikust või vastupidi – naiivne pühendus minevikust fragmentidele.“ Kunstnik tahtis näidata, et keele piirid ei jõua peatada tundeid. Kirillitsas kirjuta-

Kiri Raadi mõisa
varemetel
FOTO: Dovydas
Pabarcius

tud lause armastuse kohta kinnitab, et inimene saab ennast vabalt tunda – ei ole olemas keele ega rahvuse piire.

Väga huvitav on ERMi kodumaa piltide kogumise võistlus, mis esmakordselt toimus 1912. aastal. Aastal 2013 kuulutati ERMis välja sama võistlus, kuid muidugi on nüüd fotokaamerad paremad ja pilte koguneb rohkem. Sellise konkursi mõte on hea, sest inimesed saavad fikseerida nii huvitavaid hetki kui ka tavalist igapäevaelu. Pilte saab vabalt vaadata ERMi kodulehel, seal on päris palju emotsionaalseid ja ekspressiivseid pilte.

Kuna olen pärit väikesest riigist Balti mere ääres, on mul kergem mõista, mis tähendab hoida oma riigi kultuuri. Ma tean, et on vaja tugevust, et mitte lasta sisse teiste suurte riikide kultuuride mõju. Paljud peavad imelikuks, et ma õpin eesti keelt. Kui ma hakkasin eesti keelt õppima, siis oli see saatus, aga praegu leian, et kõigepealt peaksime tutvuma oma naabrite kultuuriga, kuna meie ajalugu ja kogemused on väga sarnased. Kui me tunneme oma maad, saame tunda iseennast.

JAAPANI TRADITSIOONILISE KUNSTI PROJEKTID ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS

— KERSTI KOLL —
ADAMSON-ERICU MUUSEUM

Kersti Koll

Adamson-Ericu muuseumil täitus 2013. aasta 2. detsembril 30. tegevusaasta. Kosmopoliitsele ja niivõrd mitmekülgsel kunstnikule nagu Adamson-Eric pühendatud muuseumile kohaselt on nende aastate jooksul muuseumi üheks oluliseks suunaks olnud rahvusvaheline koostöö. Meie muuseumis koostatud näitusi on eksponeeritud eelkõige Põhjamaades, kuid Eesti kunstipubliku jaoks on olnud mõistagi olulisem see, kui võrd on muuseumi rahvusvaheline koostöö suunatud siin välisnäituste korraldamisele. Aastate jooksul on Adamson-Ericu muuseumis olnud põnevaid näituseid Soomest, Lätist, Taanist, Rootsist, Kanadast, USAst, Saksamaalt, Prantsusmaalt, Hollandist, Šotimaalt, Inglismaalt, Jaapanist jm. Pikaajalised jätkuprojektid on olnud Põhjamaade suunal, Läti 20. sajandi modernismist ja Jaapani kunstist. Allakirjutanul on erakordselt suur rõõm olnud vedada muuseumi kuraatorina nii Läti modernismi kui ka Jaapani traditsioonilisi kunstiliike tutvustavaid projekte.

Meie muuseumi töö nii Põhjamaade kui Läti suunal näituste, konverentside ja seminaride ning trükiste osas on tõukunud suurel määral Eesti kunstiajaloo probleemidest. Jaapani kunstikultuuri tutvustades on Adamson-Ericu muuseum lähtunud aga muuseumi kui institutsiooni tugevast üldharivast rollist ja soovist avada Eesti publikule aknaid maailmakultuuri erinevatel tahkudel. Koostöös heade partneritega on Adamson-Ericu muuseumis alates 2000. aastast toimunud seitse Jaapani kunsti tutvustavat projekti, millega on alati kaasnenud ka laiemalt sealset kultuuri tutvustavad üritused ja lastele mõeldud programmid.

Õnnelik saatus ja Jaapani esteetikast vaimustunud inimeste koostöö tõi 2000. aasta oktoobris Jaapani kultuuripäevade ajal Adamson-Ericu muuseumisse iidse kalligraafiakunsti *shodō* meistrid **Shida Hisako** ja **Suzuki Shunchō**. Mõlemad on Jaapanis äärmiselt hinnatud kunstnikud, kelle looming on pärjatud mitmete kõrgete auhindadega. Nad tutvustasid põhjalikult ja väga

Shodō meister
Suzuki Shunchō
tööprotsessis
2000. aastal
FOTO: Peeter
Hütt

kaasahaaravalt Jaapani erinevaid kirjaliike ja nende sobivust erinevatest ajastutest ja erineva emotsionaalse laenguga jaapani kirjandusklassika tekstide kirjutamiseks. Seejärel sündisid publiku silme all kunstnike täielikus keskendumises teosed. See oli ülimalt nauditav ja võimas kogemus. Kirjutatavad tekstid varieerusid oma sisult ja sellele vastavalt ka pintslitehnika kasutuselt rafineeritud õrnusest, kus ülipeen pintsel vaid kergel viivul paberit puudutades tantsiskles, kuni väga maskuliinsete, tõeliselt laia pintsliga jõuliste töödeni. Muuseumisaal oli pilgeni täis sãrasilmseid osalejaid, kes jälgisid lummatult kunstnike iga pintslitõmmet, nautisid kalligraafilisi kompositsioone, meistrite selgitusi ja luuleridade visualiseeritud tõlgendusi. Valminud töödest sündis näitus ning eraldi *workshop*'il oli võimalik meistrite juhendamisel ka publikul kãtt proovida. *Shodō* demonstratsiooni ja tekste tõlkisid ning kommenteerisid Heiki Vallaste ja Taimi Paves. Toona Jaapani saatkonnas kultuuri-sekretãrina töötanud Taimi Pavesiga tekkis selle projekti käigus erakordselt kena koostöö, mis on jätkunud kõigi seitsme Adamson-Ericu muuseumis toimunud Jaapani näituse puhul, kus ta on kaaskuraator olnud.

Kogemus, kui lähedaseks teeb kunstikeeles kõnelemine kauged kultuurid, innustas meid otsima jaapani traditsioonilise kunsti valdkondade tutvustamiseks uusi võimalusi. 2003. aasta sügisel toimus näitus „300 aastat jaapani hanga traditsiooni. Ukiyo-e puulõiked Keizō Satō töökojast. Hokusai, Hiroshige, Utamaro, Sharaku ja teised kuulsad meistrid“, mis tutvustas aastasadade pikkuse ajalooga jaapani puulõiget ja trüki-kunsti. *Ukiyo-e* on maailmas üks armastatumaid

jaapani kunsti vorme ning võluval ja sisuliselt väga hästi koostatud näitusel oli eksponeeritud tuntuimate *ukiyo-e* meistrite Utagawa Hiroshige (1797–1858), Katsushika Hokusai (1760–1849), Kitagawa Utamaro (1753–1806), Utagawa Kuni-sada (1786–1864) ja teiste faksiimile loomingut. Ülimat meisterlikkust nõudvast ja peene nüansi-rikkusega tehnikast andsid Eesti publikule põneva ülevaate ka eksponeeritud ajaloolised *ukiyo-e* puulõike ning trükkimise töövahendid, ühe teose sünniprotsessi etappide näited ja film. Spetsiaalselt meie muuseumi jaoks koostatud väljapanek jõudis Kyõtost Adamson-Ericu muuseumisse koostöös Jaapanis elava soome *ukiyo-e* uurija Tuula Moilase ning kunstnike Virge ja Loit Jõekaldaga. Näitusega kaasnesid Jaapani Ukiyo-e Liidu asepresidendi **Keizō Satō** loengud, kus ta tutvustas Jaapani *Edo*-ajastu kunsti ja kuulsaid meistreid ning avas *ukiyo-e* teoste temaatika sügavamaid tagamaid. Toimusid ka äärmiselt kaasahaaravad *ukiyo-e* tehnika esitlused, kus näituse faksiimiletrükkide virtuoosne meister **Keizō Satō** demonstreeris traditsioonilist käsitrüki protsessi. Teda assisteeris **Makoto Nakayama**. Meister **Hiroshi Fujizawa** näitas traditsioonilist metskirsi-puust trükiplaatide lõikamist – meisterlikku ülipeent täpsust, millega sünnib ühe töö harmooniliseks trükkimiseks vajalik kuni mitmekümnest erinevast plaadist koosnev komplekt. Esinenud meistrid olid iidsete kunstitraditsioonide edasi-viivate hoidjatena Jaapanis pärjatud väga austava rahvusliku aarde tiitliga. Mulle isiklikult oli väga sümpaatne, kuidas selle näitusega tuli hästi esile Jaapani kultuuri taaskorduste fenomen ning iidsete meisterlike oskuste hoidmine ja põlvest põlve edasiandmine.

Muuseumi jaoks oli väga rõõmustav kunstnike **Shida Hisako** ja **Suzuki Shunchō** soov esineda taas Tallinnas ja Adamson-Ericu muuseumis *shodō* demonstratsioonide ja näitusega, mis 2005. aasta kevadel teoks sai ja mille publik taas

väga suure huviga vastu võttis. Jaapanis peetakse pretsedendituks, et kunstnikud esineksid mõnd valdkonda väljaspool Jaapanit tutvustades uuesti samas paigas. Shida ja Suzuki positsiooniga kunstnikele seda Eesti publiku suureks rõõmuks siiski võimaldati.

Sama aasta sügisel oli Adamson-Ericu muuseumis Euroopa Liidu ja Jaapani kultuuri-aasta raames näitus „**Jaapani traditsiooniline kunst: Suibokuga, nihonga, shodō**“, mis sai teoks koostöös Tōkyōs asuva Rahvusvahelise Bokuga Assotsiatsiooniga. Väljapanek tutvustas jaapani klassikalist tüsimaali, mida tuntakse nii *suibokuga* kui ka *sumi-e* nime all, kalligraafiakunsti ehk *shodō* teoseid ning mõningaid traditsioonilise jaapani stiilis maali – *nihonga* töid. Mitmete nimekate autorite hästi koostatud näitusekomplekt võimaldas eesti publikul nautida jaapani kunsti erinevate võimaluste üsna laia valikut, esteetilist peenust ja tehnilist virtuoslikkust. Näitusega kaasnes kataloog ja spetsiaalselt selle näituse jaoks tehtud ning eestikeelsete tiitritega video, kus Rahvusvahelise Bokuga Assotsiatsiooni president pr **Katori Kinsui** tutvustas tüsimaali ja õpetas tehnikat. Eesti keelde tõlkis nii kataloogi kui filmi Taimi Paves. Videoprogramm oli niivõrd populaarne, et seda laenasid muuseumist hiljemgi paljud kunstiõpetajad ja jaapani kunsti huvilised.

Sel näitusel oli ka **Kōkyō Hatanaka** maal „Noor neiu“, mis lummas nii oma ülimalt minimalistliku esteetikaga kui ka meisterlikule *nihonga* tehnikale omase sügavalt kumava koloriidiga. See teos tekitas tõsise soovi tutvustada kunagi põhjalikumalt ka traditsioonilist jaapani stiilis maali *nihonga*’t, mis *ukiyo-e*, kalligraafia ja tüsimaaliga võrreldes ei ole maailmas samavõrd tuntud. Näitus läks edasi Vilniusesse, kuhu avamisele saabus ka hr Hatanaka, kellega toona Jaapani saatkonnas töötanud Taimi Pavesil oli võimalik kohtuda. Järgmisel, 2006. aastal võttis professor Kōkyō Hatanaka lahkelt vastu meie saadetud kutse esineda Tallinnas ning koostas spetsiaalselt Adamson-Ericu muuseumisse mõeldud väljapaneku „**Aasia minu südames**“, mis toimus siin 2009. aasta sügisel.

Kyōto Kunstiülikooli *nihonga*-maali professor Kōkyō Hatanaka (1947) on mitmekülgne kunstnik, kes on pühendunud peamiselt *nihonga* maalile ja selle ajaloo uurimisele. Lisaks loometööle on prof Hatanaka avaldanud arvukalt kunstiteaduslikke esseid ja kirjutanud raamatuid. Tema sügavast budistlikust mõttest kantud maalid võlusid näitusel oma lakoonilise kujundi, sümbolistliku tundeintensiivsuse, *nihonga*’le omase värvipeenuse ja sumeda läbikumavusega. Visuaalselt lihtsatesse, kuid äärmiselt peenelt viimistletud töödesse kätketud sõnum – kirgas ajatu hetk kui palve, mis jõuab vaatajani idamaade kunstis nii oluliseks peetud puhta ilu

Kunstnik Katori Kinsui näituse „Jaapani traditsiooniline kunst: Suibokuga, nihonga, shodō“ avamisel 2005. aastal
FOTO: Peeter Hütt

Kunstnik Kōkyō Hatanaka näituse „Aasia minu südames“ avamisel 2009. aastal
FOTO: Loit Jõekalda

Aki Suzuki *butō-tantsu* etendus
2009. aastal
FOTO: Peeter Hütt

kaudu – liigutas väga ka Eesti publikut. Näitus ja hr Hatanaka põhjalikud loengud avasid hästi *nihonga* maalitraditsiooni olemuse, mis pole kunagi impulsiivne hetkeemotsiooni väljendus, vaid pika ettevalmistusperioodiga teemasse süvenemine, kuhu kuulub ka aeganõudev looduslikest värvipigmentidest värvide valmistamine, mille juurde kasutatakse taimedest, putukatest ja pärlikarpidest jahvatatud puudrit. Lisaks võraturale visuaalsele ja emotsionaalsele naudingule pakuvad tasapinnaliselt kiht-kihilt maalitavad *nihonga*-teosed muuseumitöötajatele ja restauraatoreile huvi ka värvipigmenti ülihea säilivuse aspektist. Ilmus ka kataloog, mis Hatanaka loomingu esteetikat täpselt tunnetanud Tiit Jürna kujunduses valiti 2009. aastal 25 kauneima Eesti raamatu hulka.

Rõõm oli kogeda, et publiku võttis väga hästi vastu Jaapani kultuuriprogrammi, mille kuratorid olid koostanud seekord väga laiaulatuslikuna. Lisaks hr Hatanaka ja japanoloog Alari Alliku loengutele esines näiteks „Eesti ballaadide“ lavastajana tuntud Aki Suzuki *butō*-tantsu etendusega, budismist ja muusikast kõneles Sven Grünberg, ikebanakunstist Ingrid Allik ja professor Indrek Kaeli. Erakordselt meelde jääv oli Andres Ehini luuleõhtu „Sitikas suudleb kuud“, kus Ehini häälutustele sekundeerisid Mart Soo kitarril ja Brian Melvin löökriistadel. Näituse sõnumist puudutatuna võttis muuseumiga ühendust Jaapani tee spetsialist Steve Kokker, kes omalt poolt korraldas väga meeleoluka klassikalise Jaapani teetseremoonia tänuüritusena kõigile, kes projekti õnnestumisele olid kaasa aidanud. Tänu toonase näituse emotsioonist tekkinud kontaktile oli ta ka 2013. aasta kevadel kohe nõus panustama *sumi-e* näituse ajal põhjalikesse *workshop*’idesse ja jaapani teemaailma tutvustusse.

Eesti Ajaloomuuseum korraldab 30. jaanuaril **Maarjamäe lossis** (Pirita tee 56, Tallinn) rahvusvahelise konverentsi „Kolmanda Riigi poliitika ja selle rakendamine Ida-Euroopas ja Eestis“.

27. märtsil avatakse **Suurgildi hoones** (Pikk 17, Tallinn) Eesti Ajaloomuuseumi, Muinsuskaitsemeti ja TLÜ ajaloo instituudi näitus „Peidetud linna otsides. Eluolu ajaloolises eeslinnas Tallinnas“. Näitus avab linnakeskkonna tausta tutvustades eeslinnade arengulugu, peatudes pikemalt Tallinna Kivilinna eeslinnal. Näitus toimub Eesti Ajaloomuuseumi 150. aastapäeva programmi raames ja jääb avatuks kuni 25. jaanuarini 2015.

Eesti Ajaloomuuseumi veebinäitus „MÄLU. Nõukogudeaegsed monumentaalskulptuurid Maarjamäe lossi pargis“ ootab virtuaalseid külastajaid aadressil: <http://www.ajaloomuuseum.ee/noukogude-monumentaalskulptuur/>.

Eesti Meremuuseumi Paksus Margareetas

saab kuni 28. jaanuarini vaadata näitust „Laeva-postkaartide lummuses“, mis kajastab erinevate laevade kujutamist postkaartidel. Veebruarist aprillini on Paksus Margareetas avatud fotonäitus polaarlade mereelustikust „National Geographic Polar Obsession“. Maist kuni septembrini on avatud näitus „Kilulinn Tallinn“, mis tutvustab Tallinna üht läbi aegade tuntuimat ekspordiartiklit.

Eesti Meremuuseumi **Lennusadamas** on kuni 30. märtsini avatud näitus „Titanicu lugu“. Näituse raames toimub 18.–23. veebruarini Titanicu festival, mille käigus esinevad Titanicu uurimisega seotud inimesed, näidatakse filmiprogrammi ning tutvustatakse Titanicu ajastut ja lugu.

28. märtsil leiab Meremuuseumis aset teaduskonverents 100 aasta juubelit tähistava auriku Suur Tõll teemadel. Suure Tõllu avamispidu leiab aset 19. mail 2014 Lennusadamas.

30. augustil tähistatakse Lennusadamas Muinastulede ööd Tallinna suurima lõkke süütamisega.

Eesti Loodusmuuseumis saab alates 29. jaanuarist näha elus ämblikke – nii troopilisi kui eestimaiseid. Näituse raames saab ämblikke uudistada terraariumides, uurida binokulaaridest, külastada ämblikuteemalisi loenguid ja töötube ning vaadata ämblikke tutvustavat filmi. Näitus jääb avatuks kuni 28. aprillini.

Eesti Loodusmuuseum avab mais koostöös Eesti, Soome ja Venemaaga rahvusvahelise näituse, mis tutvustab Soome lahte mitmest vaatevinklist. Neljast identsest komplektist koosnevat rändnäitust eksponeeritakse erinevates paikades, mais avatakse näitus samaaegselt Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Narvas.

Kunstnik Katori Miho tutvustab 2013. aastal toimunud näitusel „Sumi-e. Jaapani traditsiooniline tušimaal“ tušimaali töövahendeid

FOTO: Peeter Hütt

Tõuke 2013. aasta kevadel näituse „Sumi-e. Jaapani traditsiooniline tušimaal“ tegemiseks andis Andres Ehini mõte, millega ta 2011. aastal muuseumi poole pöördus, et pöimida üheks tervikuks jaapani kunst ja luule üheaegselt nii näituse kui illustreeritud luuleraamatuna. Kahjuks jäid peagi seda mõtet ellu viima vaid sõbrad. Näitus sai teoks Rahvusvahelise Sumi-e Assotsiatsiooni ja pr Katori Kinsui, kultuuriühingu Ars Orientalis ja Adamson-Ericu muuseumi koostöös. Näitus esitles erineva karakteriga autorite kaudu väga hästi jaapani kunstikultuuri ühe vanima ja iseloomulikuma valdkonna – tušimaali paljusid erinevaid tõlgendusvõimalusi. Tušimaali tehnika ja olemusega tutvumisele aitasid kaasa eksponeeritud töövahendid, film ja Jaapani kunstnike äärmiselt populaarsed *workshop*’id. Innustatuna eelmist näitust saatnud massiivse kultuuriprogrammi edukusest koostasime ka seekord kaheks kuuks tiheda jaapani kultuuri-

programmi. Lisaks tušimaali *workshop*’idele oli võimalik Ingrid Alliku juhendamisel teha iidset rakukeraamikat, saada osa Alari Alliku suurepärasest loengust, nautida *shakuhachi*-mängija Roland Suitsu võrratut kontserti, heita pilk koos kirjakunstnik Mati Kiirendiga Jaapani ajaloo mütoloogilistesse avarustesse ja õppida Ohara koolkonna kõrgetasemelise ikebanaõpetaja Sharon Koori käe all. Muuseumitöötajana on alati suur rõõm, kui pakutavat hästi vastu võetakse. Seekord kogesime aga sedagi, kuis mõne ürituse osavõtuvõimalused müüdi, kui nüüd naljatledes võrrelda, nagu rokkkontserdid mõne hetkega.

Ilmus ka kataloog ning ühing Ars Orientalis andis koostöös mitmel eri maal elavate Ehini austajatega välja kolmekeelse haikualbumi „Kiilid tantsivad taevas“, mida illustreerivad nii sellel näitusel esinenud kunstnike tööd kui muuseumis varem esinenud *shodō* meistrite Shida Hisako ja Suzuki Shunchō spetsiaalselt selleks raamatuks maalitud Ehini haikude jaapanikeelsed tõlked.

Äärmiselt meeldiv on kogeda, et kolmeteistkümne aasta jooksul toimunud Jaapani kunsti näituste kaudu on Adamson-Ericu muuseum saanud kohtumiskohaks paljudele oriendihuvilistele ning tihti küsitakse, millal on järgmisi projekte oodata. Jaapani kunsti niivõrd laiaulatuslik tutvustamine meie väikeses muuseumis on olnud võimalik ainult tänu väga heale ja laialdasele koostööle. Suur roll selles on olnud heal jaapani keele tundjal, kaaskuraator Taimi Pavesil. Erinevate projekti elluviimist on toetanud paljud jaapani kultuurist huvitatud inimesed ja firmad, Jaapani Fond ja saatkond, Eesti kultuuriministeerium ja kultuurkapital.

Kōkyō Hatanaka:

Minu isikunäitus Adamson-Ericu muuseumis oli igas mõttes suurepärane kogemus. Olen rõõmus, et see sai toimuda linna südames, väärika ajalooga kunstimuuseumis ning selle korraldamisel sai määravaks mitte majanduslik mõte, nagu see sageli meie

tänapäeva tegemisi juhib, vaid südamest südamesse kanduv soov ja energia, mis ühelt inimeselt teiseni liikudes järjest tugevamaks muutus. See, et näitus leidis aset Eesti rahvuslikus kunstimuuseumis, aitas omakorda kaasa uute heade võimaluste sündimisele. Tänu Eesti kogemusele sain 2012. aastal võimaluse korraldada isikunäituse Indias New Dehlis ja teha seda umbes kolm korda suuremas mahus. Usun, et iga näituse, iga töö puhul on aga peamine, et see kedagi kõnetaks. Loodan väga, et 2009. aas-

tal Adamson-Ericu muuseumis eksponeeritud tööd jäid inimeste südamesse.

2018. aastal valmib 1300-aastase ajalooga Nara linna Kōfukuji templi juures taastatav Kuldnepaviljon Chōkondō, kuhu on kavandatud 14 tähtsaima budistliku õpetaja pildid. Valmistun maalima teoseid, mis kestaksid viissada või isegi tuhat aastat. Tahaksin jätkuvalt elada ja maalida nii, et meel ei takerduks vanasse ega laseks end petta uuel.

Tõlkinud Taimi Paves.

SAJANDIVANUNE MÄNG

— ENN MAINLA —
EESTI SPORDIMUUSEUM

Käesoleval aastal tähistatakse Eesti tennise 100. aastapäeva. See tähtpäev oli ajendiks, miks Eesti Spordimuuseum koostöös Eesti Tenniseliiduga võttis ette suurema väljapaneku korraldamise oma näitusesaalis.

Enn Mainla

Nii nagu spordialade algusega ikka kipub olema, on ka tennis algus kokkuleppeline. Tunnustades küll baltisakslasi eeskujuandjatena, on Eesti tennis ametlikku ajalugu hakatud arvama 1913. aastast – hilissuvel toimus Eestimaa spordiseltsi Kalev vastvalminud väljakul Pirital esimene tenniseturniir, kus osales 20 põhiliselt eesti rahvusest meesmängijat. Selle ajaloolise turniiri organisatoritest on teada sellised Eesti spordi tuntud nimed nagu Anton Õunapuu ja Eduard Hiiop. Selle esimese eestimeelse turniiri finaalis alistas tsaariarmee ohvitser Otto Mamers Tallinna ärimehe Voldemar Sellingu. Selleks ajaks oli kaugele seljataha jäänud üldse esimene tennis võistlus Eestis, kui 23. augustil 1898 võrdlesid Tallinna Jalgratturite Seltsi väljakul oma tennis eoskusi peamiselt baltisakslased. Selle turniiri võitis J. Müller, kes alistas finaalis R. Bädge ning enne seda poolfinaalis W. Petzoldi.

Loomulikult veelgi kaugemale ulatuvad tennis harrastuse esimesed ilmingud. Kindlaid teateid on, et 19. sajandi lõpukümneni alguses olid väljakud olemas juba Avanduse ja Kumna mõisa juures ning 1895. aastal avati esimene avalik tennis plats Tallinnas Bade-Saloni juures Kadriorus. Umbes samasse aega jääb ka tennis väljakute rajamine Narva-Jõesuus, kus initsiaatorid olid seal suvilaid omanud Peterburi aristokraadid. Narva-Jõesuu rajati 1909. aastal ka esimene tennis klub, mis kandis nime Hungerburgi Lawn-Tennise Klubi. Klubil oli kasutada kolm väljakut ja liikmete arv oli aasta lõpuks 52, kellest 18 olid naisliikmed. 1913. aastal oli klubil juba viis väljakut ja liikmete arv koos toetajaliikmetega 152. 1911. aastal asutati Kumna mõisas spordiring, mis astus samal aastal Ülevenema-

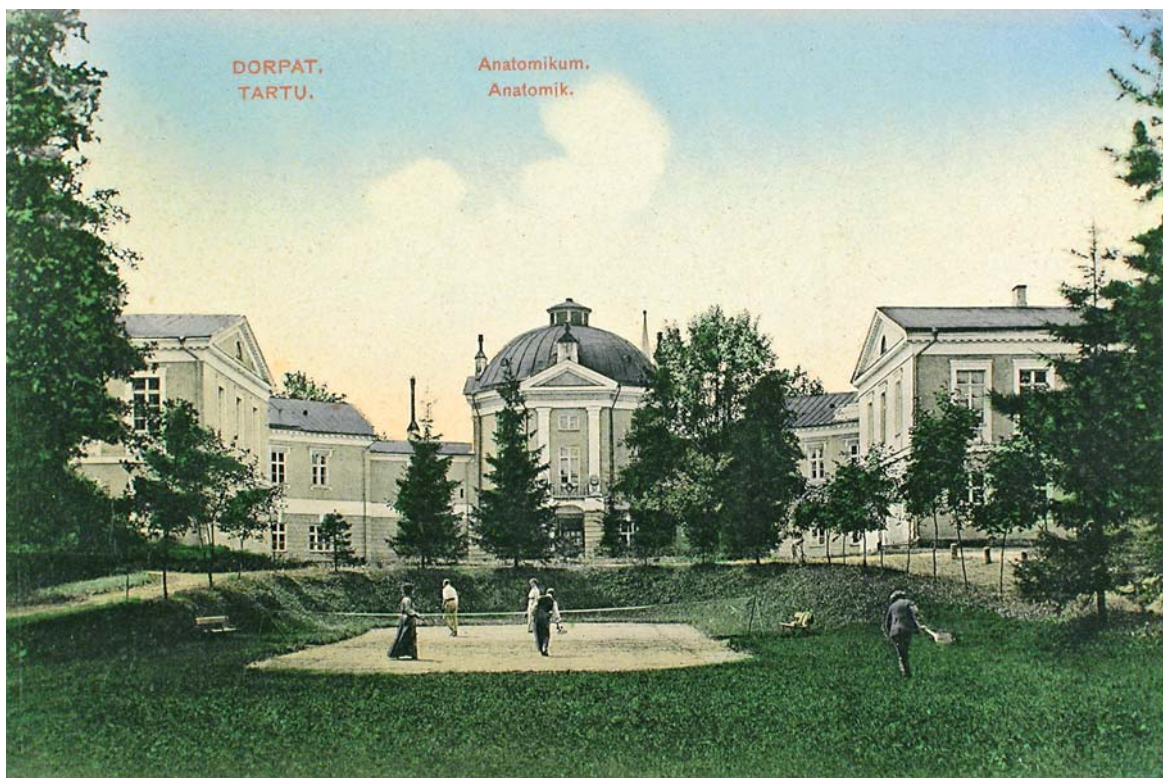
lise Lawn-Tennise Klubide Liidu liikmeks. See on maakoha kohta küll üsna erandlik nähtus, aga muidugi ei maksa arvata, et sinna spordiringi ka talumeestel asja oli.

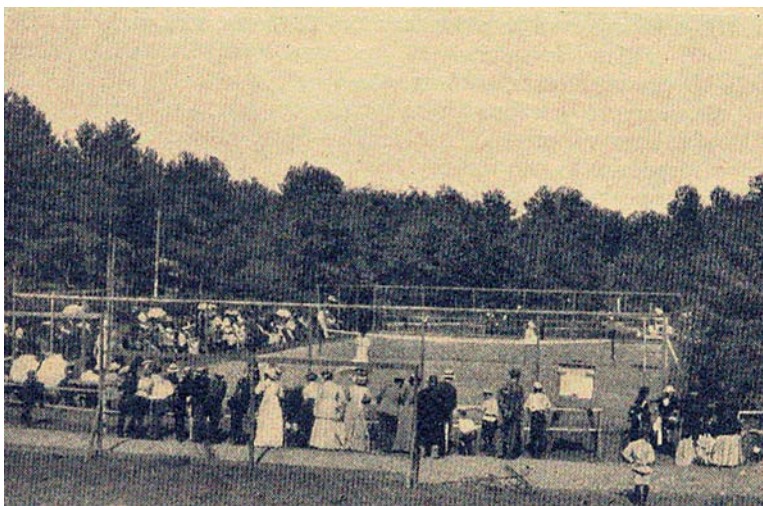
Siitpeale hakkas tennis klubisid tekkima ka mujal Eestis, kuid ikka linnades. Kuigi I maailmasõja aastate tagasilööki mõjutas ka tennis, oli tennis ometi üks esimesi klubisid ühendava organisatsioonini jõudnud spordialasid. 1920. aastal ellu kutsutud Eesti Spordi Liidust iseseisvaks Eesti Tennis Liiduks eraldumisega andis tennis ka ühe tõuke Eesti Spordi Keskliidu tekkele 1922. aasta lõpul.

1920. aastatel hakkas tennis võtma seltskonna ajaviitemängu asemel üha rohkem sportlikumat palet. Esimesed Eesti meistrivõistlused toimusid juba 1920. aastal ning meeste finaalis alistas Pikva mõisnik Ernst Turmann Hüüru mõisniku Aleksander von Weymarni. Naiste finaalis alistas baltisaksa neiu Ilse Grünberg-Hesse eestlanna Elsa Toferi, meespaarismängus võidutsesid John Dollar–William Meyendorff ning segapaarismängus Elsa Tofer–John Dollar. 1920. aastatel vaheldusid meistrite nimistus sakslased ja eestlased, kuid edaspidi läks ülemvõim põlisrahva esindajatele. Ka võib 1930. aastatel rääkida juba tõsisest treeningust paremate tulemuste nimel. Esile kerkisid naistest Veera Nõmmik ja meestest Kristjan Lasn. 1930. aastate lõpus loendati Eestis juba 70 tennis väljakut ja harrastajate arv ulatus pooleteise tuhandeni.

II maailmasõja lõppedes avanes okupeeritud Eesti tennis väljakutel kurb pilt: mis ei olnud purustatud, oli kasvanud rohtu. Endistest tippmängijatest olid platsile tulemas ainult Ottomar Alas ja Evald Kree. Sõjaeelsete klubide tegevus

**Tennis väljak
Tartus vana
anatoomikumi
ees 1902. aastal**
**FOTO: Eesti
Spordimuuseum**

**Kalevi esimesest
tenniseturniirist
osavõtjaid Pirital
1913. aastal**

**FOTO: Eesti
Spordimuuseum**

**Hungerburgi
Lawn-Tennise
Klubi väljakud
1909. aastal**

**FOTO: Jaak
Ulmani kogu**

**1930. aastatel
esile kerkinud
tennistid Veera
Nõmmik ja
Kristjan Lasn
FOTO: Jaak
Ulmani kogu**

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi sinise laega saalis esitletakse 14. jaanuaril raamatut „Äratus-mäng uinuva rahvamuusikale. August Pulsti mälestusi“, mis sisaldab põhjalikku ülevaadet Pulsti tegevusest 20. sajandi alguse rahvalaulikute ja pillimeeste jäädvustamisel. Sündmus on osa muuseumi asutaja August Pulsti 125. juubeliaas-tapäevale pühendatud ürituste sarjast.

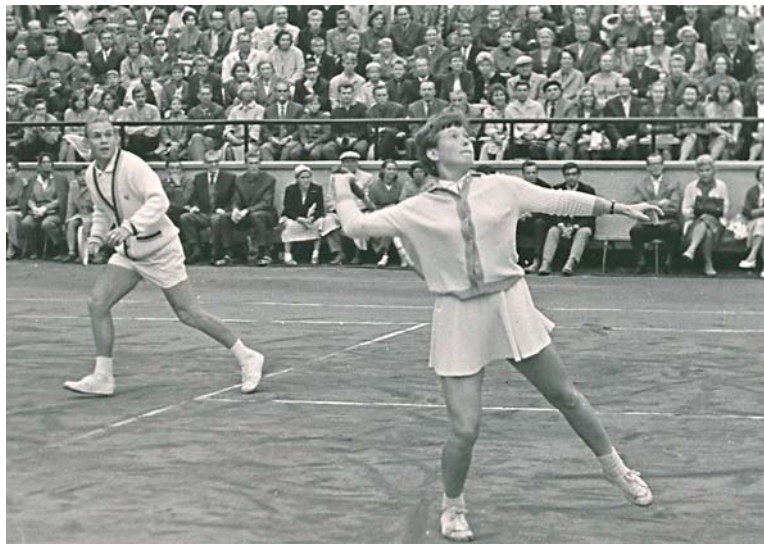
2014. aasta märtsis tähistab Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum oma 90 aasta juubelit. Juu-belikuul on kavas rida üritusi: 7. märtsil toimub noorte klaveripäev „Kodumaine viis“, märtsis oodatakse noori osa saama kahest erinevast haridusprogrammist, 20. märtsil toimub Teatri- ja Muusikamuuseumi juubelile pühendatud tea-duskonverents, 23. märtsil on muuseum avatud tasuta ning kell 13 toimub mehhaanilise muusika kontsert. 26. märtsil tähistatakse rahvusvahelist teatripäeva.

Tartu Ülikooli ajaloo muuseumis avatakse 25. aprillil meditsiiniteemaline näitus „PEA ASI: maailm õlgadel“.

Tartu Linnamuuseumis on kuni 29. märtsini avatud näitus „Tartu – vabaduse saar?“ Näitus annab ülevaate Nõukogude okupatsiooni ajal Tartus töötanud, õppinud või muul moel Tartuga kontaktis olnud mitte-eestlaste seast pärinevast intelligentsist ja erinevatest vaba vaimuelu avaldustest, mis eksisteerisid võimude survest hoolimata.

22. maist 30. augustini on Tartu Linnamuuseu-mis avatud näitus „Kunst, arhitektuur. Vabamüür-lus. Rutikvere mõisa Pistohlkorsid“, mis keskendub Rutikvere mõisa omanike, harrastusarhitekti ja -botaaniku Otto Friedrich von Pistohlkorsi (1754–1831) ja tema samanimelise poja (1781–1843) joonistustele ja arhitektuurikavanditele. 22. mail toimub kunagises Pistohlkorside linnapalees ehk tänases Tartu Linnamuuseumi saalis samateema-line ettekandepäev.

Eesti Põllumajandusmuuseumis toimub 12. veebruaril konverents „Kas mäletad, põllu-meest?“, samas toimub ka kogumiku „20 aastat põllumajandusreformist“ esitlus. 27. märtsil peetakse noorteadlaste konverentsi. 14.–17. mail toimub muuseumis puidufestival „Metsast ilu koduõue“. 5. juulil on üle-eestiline maamasinate päev.

Nõukogude perioodi silmapaistvamad tennisistid Toomas Leius ja Tiiu Parmas, kes on koos segapaaris tulnud üliõpilaste maailma-meistriks (1970) ja kolmel korral Eesti meistriks (1966, 1970, 1973)

FOTO: Eesti Spordimuuseum

oli lõpetatud, asemele astusid nõukogulikud spordistruktuurid. 1945. aastal loodi Tallinnas Dünamo tenniseseksioon, 1946. aastal moodustati vabariiklik tenniseseksioon, tenniseföderatsiooni eelkäija. Oma tenniseseksiooni said ka spordiklubid Kalev ja Spartak, mõni aeg hiljem asutati kohalikud seksioonid Tartus, Viljandis, Pärnus. 1945. aasta suvel jõuti Kadriorus taastada kaks väljakut, mis võimaldas korraldada Eesti NSV meistrivõistlused, kus osales 18 mees- ja 8 naismängijat.

Tasapisi hakkas tenniseharrastus jõudu koguma ning 1950. aastatel ilmutas end juba uus tennisistide põlvkond. Kümnenendi jooksul võideti ainuüksi NSV Liidu A-klassi meistrivõistlustel 40 medalit. Eesti tennisivõistkond tuli nii I (1956) kui II (1959) NSVL rahvaste spartakiaadilt tagasi pronksmedaliga. 1959. aasta üleliiduliste noorte meistrivõistluste võistkondlik kuld oli kinnitus treenerite, eelkõige Evald Kree tulemuslikule tööle. Kõige krooniks saavutas Toomas Leius samal aastal võidu Wimbledonis noorteturniiril.

Läinud sajandi kuuendat kümnenndit on tihti nimetatud Eesti tennisel „kuldseks ajaks“. Eesti võitis NSV Liidu meistrivõistlustel võistkondliku kulla aastatel 1961, 1963 ja 1965. NSV Liidu meistriks üksikmängus pärjati Tiiu Soome-Simson-Neiland, Tiiu Kivi-Parmas ja neljal korral Toomas Leius, kes lisaks kogus kuus tiitlit paarismängudes. Sisevõistlustelt sai ühe meistritiitli Maria Kull. Medaleid võitsid veel Velje Tamm, Jaak Parmas, Eerik Kedars, Ants Juhvelt ja Peeter Lamp.

1960. aastatel sai tavapäraseks, et NSV Liidu tennisel esikümnes oli igal aastal vähemalt üks ja vahel koguni kolm eestlast. Kümne hulka küündisid Velje Tamm, Tiiu Kivi, Tiiu Soome, Maria Kull, Toomas Leius, Jaak Parmas, Ants Juhvelt, Peeter Lamp ja Hindrek Sepp, mitmed neist korduvalt. Toomas Leius mängis edukalt rahvusvahelistel turniiridel – ekspedid hindasid

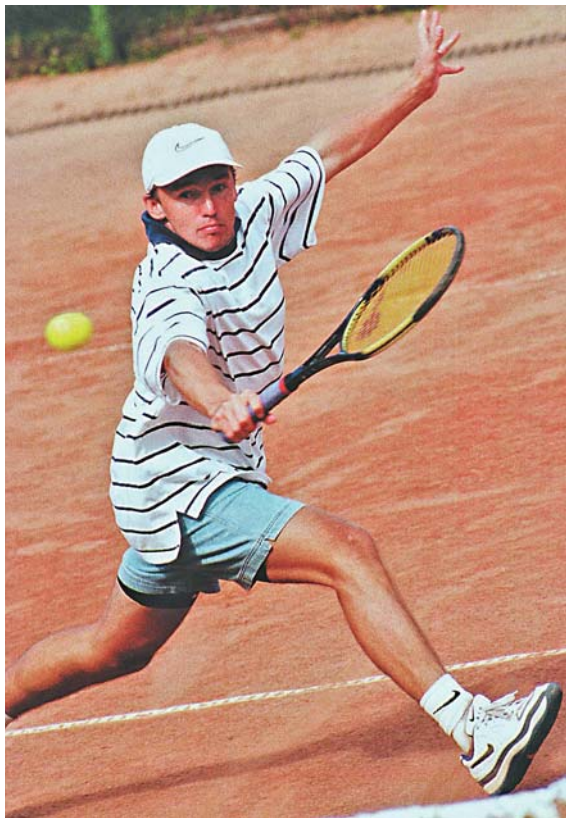
teda maailma viiekümne parima tennisisti hulka kuuluvaks. Ta jõudis segapaaris finaali Roland Garros'is ning võitis üksikmängus Queens Clubi lahtistel. Tiiu Kivi tuli Euroopa meistriks, Tiiu Soome võitis lahtised Aasia meistrivõistlused, Peeter Lamp kuulus Galea Cupi võitnud NSV Liidu noorte võistkonda. 1962. aastal valmis Kalevi hall, kus aga tennisemängu võimalused üsna pea koomale tõmmati. „Kuldse“ kümnenendi lõpuks oli Eestis juba ligi sada tennisel välisväljakut.

1970. aastatel suutsid tõusta NSVL edetabelis kümne parema hulka Toomas Leius, Peeter Lamp, Hindrek Sepp ja Ervin Lange, aga naistest vaid Tiiu Kivi-Parmas ja Liidia Sinkevits-Nurme. Eesti koondisse mahtusid veel Sven Eving, Tiiu Soome-Simson-Neiland, Elena Komarova-Lapimaa, Maria Kull-Aimre ja Aita Kree-Põldma. NSVL rahvaste V spartakiaadil (1975) saavutati võistkondlikult kolmas koht. NSV Liidu individuaalsetel meistrivõistlustel võitsid medaleid Toomas Leius, Tiiu Parmas, Peeter Lamp, Ervin Lange ja Liidia Sinkevits. Tiiu Parmas oli parim universiaadil üksikmängus ja koos Toomas Leiusega ka segapaarismängus. Nõukogude Liidu erinevatel turniiridel jõudsid finaalist ja võidutsesid Liidia Sinkevits-Nurme, Peeter Lamp ja Tiit Kivistik. Aastaid ehitatud Dünamo tennishalli valmimine 1978. aastal võimaldas Kadriorus näha maailma tenniselässasid eesotsas esireketi Björn Borgiga ja hakata korraldama ka olulisi võistlusi nagu NSV Liidu meistrivõistlused.

1980. aastatel mahtusid NSVL esikümnesse vaid Ain Suurthal ja Andres Vösand. Ain Suurthal jõudis finaali Moskva rahvusvahelisel turniiril, Andres Vösand võitis mitu medalit NSVL meistrivõistlustel ja tuli meistriks segapaarismängus ning tema võit ATP turniiridel Tampere (1988) ja Casablangas (1989) tähendas esimese Eesti tennisisti tõusu maailma reitingus esisaja mängijaks (81. koht 1989). Eesti koondisse kuulusid veel Aivo Ojasalu, Teet Rätsep, Mart Peterson, Katrin Alvin-Kitsing-Tammaru, Kaja Kõnd ja Piret Kallas-Ilves. 1989. aastal taastati Eesti Tennisel Liit ning mitmed sõjaeelsed klubid, varsti tekkisid ka uued klubid. Spordikoolide asemel koondus nüüd noorte tennisel arendamine samuti klubidesse.

1990. aastate algul oli ka tennisel keeruline aeg – riigi finantstugi kadus, klubid olid nõrgad, sponsorlus oli peaaegu olematu. Lapsevanemad ei olnud harjunud treeningute eest maksma ja ega paljudel olnud ka selleks võimalust. Treenerid jäid tööta ja lahkusid välismaale. Nõukogude Liidu turniire asendasid oma Eesti GP turniirisarjad nii noortele kui ka täiskasvanutele. Kodustel turniiridel valitsesid täielikult Helen Holter ja Rene Busch.

Uue sajandi algul hakkas olukord aga para-

Andres Vösand
FOTO: Jaak
Ulmani kogus

Kaia Kanepi
FOTO: Jaak
Ulmani kogus

nema. Taastus minimaalne tugi riigilt. Paranes inimeste heaolu ja laste treeningurühmad täitusid jälle, ka trennereid tuli koju tagasi. Ehitati tennishalle Tallinnas, Narvas, Pärnus, Viljandis, Tartus, Haapsalus. Kasvas üles uus põlvkond suurepäraseid tennisiste: Maret Ani, Margit Rüütel, Kaia Kanepi, Jaak Põldma, Jürgen Zopp, Vladimir Ivanov. Endast hakkasid andma märku noored eesotsas Anett Kontaveidiga. Maret Ani jõudis esimese naistennisistina maailma esisaja mängijaks (63. koht 2006). Peagi jõudis Kaia Kanepi kõrgemale reitingureale ja 2012. aastal oli koguni viieteistkümnes. Föderatsiooni karika

Teaduskeskus AHHA kutsub 10–13aastasi lapsi 2.–5. jaanuarini keskkonna säästmise ning kliimateemalise linnalaagrisse. Üheskoos õpitakse prügi sorteerima, sõidetakse ekskursioonile jäätmekäitlusjaama ja uuritakse AHHA interaktiivset säästva tarbimise õppekeskkonda „Jäljerada“. Lisaks saavad lapsed teha teadlikke valikuid kliimakasiino töötoas ning vaadata elektri- ja keskkonnakeemia teadusteatri.

1. mail avab Teaduskeskus AHHA Lennusadamaga koostöös valmiva interaktiivse ja põneva näituse „Ahhaa, uputab!“.

SOOME UUDISEID

Helsingi Ülikooli muuseum sulgeb 2014. aasta juunis oma muuseumi Arppenaumi hoones Snellmaninkatu 3. Uus püsiekspositsioon avatakse 26. märtsil 2015 ülikooli peahoones. Kuni 1. juunini on võimalik vaadata näitust „Siberisse!“, mis kõneleb soome-ugri keeleteadlase Matthias Alexander Castréni reisidest Siberisse 1840. aastatel. 5. veebruaril avatav näitus „Tšempionid“ kajastab skulptor Anton Ravander-Rauase (1890–1972) skulptuure kodumaistest loomadest. Muuseumisse sissepääs on tasuta, muuseum on avatud teisipäevast reedeni kl 11–17 ja laupäeval pühapäeval kl 11–16.

Soome Spordimuuseumis on 16. märtsini avatud näitus „LLL – lumi, laud ja laskumine“. Näitus räägib soomlaste lumelauandusega seonduva loo 1980. aastate algusest kuni tänapäevani. Märtsist kuni oktoobrini on avatud näitus Soome spordiidolitest ja fännikultuurist.

Joensuu kunstimuuseumis on 16. jaanuarist kuni 27. aprillini avatud kunstnik Arto Väisäneni ja graafik Tiina Kivise ühisnäitus „Paberimaa“. 15. mail avatakse 2014. aasta peanäitus „Nikolai I – poeg, isa ja keiser“, mis jutustab Joensuu linna asutanud keisri elust Petropavlovski lossimuuseumi aarete abil.

Pori kunstimuuseumis on 7. veebruarist kuni 25. maini avatud näitus „Dystotal“, mis positsioneerib end utopistlikesse visioonidesse dialektilise suhtumise ja düstopia stsenaariumide vahele. Näitusel on eksponeeritud järgmiste kunstnike töid: Lars Breuer, Ralf Brög, Julia Bünnagel, Frauke Dannert, Sebastian Freytag, Terry Haggerty, Julio Herrera, Guido Münch, Jörg Nittenwilm, Didier Rittener, Sebastian Riemer, Christian Robbert-Tissot, Jan Scharrelmann, Phillip Schulze, Pietro Sanguinetti, Michal Skoda, Mirko Tschauner, John Tremblay.

Tenniseriietuse pikkuse ja värvi muutumine on silmaga näha

FOTO: Rait Männik

Sajandivanuseid tenniseraketid

Valeri Kirsi kogust

FOTO: Rait Männik

Eesti naiskond jõudis kaheks aastaks maailma gruppi (16 parimat), olles sellega läbi aegade kõige väiksem riik selles auväärses seltskonnas. Jürgen Zopp ületas Andres Vösandi koha maailma reitingus, olles 2012. aastal nr 71. Davise karika meeskond jõudis mitmel aastal II gruppi.

Eestis on tennis jõudnud läbi amatööriajastu profitasemele ja tennist mängitakse kogu vabariigis juba 295 väljakul. Eesti tennisu uus aastasada on alanud üsna optimistliku vaatega tulevikku.

Kogu see Eesti tennisu arengulugu on näitusel leidnud kokkuvõtlikku kajastamist seitsmel stendil sõnas ja pildis, mida illustreerib väljapanek esemetest.

Kõige ilmekamalt edastavad ajastute muutusi eksponeeritud tenniseraketid ja riietus. Vanimad reketid puust raami ja lambasoolest keelestikuga

pärinevad 19. sajandi lõpust, tänapäeva reketid on läbinisti tehismaterjalist. Riie tuse muutusi toovad eriti ilmekalt esile naiste seelikute pikkuse kahanemine ja valge asendumine värvikirevusega. Ka ei saa enam öelda, et tegemist on „valge pallimänguga“, sest tänapäeval on leitud, et kollase palli lendu on kergem jälgida.

Näituse kõige säravama osa moodustavad meie mitme ajastu tennisitippude auhinnad, kuid üks siingi ole jälgitav aegade muutumine. 1930. aastate hõbe ja kristall asendus sõjajärgsel ajal praktilisemat laadi auhindadega, siis tuli vaseperiood ja nüüd on ülekaalus küll särav, kuid tihti tehiskas autasu.

Näituselt saab ka teada, kuidas tennisist oma spordivahendit hoidis ja hooldas, on väljas nii reketikotid kui ka reketite parandamise vahendeid. Samuti ei puudu treeninguvahendid, alustades õngeritva meenutavast löögi harjutamise riistast, mille valmistas legendaarne tennisitreener Evald Kree, ja lõpetades tänapäeva pallikahuriga.

Suurelt ekraanilt on võimalik jälgida tennisu eredamaid hetki, kuid teleekraani taga ka ise virtuaalse vastasega oma tennisistivõimeid proovida-arendada. Näituse külastaja saab kindlasti kaasa uusi emotsioone ja teadmisi selle nauditava mängu – tennisu kohta.

INGE TEDER

RAHVUSVAHELISE HAARDEGA MUUSEUMITEGEVUSTE EDENDAJA LÄBI AASTAKÜMNETE

— ÜLLE KRUUS —
ADAMSON-ERICU MUUSEUM

Inge Tederit tunneb enamik Eesti muuseumitöötajatest ning spekter, kuidas ta on meelde jäänud erinevate generatsioonide spetsialistidele, on vägagi lai. Kindlasti meenuvad legendaarsed loengusarjad maailma kunstist, kureeritud näitused, mahukad ülevaated tarbekunsti eri valdkondade ajaloost. Nahakunsti ajalugu on üks tema suuri lemmikuid, samuti ehted läbi sajandite ja kultuuride.

Lähematele tuttavatele meenuvad kohe kohtumised, kus särava humoorika kommentaariga meenutab ta äsja saadud kogemusi mõnelt reisilt Londonisse, Pariisi või Istanbuli, aga ka lähematesse paikadesse, milleks on tihti naabermaade Helsingi ja Riia muuseumid.

Avar teadmistepagas ja põhjalik süvenemine uuendatud väljapanekutesse teebki Inge Tederist oodatud külalise erinevatesse seltskondadesse ja oma varasemate kolleegide ringi. Nii noored kui vanemad ei tunne kohmetust tema seltskonnas, vaid nadivad isikupärast kõnepruuki

ja teadmistest küllastunud, inspireerivat ning innustavat taaskohtumist.

Milline oli sellise professionaalselt tunnustatud inimese kasvamise ja kujunemise lugu?

Ajakirja Muuseum palvel kohtumise kokku leppinud, ootasime Adamson-Ericu muuseumis Eesti Kunstimuuseumi omaaegset direktorit diktofoni ja kohvitassiga, et taaskord nautida erinevate kümnendite lugusid ja saada detailsemalt teavet rahvusvaheliste kontaktide arendamise võimalustest välisriikide ja Eesti muuseumide vahel mõnikümmend aastat tagasi.

Ülle Kruus

Inge Teder
koolitüdrukuna
Tallinnas 1942.
aastal

Tihti on tavaks konstateerida, et tugineme oma eluhoiakutes lapsepõlves kogetule. Kuidas mäletate Teie oma lapsepõlve siin Tallinnas?

Minu lapsepõlv langes tõesti karmidesse aastatesse, kuid see õpetas iseseisvaks. Isa suri enne minu sündimist veremürgitusse. Kuna antibiootikume polnud veel, oli mees kahe nädalaga läinud. Aeg oli niisugune. Ema oli tubli inimene ja vaeva ta meiega tõesti nägi. Vend oli pooleteiseaastane ja ema õed viisid poisid Valka enne,

kui ema pidi haiglasse sünitama minema. Venas oli seal tädide juures ikka mitu aastat. Ema oli Tallinnas suusavabrikus lihtsal tööl. Mäletan lapsepõlvest aegu, kui läksime keskhaigla juures asunud kodust hommikul vara välja ning tänavanurgal asusime kumbki oma suunas: tema tööle, mina lasteaeda Lennuki tänavale. Põhiliselt olid liikluses hobused, autosid oli veel vähe. Vahel oli seiklusi ka. Olin neljane, kui läksin lasteaiast tulles õhtul meie tänava kinno nimega Mars. Vaatasin seal tundide viisi kolmandas reas filme ning koju jõudsin alles kell kümme õhtul. Ema pidi mõnikord hulluks minema mind otsides. Küll ta siis ikka pahandas ja lõpuks küsis, kas tahan koduaresti või naha peale. Mina ei teadnud arestist midagi ja kujutasin ette, et mulle pannakse rinna peale raudrest. Olin siis öelnud, et olgu see rest, aga öösel olin hakanud siiski nutma ja palunud emalt, kas seda resti ka ei saaks ära võtta...

Tegelikult pidite siis olema ikka väga iseseisev tüdruk.

Jah. Ma lihtsalt pidin olema iseseisev. Mul oli vend imikuna kopsupõletikus olnud ja hiljem pikalt Taheval ning seejärel põhiliselt vanaema juures. Koos hakkasime elama alles siis, kui ta oli juba teismeline. Ema oli seltskondlik ja olin temaga kaasas sõbrannade sünnipäevadel ning muudel koosviibimistel. Siiski saatis ema mind vahel tähtsaid asju ajama ja meenub üks käik Raekoja platsis olnud Vaekotta nii 10–11-aastasena. Läksin raske südamega trepist üles ja kartsin, et kõik hakkavad naerma. Mõtlesin, et mina ju ei naeraks, kui selline tüdruk tuleks oma probleemiga. Ametnik võttiski mind vastu, kuulas hoolega, võttis mu peod oma pihkudesse ja pani mind hoolivalt oma põlvede vahele ning

Tartu Riikliku Ülikooli lõpetajad aastal 1955. Esireas keskel kunstiajaloo professor Volde-mar Vaga, tema kõrval paremal Inge Teder. Teises reas keskel Rein Loodus

soovitas: „Mine nüüd koju ja ütle emale, et ta ikka ise tuleks kohale neid asju ajama.“ Ametiasutustes käimisi tuli ette teisigi ja iseseisvust oli mul ikka parasjagu. Käisin ka sõjaväeapteegis emale rohtu ära toomas ja sain anda oma esimese allkirja „ING“ ja rohkem ei mahtunudki paberile... Nii sai veel nalja ka selliste käikudega.

Suur sõda sai läbi ja tulid teised ajad ning pärast keskkooli ka elukutsevalik. Kas oli siis kerge otsustada?

Lõpetasin 1950. aastal Tallinna 20. keskkooli. Mul oli väga tore ajalooõpetaja ning kirjanduse ja ajaloo vastu olin sügavamat huvi tundnud. Alguses olin ka arsti ameti peale mõelnud. Teadsin siiski, et füüsika ja keemia ei olnud mul nii tugevad, et oleksin saanud konkureerida. Kunstiajalukku võeti siis iga viie aasta tagant ning õnneks oli just minule sobiv aasta. Nii ma sattusingi Voldemar Vaga juurde ja lõpetasin ülikooli aastal 1955. Mind suunati Võrru ajaloo õpetajaks, aga seal õeldi, et tegelikult pole isegi nii palju tunde, et koormuse täis saaks. Vaga soovitas siis, et ma ei läheks, ja leppis kokku ühe teise võimaluse. Tallinnas oli mälestusmärkide majavalitsus, millest hiljem kasvas välja inspeksioon, aga seal võeti mind tööle ainult lepingu alusel mõneks kuuks, kuni tööd jätkus. See oli päris huvitav. Mulle anti fotode pakk Tallinna linnamüürist ja pidin linna tornid ning muud olulised detailid, mis olid fotodel jäädvustatud, kindlaks tegema. See oli suur töö ja õppisin palju. Aga see sai otsa. Muuseumis ei olnud mingit tööd tol korral. Oli aga selline asutus nagu loengute keskbüroo. Selle kaudu peeti

loenguid ainult maal. Tegin diafilmidega algul tööd ja valmistasin ette põhjalikuma loengu Ilja Repinist. Põhiliselt olid need esinemised kultuurimajades enne kino algust. Oma kaks aastat pidasin loenguid. 1957. aastal tuli Lehti Viiraja minu juurde ja ütles, et neil on kunstimuuseumis vaja kaheks kuuks tööle inimest graafikafondi. Läksin rõõmuga. Sama aasta lõpul saadi ministeeriumist tarbekunsti kogu jaoks juurde üks koht ning seda pakuti minule. Elfriide Mägi oli toona direktor ning ma ütlesin kohe, et sellega olen väga nõus. Hakkasin keraamikat ja portselani inventariseerima ning jäingi sinna. Mulle pakkus see tarbekunsti suund väga huvi. Vahepeal olin veel aspirantuuris ja aastakese kirjastuses Kunst ning seejärel kutsuti mind 1964. aastal kunstimuuseumisse tagasi. 1966. aastast olin juba direktor.

Eesti NSV tarbekunsti näituse avamine Poolas Lodzi Tekstiili Ajaloo Muuseumis 1970. aastal. Vasakult esimene näituse kujundaja Mait Summatavet ja tema kõrval näituse koostaja Inge Teder

1982. aasta kevadel Lvovi Kunstimuuseumist toodud välisnäituse avamisel Tallinnas Kadrioru lossis sõbralikult kahe muuseumi kolleegidega. Inge Teder teises reas vasakult kuues

Inge Teder
30. novembril
1990 Stock-
holmis Kultur-
husetis Eestist
viidud näituse
avamisel

Rahvusvaheline koostöö algas pisut hiljem, aga Schweriniga saime suure mahuga kokkuleppe sõlmida, mis tagas nii näituste kui ka teaduslike töötajate vahetuse. Esimene leping sõlmiti 1970. aastal. Nad olid kenad ja viisid meid ka Dresdenisse ja Ida-Berliini ning näitasid kõike, mis oli võimalik.

Tookord oli loodud juba ka NSV Liidu ICOM. Me saime olla selle liikmed, aga mitte iseseisvad Eesti liikmed nagu kaasajal. Irina Antonova oli selle organisatsiooni esimees ja sealtnaud tulid ka võimalused sõita ICOMi rahvusvahelistele konverentsidele. Olen saanud toona käia näiteks Mehhikos. Sealne rahvusmuuseum andis silmad ette paljudele, see oli suurejooneliselt tehtud töö. Hiljem käisin veel Argentiinas, kus olin koos mitmete soomlastega. Oluline oli saada ka omavahelisi kontakte. Sellistest tutvustest sündisid mitmed Ermitaži kunstikogu teoste näitused Tallinnas, 1970ndatel kuulsa prantsuse modernisti Fernand Legeri (1881–1955) näitus ja muudki huvitavat. Ekskursioone tehti erinevatesse liiduvabariikidesse ja sõitu Kirgiisiasse mäletan hästi. ICOMi aasta-koosolekute reise tehti hiljem Leetu, Eestisse ja mujalegi. Grusiinidega tekkisid väga head suhted ja tuli ju teha nn vennasrahvaste näitusi, hoolega valides võis leida huvitavaid võimalusi. Ukrainast tuli näiteks hea tarbekunstinäitus Kadrioru lossi.

Olete olnud kindla visiooniga ja keerukate olukordade lahendaja sellistel kümnenditel, mil alustati taas kontakte pärast II maailmasõda kodumaalt lahkunud kunstnikega. Kindlasti oli see eelnev elukogemus, mis aitas sirgjoonelist asjaajamist toonases bürokraatias. Millised on eredamad mälestused?

Esimene väliseestlane, kelle näitus toimus, oli Herman Talvik. See oli aastal 1971. Talvik tuli autoga läbi toonase Leningradi oblasti Tallinna ja naine koos kahe tütreaga oli kaasas. Kõik teosed olid autos. Ministeeriumis tekkis korraga väga suur vastuseis. Arvasin, et nüüd võetakse mind küll maha. Taipasin, et noil aastatel sõltus palju Tallinna ja Tartu vahelisest konkurentsist. See oli nagu linnadevaheline võistlus, mitte üksnes muuseumide ja direktorite ambitsioonide küsimus. Tookord toimus siiski Herman Talviku näitus Tallinnas ja Tartu kunstimuuseumi direktor Vaike Tiik tahtis teha näitust Endel Kõksist. Kahe väliseestlase näitust korraga ei saanud ministeeriumi arvates teha. Tartu pidi lükkama oma näituse edasi ja see ei olnud neile mõistagi meeldiv.

Kindlasti olid olulised Eerik Haameri tulemine oma näituse avamisele ja hiljem Ernst Jõesaare suur kingitus Rootsist?¹

Jah, muidugi oli nende näituste ja kinkeaktidega keerulisi kirjavahetusi ja asjaajamisi, aga jää hakkas liikuma ja see oli nii oluline mõlemale poolele.

Soovime Inge Tederile tervist ja palju jaksu, sest temaga oleks veel paljustki kõnelda. Loodan, et leiame võimalusi detailsemalt vaadata tema elutöö mõnd teist aspekti veel kunagi edaspidi.

¹ Kadrioru lossis olid aastatel 1970 ja 1986 Eerik Haameri isikunäitused. Inge Teder korraldas läbi raskuste, et 1944. aastast Stockholmis töötanud skulptor Ernst Jõesaare Rootsist loodud teosed jõudsid 1979. aastal kingitusena kodumaale Eesti Kunstimuuseumi kollektsiooni täienduseks. Seda materjali on eksponeeritud viimastel aastatel suurel pagulaskunsti näitusel ja ka Adamson-Ericu muuseumis. Kontaktid Ruth Tulvinguga Kanadast avardasid samuti rahvusvahelise kunstipildi mõistmist Tallinnas ja Narvas, kus organiseeriti loenguid, kohtumisi ja näituseid.

ÜLEMAAILMNE MUUSEUMI- INIMESTE KOHTUMINE ICOMI 23. PEAKONVERENTSIL RIO DE JANEIROS

— KERSTI KOLL —
ADAMSON-ERICU MUUSEUM
ICOM EESTI RAHVUSKOMITEE ESIMEES

10.–17. augustini toimus Rio de Janeiros ICOMi 23. peakonverents. Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu ICOM on suurim ülemaailmne muuseumide valdkonda ühendav organisatsioon, mille peakonverentsid toimuvad iga kolme aasta tagant.

1946. aastal asutatud ICOMi kuulub tänaseks üle 30 000 liikme 137 riigist. Rio de Janeiro peakonverentsil osales ligemale 2000 inimest. Eestist olime seekord neljakesi: Eesti Muuseumiühingu poolt Piret Õunapuu, Tartu Linnamuuseumist Kaie Jeaser, noore ICOMi liikme stipendiumiga Adamson-Ericu muuseumi pedagoog Liis Kibuspuu ning ICOM Eesti Rahvuskomitee esindajana oli meeldiv võimalus osaleda siinkirjutajal.

Konverents toimus vastavalt suures kontsertide ja näituste keskuses Cidade das Artes, mis asub Rio kiirelt arenevas väga modernses läänepoolses eeslinnas Barra da Tijuca. See suurejooneline ja väga mängulise arhitektoonikaga hoone on prantsuse arhitekti Christian de Portzamparc'i üks viimastest töödest. Arhitektuurselt on hoones väga võluvalt ühendatud

suletud siseruumid ja avatud välisruumid, mis pakuvad võrratuid panoraamseid vaateid ümbritsevatele mägedele, ja võib kujutleda, kui mõnus võib selline ruumilahendus olla meelelt kuumas troopilises suves. Augustis oli aga seal talveperiood, mil kõigil päevadel polnudki 30-kraadist sooja, ja pigem muutusid häirivaks konverentsihoone tuulele avatus ning ülitugev konditsioneerimine absoluutselt kõikjal – nii transpordivahendites kui linna kõigis ruumides.

Enne suure konverentsi algust toimus samas ka ICOMi *Advisory Committee* aastakoosolek, kus ma komitee liikmena osalesin. Aastakoosolekule kohaselt esitati põhjalik 2012. aasta ICOMi tegevuse- ja finantsaruanne, käsitleti liikmelisuse ja kohati tõstatatud rahvuskomiteede legitiimsusega seotud küsimust eri riikides. Meie

Kersti Koll

**Kontserdi- ja
näitusekeskus
Cidade das
Artes, kus toimus
ICOMi 23. pea-
konverents**

**FOTO: Piret
Õunapuu**

**Konverentsi
vaheajal**

FOTO: Kersti Koll

arenenud õigusruumis pole viimatimainitu muidugi üldse teema, aga seda reljeefsemalt tõi see esile, kui võrd keeruliste probleemidega kolleegid maailma eri paigus silmitsi seisavad. Analüüsi ka ICOMi tegevusstrateegiate ja rahastuse põhimõtteid jpm. Liikmelisuse teema puhul tõstati probleem, kuidas maailma kõige vaesemate riikide muuseumitöötajaid rohkem kaasata, ning positiivse sammuna võeti konverentsi lõpus toimunud peaassambleel vastu otsus nende riikide liikmemaksu märgatavalt alandada. Esile tõsteti ka fakti, et kahjuks on alla poole ICOMi liikmeskonnast liitunud rahvusvaheliste alakomiteedega. ICOMi alakomiteesid

on hetkel 31 ja just nende kaudu toimib rahvusvaheline sisuline erialane tegevusvõrgustik. Siinkohal on rõõm märkida, et 2013. aastal on Eesti olnud rahvusvaheliste komiteede tegevuses väga aktiivne: juunis toimus Tartus põllumajandusmuuseumi ühendava AIMA aastakoosolek ning AIMA presidendiks valiti Eesti Põllumajandusmuuseumi direktor Merli Sild, Rio de Janeiro valiti dokumenteerimise alakomitee CIDOC juhatusse Kaie Jeesser ning novembris toimus Tallinnas Okupatsioonide Muuseumi eestvedamisel IC MEMO aastakonverents.

Advisory Committee koosolekul peatuti ka ICOMi peasekretariaadi tegevmeeskonna juhtimises sel kevadel toimunud suurtel muudatustel, mis päädisid endise peadirektori vallandamisega. Aasta lõpuni on peadirektori kt Hanna Pennock, kes oma malbel, kuid väga sihikindlal moel on uued juhtimis põhimõtted paika pannud. Hetkel on lõpusirgel uue peadirektori valimised. Üks huvitavamaid ettekandeid oli dr Eric Dorfmanilt ICOM NATHISTist, kes esitles oma valdkonna kuue aasta pikkust väga olulist museoloogilist tööd loodusajalooliste kogude eetikakoodeksi väljatöötamisel, mis peaassambleel vastu võeti (<http://icom.museum/news/news/article/icom-publishes-its-code-of-ethics-for-natural-history-museums/>). Tutvustati ka ICOMi osalusega suurejoonelist museoloogia koolituskeskust Aasia maadele. See avati Pekingis eelmise, Shanghais toimunud ICOMi peakongressi tulemusel.

Ja muidugi oli kirgi kütteks teemaks korralised ICOMi presidendi, asepresidendi, 11-liikmelise juhatuse, varahoidja ning *Advisory Committee* esimehe ja aseesimehe valimised. ICOMi presidendiks valiti tagasi Hans-Martin Hinz, asepresidendiks Thereza C. M. Schneider ning *Advisory Committee* esimeheks Suay Aksoy, kes on tõepoolest märksa avatumat juhtimisstiili ellu viima asunud.

12.–17. augustini toimunud konverents, mille juhtteema oli „Museums (Memory + Creativity) = Social Change“, oli ääretult tiheda ning paralleelselt töögruppide ja paneelide pakkuva programmiga. Lisaks tunnustatud professorite ja arvamusiidrite ettekannetele museoloogilistel ja üldfilosoofilistel teemadel toimusid ka enamiku ICOMi rahvusvaheliste alakomiteede aasta-konverentsid. Väga sümpaatne oli seekordne korraldajate üleskutse ja võimaluste loomine osaleda nii palju kui võimalik ka teiste alakomiteede üritustel, et maksimaalselt pakutavaid võimalusi kasutada, suhelda ja suhteid luua. See oli väga erinev suhtumine, võrreldes varasemate kongressidega, mil nii mitmelgi alakomiteel on olnud oma täiendav osavõtutasu jne.

Osalesin ise kunstimuuseumi ühendava alakomitee ICFA liikmena ICFA, DEMHISTi, GLASSi ja ICDADI alakomiteede ühiskonverentsil, mis ühendas kunstimuuseumide, ajalooliste majamuuseumide, klaasi- ja tarbekunstimuuseumide inimesi. Ettekannetest sai suure konverentsi üldteemaga haakuvalt ülevaate Ladina-

Ameerika kolleegide põnevatest kogemustest kogukonna kaasamisel. Väljasõiduseminaridel külastasime mitmeid muuseume ja kollektsioone ning kohtusime sealsete kolleegidega. Ühelt poolt oli väga meeldiv kogeda, kuidas erinevates muuseumides mõtestati lahti ja seostati kollektsiooni sisulist tähendust ja hoone või konkreetse kollektsiooni rajanud isikuga kaasnevat tähendusvälja. Teisalt torkas silma erakollektsioonide ja fondide rohkus ja rikkus. Väga hea mulje jätsid ka Rio Moodsa Kunsti Muuseum ja Rahvusgalerii ning endises kuninglikus residentsis avatud Brasiilia 20. sajandi esimese poole modernismi väga kõrgetasemeline näitus. Külastasime ka Rio naaberlinnas Niterói saarel asuvat Niterói Moodsa Kunsti Muuseumi, mis on arhitekt Oscar Niemeyeri üks viimaseid ja väga julge arhitektuurse keelega töid. Seal võis aga kogeda, kuidas ekspositsioon, mis iseenesest polnud sugugi halb, mõjus kuidagi vaese ja kahvatuna selle suurejoonelise ja sümbolse hoone kontekstis.

Brasiillased olid teinud väga suure töö nii mastaapse konverentsi korraldamisel. Selgelt oli näha nende soov muuseumide seas sellise suurürituse korraldajana samavõrd fookuses olla, nagu järgmistel aastatel on spordielus jalgpalli MM ja olümpiamängud. Meeldiv oli näha ka seda, et suurteks spordisündmusteks valmistumine toob Rio rikkalikku muuseumimaastikku mitmeid uusi ja suurejoonelise arhitektuurse lahendusega muuseume, mis siis olid ehitusjär-

**Niterói Moodsa
Kunsti Muuseum**
**FOTO: Piret
Õunapuu**

gus. Brasiilia kolleegid olid väga palju panustanud ja võrreldes varasemate peakonverentsidega olid viidud sisse mitmed uuendused: osavõtt oli avatud ka mitte ICOMi liikmetele, tunduvalt oli laiendatud osavõtu stipendiumide hulka, õhtuti pakuti kultuurielamusi ooperis, tantsuteatrit, ettekujutust kuulsast sambafestivalist ühes vanimas sambakoolis jne. Samas oli mul kohati siiralt kahju, et paljude inimeste jaoks nullis seda vaeva ladinaameerikalik asjaajamise ja infojagamise stiil.

Üks väga meeldiv uuendus, mis loodetavasti jääb ka edaspidiseid konverentse saatma, oli praktikavõimaluste pakkumine kohalikes muuseumides. Nii jäi pärast konverentsi nädalasele praktikale Liis Kibuspuu, kes oma kogemust Castro Maya muuseumi erinevates filiaalides võtab kokku nii: „Brasiilia muuseumides on nn uue museoloogia liikumine väga pika traditsiooniga. See on andnud muuseumiharidusele tugeva sotsiaalse suuniluse. Tuleb ka arvestada, et riigi ühiskondlikud olud ja lõhestatus eri klasside vahel on Euroopaga võrreldamatu. Kui Eestis on keeruline leida last, kes ei teaks, mis on muuseum, siis Brasiilias elab miljoneid inimesi, kes pole kunagi muuseumis käinud. Seetõttu on Museu da Chácara do Céu haridustöö suunatud eelkõige vaestelinnaosade, *favelade* asukatele. Laste kaudu üritatakse jõuda ka täiskasvanuteni, eesmärgiks ei midagi vähemat kui ühiskonna muutmine. Muuseumide uksest sisse astumine pole nende inimeste jaoks lihtsalt uus kogemus, vaid ühiskondliku klassilise ja rassilise lävepaku

ületamine. Koostööprojekti arendatakse ühe lähedalasuva kooliga, mille õpilased käivad koos õpetajatega regulaarselt, üle kahe nädala muuseumis tunde läbi viimas. See eeldab muuseumilt tohutut paindlikkust ja eri teemade tundmist, milles tuleb kasuks praktikantide süsteem. Kuigi Museu da Chácara do Céu on Rio de Janeiro kaheksamiljonilise elanikkonna mõistes tõeline minimuuseum, on seal kahele haridustöötajale lisaks väikesel palgal veel 3–4 praktikanti erinevatelt erialadelt. Iga praktikant saab jääda tööle kuni kaheks aastaks ja lüüa muuseumitöös kaasa oma talendiga. Brasiilias on vahel raske vahet teha muuseumil ja koolil – nii kesksel kohal on muuseumides haridustöö.“ Praktikavõimaluse kasulikkust näitab seegi, et Liis Kibuspuu koostöö sealse muuseumi kolleegidega jätkub.

Lõpetuseks on rõõm märkida, et Rio konverentsi ajal sõlmiti ICOMi ja EMFi (*European Museum Forum*) vahel koostööleping Euroopa muuseumide aastaauhinna (EMYA) koordineerimise osas ning, nagu teame, toimub Euroopa muuseumide aastaauhinna üleandmise tsereemonia ja EMFi aastakonverents järgmisel aastal 14.–17. maini Tallinnas.

Järgmine ICOMi peakonverents toimub 2.–9. juulini 2016 Milanos.

Minu osavõtt konverentsist sai teoks tänu Rio konverentsi stipendiumile ning ICOM Eesti Rahvuskomitee, Kultuuriministeeriumi ja Kultuurkapitali toetusele.

EESTI MUUSEUMIÜHING 25

— MERIKE TOOMAS —
TARTU LINNAMUUSEUMI DIREKTOR
EESTI MUUSEUMIÜHINGU JUHATUSE LIIGE

15. novembril möödus 25 aastat päevast, mil Tallinna Ametiühingute majja kogunesid mõned ärksama meelega muuseumitöötajad, et luua kõiki Eesti muuseumitöötajaid ühendav mitmetulundusühing. Paraku ei jõutud sel päeval veel põhikirja vastuvõtmiseni. Ajutine juhatus ehk aktiivgrupp, kuhu kuulusid Tõnu Pani, Ildike Jaagosild, Helgi Põllo, Ülle Kruus ja mitmed teised, jätkas ühingu põhikirja ettevalmistamist. Põhikiri võeti vastu 18. aprillil 1989. Eesti Muuseumiühingu esimesse juhatusse valiti Tõnu Pani, kes sai juhatuse esimeheks, Ildike Jaagosild, Mati Öun, Jaak Salm, Peeter Ernits, Ilmar Kopso. Aga kas veel keegi?

Austatud kolleegid, Eesti Muuseumiühingu liikmed! Et ei juhtuks nii, nagu rahvasuu räägib, et „kingsepa poeg käib paljajalu“ ja pea 400-liikmelise, peaaesjalikult ajaloolastest koosneva muuseumiühingu ajalugu jääb kirja panemata, palun kirjutage mulle, mida te neist esimestest aastatest seoses muuseumiühinguga mäletate. Teretulnud on ka fotomaterjal. Meile on praeguseks teada, kes on 25 aasta jooksul olnud Eesti muuseumiühingu juhatuse esimehed – Tõnu Pani, Virve Raidla, Endel Valk-Falk, Heivi Pullerits ja Piret Õunapuu.

Tartu Linnamuuseumis, kus asus n-ö Eesti

Muuseumiühingu Tartu kontor, on olemas materjalid ühingu tegevuse kohta alates 1997. aastast, mil esimeheks valiti Heivi Pullerits. Kahjuks on aga väga vähe infot selle kohta, mis toimus ajavahemikul 1989–1994, kes kuulusid siis juhatustesse, mis olid suuremad ettevõtmised jne.

Kuna tollal ei ilmunud veel ka sellist sisukat ajakirja, nagu nüüd käes hoiame, ja anti välja vaid väikesemahulisi infotehti, ongi praeguse juhatuse soov: palun aidake meil koguda kokku info veerandsaja-aastase Eesti Muuseumiühingu esimeste aastate tegevusest. Järgnevate aastate suurteks tegudeks ja kestma jäänud traditsioonideks on kahtlemata 1998. aastal alguse saanud Eesti muuseumide festival Narvas, 2009. aastal esimest korda toimunud üleriigiline muuseumiöö, 2007. aastal esimest korda muuseumisõbra valimine, sekka ka iga-aastased Euroopa-reisid, koolitused nii meie oma kolleegide kui näiteks Soome ametikaaslaste abiga, igakevadised ühingu kokkutulekud Eesti erinevais paigus ja palju muud.

Jätkugu meil häid mõtteid, julget pealehakkamist ja töölust ka edaspidiseks!

Palju õnne Eesti Muuseumiühingule!

Merike Toomas

OOTAMATU LEID GENFIS

— RIINA REINVELT —
EESTI RAHVA MUUSEUMI PEAVARAHOIDJA

Ühel teispäeva õhtul selle aasta oktoobris istun Genfis asuva Eesti alalise esinduse töötaja Kätlin Sarikuga saatkonna läheduses asuvas nurgakohvikus. Oleme endale kohvitassid ette võtnud ja ootame Pierre Selterit, kes on lubanud meile vaatamiseks tuua mõned esemed oma vanaemale ja vanaisale kuulunud serviisist. Ootusärevus on õhus.

Loo algus ulatub suurde suvesse, kui minu postkasti saabus e-kiri Eesti alalisest esindusest küsimusega, kas muuseum oleks huvitatud Karl Selterile¹ kuulunud nimetähtedega nõudest. Vastan, et oleme huvitatud, kuid suur hulk küsimusi on esialgu vastuseta. Kelle valduses serviis on, kuidas oli see inimene Karl Selteriga seotud? Ja veelgi olulisem, kas serviis võiks lisaks oma kuulsale omanikule kanda lisaväärtust omaaegse Eesti tööstustoodanguna? Kahele esimesele küsimusele saan vastuse kohe e-kirja vahendusel – serviis on Karl Selteri pojanaise ja pojapoja valduses. Teine küsimus jääb esialgu õhku. Kuna mul on nagunii kavas sügisel Genfi sõita, pakun välja võimaluse siis serviisi asjus Selteri perekonnaga kokku saada.

Tagasi kohvikusse. Varsti saabubki Pierre Selter, kaasas mitu kandekotti ja hakkab ettevaatlikult välja võtma ajalehtedesse pakitud taldrikuid, kausse, tirinaid ja erineva suurusega klaase. Kõigil nõudel on maalitud ja klaasidel graveeritud Karl Selteri abikaasa Melanie monogramm. Kui esimene taldrik on lauale asetatud, ei läbe ma oodata ja vaatan kiiresti põhja alla – ongi Langebraun. Klaaside osas ei oska esialgu midagi otsustada, sest tootjale viitavad klepsud on ajaga loomulikult kadunud. Aga samal õhtul teen internetist kättesaadava Lorupi kristallikataloogi abil kindlaks, et need on tõesti Lorupi klaasivabrikus valmistatud klaasid serviisist „MS“. Seega on nii lõunaserviis kui klaasid lisaks oma kuulsale omanikule valmistatud Eestis.

Küsin Pierre'i käest, kas serviisi on kasutatud, kas ta teab midagi selle soetamisloo kohta. Viimase kohta ei oska ta midagi öelda, samuti ei ole ta kursis Lorupi ja Langebrauni toodete tohutu populaarsusega tänases Eestis. Küll aga mäletab ta paarikümne aasta tagusest ajast, et serviisiga kaeti laud suurematel pühadel nagu näiteks jõulud ja sünnipäevad. Siis aga pakiti nõud puukastidesse ja viidi pööningule. Nüüd oli vaja pööning puhtaks teha ja nii kerkis päevakorda küsimus nõude saatusest. Kaaluti isegi nende andmist vaesteabisse, kuid õigel

hetkel sekkus peretuttav, Genfis elav eestlanna Asta Arn, kelle arvates ei tohiks serviisi, millelt võib-olla isegi president Päts on söönud, küll niisama ära anda. Tõesti, kui serviisil on kultuurilooline väärtus, peaks selle toimetama Eestisse. Nii võetigi ühendust Eesti esindusega.

Kinnitan üle, et Eesti Rahva Muuseum on serviisist väga huvitatud, tuleb vaid leida moodus selle saatmiseks Eestisse. Lahkelt pakub oma abi saatkond. Läheme lahku ja ma panen Pierre'ile südamele, et ta kindlasti võtaks ette reisi oma isa ja vanaisa sünnimaale, kus ta siiani veel kunagi käinud ei ole.

Novembri viimastel päevadel saabus muuseumisse neli kasti hinnalise ja õrna kraamiga – muuseumi kogu täienes 88 esemega. Suur tänu Selterite perekonnale annetuse eest, Asta Arnile olulise vihje andmise eest, suursaadik Jüri Seilentalile ja tema abile Kätlin Sarikule asjade toimetamise eest Eestisse.

Eesti Rahva Muuseumi peavarahoidja Riina Reinvelt (paremal) ja koguhoidja Ülle Jäe Karl Selterile kuulunud serviisi lahti pakkimas
FOTOD: Anu Ansu

1 Karl Selter oli 20.10.1933–9.5.1938 Eesti Vabariigi majandusminister ja 9.5.1938–12.10.1939 välisminister. Välisministrina tuli tal Eesti poolt alla kirjutada Nõukogude Venemaaga sõlmitud baaside lepingule. Aastal 1939 määrati ta Eesti esindajaks Rahvasteliidu juurde Genfis. Kui Eesti okupeeriti Nõukogude Liidu poolt, jäi Selterite perekond elama Šveitsi.

HEIVI PULLERITS

25.8.1938 – 10.12.2013

FOTO: Tiia
Reisner

Veel enne 2013. aasta jõule saabus kurb teade, 10. detsembril lakkas tuksumast Eesti muuseumide *grand lady* Heivi Pulleritsu süda.

Heivi sündis 25. augustil 1938. aastal Tartus raudteeametniku peres. Avara kultuurihuvi, muusika- ja teatriarmastuse sai Heivi kaasa lapsepõlvkodust. 1956. aastal lõpetas ta Tartu 2. keskkooli (praegune Miina Härma Gümnaasium). Paralleelselt keskkooliõpingutega harjutas ta Ida Urbeli balletistuudios ning kuni 1957. aastani oli Vanemuise balletitrupi liige. Pärast keskkooli lõpetamist asus Heivi õppima Tartu Riiklikus Ülikoolis vene keelt ja kirjandust ning lõpetas õpingud 1961. aastal. 1968. aastast oli ta

ülikooli kaugõppeaspirantuuris ning 1975. aastal kaitses kandidaadi väitekirja teemal „Vene dramaturgia Eestis (kuni 1940)“. Heivi Pulleritsu muuseumitee algas enam kui poole sajandi eest, 1961. aastal sai temast teadur Tallinnas Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumis. Sügavat teatrihuvi peegeldasid Heivi sulest ilmunud „Eduard Vilde ja teater: 1865–1965“ (1965) ja „Liina Reiman (1891–1961): elu ja tegevus“ (1966). 1966. aastal naasis ta kodulinna ja jätkas muuseumitööd: temast sai Tartu Linnamuuseumi filiaali, Oskar Lutsu majamuuseumi juhataja. Sageli meenutas Heivi aegu Lutsu muuseumis, mil tööpäevad algasid kohustusliku kohvijoomisega kirjaniku lese Valentina Lutsuga. Sellele järgnes 23 aastat kestnud periood aastatel 1979–2002 Tartu Linnamuuseumi direktori ametis. Heivist linnamuuseumi direktorina on tema tolleaegsetel kolleegidel tõenäoliselt lugematu arv isiklikke ja kordumatuid mälestuskilde jagada, kuid küllap üksmeelselt saame teda iseloomustada kui eruditsiooni ja suurepärase huumorimeelega väga hoolivat juhti. Heivi iga aasta lõpus peetud nn mäejuhlusi, mis võttis kokku lõppenud muuseumiaasta ja milles jätkus kiidusõnu igale muuseumis töötavale inimesele, meenutame siiani sooja südamega. 2002. aastast jätkas Heivi tööd linnamuuseumi juhtivateaduri ja konsultandina, olles Tartu kultuuri- ja ajaloo tundmises asendamatult ja hindamatult elav leksikon. Sellesse perioodi jääb mahuka koguteose „Tartu. Ajalugu ja kultuurilugu“ (2005) koostamine ja toimetamine.

Heivi teeneid linnamuuseumis võiks pikalt loetleda, kuid nimetades olulisemaid nendest – ta oli linnamuuseumi filiaalide K. Ristikivi muuseumi (1991), 19. sajandi Tartu linnakodaniku

muuseumi (1993), KGB kongide muuseumi (2001) loomise algataja ja läbiviija ning linna-muuseumile Katariina majja Narva maanteel uue kodu rajamise hing. Heivi oli Tartu laulupeomuuseumi püsiekspositsiooni koostaja, muuseumi avati linnamuuseumi uue filiaalina aastal 2007. Töö seisis Heivi elus väga olulisel kohal ning tööga seotud saavutusi hindas ta kõrgelt. Laulupeomuuseumi püsiekspositsiooni loomine kasvatas linnamuuseumi uue filiaali tugevasti Heivi südame külge, mõned aastad hiljem avati siin Heivi koostatud Eesti teatri algusaegu käsitlev püsinäitus „Keisermantliga mees“. Tööga seotud uusi ideid ja tulevikuplaane oli Heivil alati rohkesti, saatjaks iginooruslik entusiasm ja sära silmis. Teostumata jäänud unistuseks oli koostada linnamuuseumi koduks saanud Pistohlkorside perekonnale kuulunud aadli-elamu ajaloo ülevaade. Küll aga valmis 2009. aastal linnamuuseumi ja selle filiaalide ajaloost pajatav „Linnamuuseum ja tema aeg“. Heivi viimaseks suureks tööks linnamuuseumis oli Tartu ülikooli raamatukoguhoidja Emil Andersi mälestusteraamatu toimetamine ja kommentaaride kirjutamine, raamat ilmus 2012. aasta lõpus. Heivile omaselt tegi ta seda tööd suure põhjalikkuse ja kirega, saatmas Emil Andersi vaim.

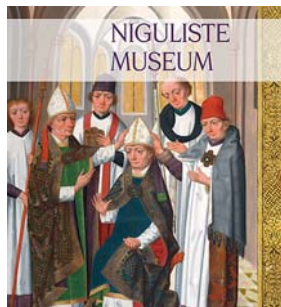
Heivi Pulleritsi huvid ja tegevusareaal ei piirdunud kaugeltki ainult Tartu Linnamuuseumiga. Ta oli Eesti Muuseumiühingu asutajaliige ja ühingu esimees aastatel 1997–2006 ning osales esimese Eesti muuseumiseaduse koostamisel. Aastal 2009 nimetati ta Eesti Muuseumiühingu auliikmeks.

Suureks armastuseks Heivi elus oli alati koorilaul. Ta oli Tartu Ülikooli Akadeemilise Naiskoori liige alates ülikooliõpingutest ja selle esinaine aastatel 1958–1960 ning naiskoori vilistlaskoori liige ja esinaine aastatel 1992–2009.

Heivi Pulleritsule sai osaks mitmeid olulisi ametlikke tunnustusi: 1988. aastal sai ta ENSV teenelise kultuuritöötaja aunimetuse, 2004. aastal sai temast Valgetähe V klassi teenetemärki ja Tartu Tähe kavaler ning 2008. aastal anti talle Jakob Hurda rahvuskultuuri auhind.

Lõpetada tahaks tsitaadiga Emil Andersi mälestusteraamatust: „Meie aga tahame tema mälestust au sees hoida ning seda üllast, suurepärase [naist] armastuses ja tänus meeles pidada.“

KOLLEEGID TARTU LINNAMUUSEUMIST

NIGULISTE MUSEUM **Eesti Kunstimuuseum –** **Niguliste muuseum**

Eesti Kunstimuuseumi filiaalis Niguliste muuseumis on välja pandud Eesti kõige uhkem kesk- ja varauusaegse kirikukunsti kogu. Saksakeelne muuseumijuht on tore kaaslane Niguliste aarete avastamisel. Rikkaliku pildimaterjaliga enam kui sajaleheküljeline raamat tutvustab Niguliste muuseumi kunstikogu: kesk-aegseid altarietaaleid, puuskulptuure ja Bernt Notke kuulsat maali „Surmatants“. Keskendutakse ka varauusaegsele kirikukunstile: huvilistel on võimalik lugeda vappepitaafidest ja epitaafidest, hauaplaatidest ja lühtritest. Samuti leiab raamatust Niguliste kiriku ajaloo ja ehitusloo ülevaate ning Hõbedakambri tutvustuse. Koostaja ja autor Merike Kurisoo, toimetaja Anu Mänd, kujundaja Liina Siib.

ARS MORIENDI – **SUREMISE KUNST** **Eesti Kunstimuuseum –** **Niguliste muuseum**

Rikkalikult illustreeritud raamatu tekstid kaasavad ja seletavad lahti Niguliste muuseumis väljas olevaid hauaplaate, epitaafe, vappepitaafe ja teisi kirikukunsti teoseid. Matusetraditsioonide ja -riituse tavasid avavad kultuuriloolised esemed Eesti muuseumide ja kirikute kogudest, millest suurt osa tutvustatakse lugejale esimest korda. Peamiselt linnakirikutest pärinevad esemed ja kunstiteosed esitlevad eeskätt tollase kõrg- ja jõuka keskklassi matuse- ja mälestamistraditsioone. Näituse ja kataloogi ajaline raamistus algab keskajast ning lõpeb 18. sajandiga, hõlmates visuaalset materjali nii katoliiklikust kui ka luterlikust ajast. Autor Merike Kurisoo, kujundaja Liina Siib. Eesti ja inglise keeles.

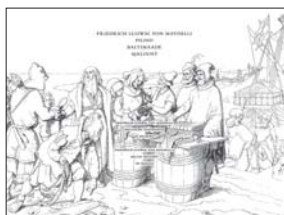
AEDADE JÄRELELU 1
Eesti Kunstimuuseum –
Kumu kunstimuuseum

Kumu kunstimuuseumi näitus „Aedade järelelu“ (10.5.–8.9.2013) käsitles aedu ja parke nii vanema eesti kunstiajaloo autorite loomingus kui ka uudes kaasaegse kunsti võtmes. Tegemist oli sissevaatega aia- ja pargikultuuri alates 19. sajandi ideaalmaastikest kuni nüüdis-aja utopiateni. Näitusega kaasnes kaks raamatut. Käesolev näituse klassikakoruse väljapanekut saatev raamat raamib looduse selgepiiriliselalt. Huviorbiidis ei ole ainult loodus, vaid selle inimkäega korrastatud vormid – pargid ja aiad. Koostaja Liis Pählapuu, tekstide autorid Liis Pählapuu, Tõnu Õnnepalu, kujundaja Angelika Schneider. Eesti ja inglise keeles.

AEDADE JÄRELELU 2
Eesti Kunstimuuseum –
Kumu kunstimuuseum

Raamat käsitleb näituse kaasaegse kunsti galerii ja muuseumi sisehoovi väljapanekut. Koostaja Eha Komissarov, tekstide autorid Eve Arpo, Anni Kagovere, Eha Komissarov, Katrin Koov, Laura Kuusk, Urmas Oja, Ain Padrik, Kadri Semm, Liina Siib, Margit Säde, Sander Tint, Timo Toots, Grete Veskiväli. Kujundaja Angelika Schneider. Eesti ja inglise keeles.

FRIEDRICH LUDWIG VON
MAYDELLI PILDID BALTIMAAD
AJALOOST
Eesti Kunstimuuseum –
Kadrioru kunstimuuseum

Väljaanne kaasneb Kadrioru kunstimuuseumi näitusega „Kui kunstnik kohtus Kleioga. Ajaloopildid 19. sajandil“. Raamat tutvustab kunstnik Maydelli kui Baltimaade ajaloo üht esimest käsitlejat ja „pildistajat“, kohaliku ajaloopildi traditsiooni sünni ja kaasaegse ajalooteadvuse tagamaid.

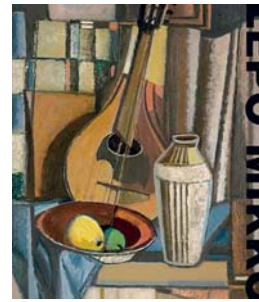
Friedrich Ludwig von Maydelli (1795–1846), „Viiskümmend pilti Venemaa saksa Läänemere-provintside ajaloost“ algselt viieosalisena kavandatud albumist jõudis ilmuda kaks vihikut (1839, 1842), mõlemas kümme pilti ja saatetekst. Käesolevas raamatus avaldatakse esmakordselt ühiste kaante vahel Maydelli albumi kõik pildid ja neile kunstniku enda kirjutatud saateteksti kommenteeritud eestikeelne tõlge. Sellele lisandub mahukas sissejuhatuse, milles tutvustatakse Maydelli elu ja loomingut, selle seoseid 19. sajandi ajalookultuuriga ning mõju hilisematele kunstnikele ja kohalikele kultuurimälule.

Koostajad Linda Kaljundi, Tiina-Mall Kreem, tekstide autorid Linda Kaljundi, Tiina-Mall Kreem, Juhan Kreem, Ain Mäesalu, Inna Põltsam-Jürjo. Kujundaja Angelika Schneider. Resümee saksa ja inglise keeles.

PÜHALIK KAASAEG.
NIKOLAI KORMAŠOVI
1960. AASTATE MAALID
Eesti Kunstimuuseum –
Kumu kunstimuuseum

Raamat kaasneb samanimelise näitusega. Nii näitus kui raamat on inspireeritud soovist tuua vaatajate ette Nikolai Kormašovi pikaajalise kunstnikukarjääri esimese kümnendi eriti dünaamiline ning muljetavaldav looming, kust leiab esmapilgul võimatuna tunduva koosluse: tolle ajastu ametlikust kunstidiskursusest tuttavad töömotiivid ja industriaalvaated ning ikoonimaali pühaliku esteetika. Raamatus teevad sellele perioodile tagasisaate Kormašovile pikka aega väga lähedal seisnud rahvusvaheliselt tunnustatud kunstiteoreetik ja kriitik Boris Bernstein ning noorema põlvkonna kunstiteadlane Kädi Talvoja. Koostaja ja toimetaja Kädi Talvoja, tekstide autorid Boris Bernstein, Kädi Talvoja. Kujundaja Jaanus Samma. Eesti, vene ja inglise keeles.

LEPO MIKKO
Eesti Kunstimuuseum –
Kumu kunstimuuseum

Raamat kaasneb Kumu kunstimuuseumi näitusega „Lepo Mikko (1911–1978)“. Lepo Mikko oli eesti kunsti Teise maailmasõja järgse modernismi juhtfiguure. Juba õpiaastatel Pallases 1930. aastate teisel poolel pühendas ta oma kaaskunstnikest palju enam tähelepanu vormile ja kompositsioonile. Raamatus on kolm artiklit, mis kajastavad Lepo Mikko pärandi erinevaid tahke: Mikko loomingut käsitleb näituse kuraator kunstiteadlane Anu Liivak, tema rolli pikaajalise pühendunud pedagoogina avab kunstiteadlane Tamara Luuk ning kunstniku luuleloomingut analüüsib kirjandusteadlane Tiina Ann Kirss. Koostaja ja toimetaja Anu Liivak, kujundaja Tiit Jürna. Eesti ja inglise keeles.

KAOTUSED JA LEIDMISED. 1854.
JULIE HAGENI PÕRDELINE
AASTA KIRJADES
Eesti Ajaloomuuseum

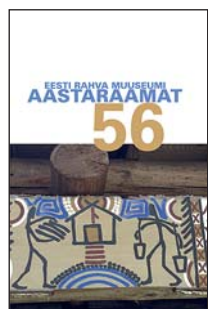
Raamat kajastab pöördelist 1854. aastat tuntud baltisaksa kunstniku Julie Hagen-Schwarzi (1824–1902) elus ja põhineb tema perekonna kirjavahetusel. Kirjad otsis arhiivist välja ja publitseeris saksa kunstiajaloolane Christin Conrad. Murrangulised sündmused 1854. aastal ei puuduta mitte ainult Tartu ülikooli joonistusprofessori August Matthias Hageni andekat tütar Julie Hagenit, vaid ka paljusid teisi nende pere liikmeid ja tuttavaid. Rooma, Tartu ja Peterburi vahel liikunud kirjad annavad vahetu pildi ajastu mõtteviisist ja tavadest. Teose peategelastele, Julie Hagenile ja Tartu ülikooli astronoomile Peter Carl Ludwig Schwarzile kujunes 1854. aastal peetud kirjavahetus kauniks õnneliku lõpuga armastus- ja kosimislooks. Koostaja Christin Conrad. Tõlge eesti keelde, saatesõna ja kommentaarid Epp Preem.

100 SAMMU LÄBI 20. SAJANDI EESTI ARHITEKTUURI

Eesti Arhitektuurimuuseum

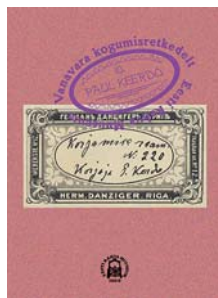
Raamat on omalaadne kokkuvõte Kultuuriministeeriumi ja Muinsuskaitseameti projektist „Eesti 20. sajandi väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs“, mis kestis aastatel 2008–2012. Rohkete fotodega trükise eesmärk on anda läbilõike iseloomulikumatest arhitektuuriloomingutest, mis enim iseloomustavad perioodi 1870–1992. Raamat katab kõik olulisemad arhitektuurinähtused 20. sajandi Eesti arhitektuuris, nii tipud kui argiarhitektuuri. Esitatakse arvukalt vähem tuntud ja seni mitte kultuuriväärtusena kaitsitavaid hooneid kui ka juba riikliku kaitse all olevaid hooneid. Rõhuasetus on vähem tuntud hoonetel ja n-ö arhitektuuriloo peavoolust kõrvale jäänud hoonetüüpidel, mis aga kujundavad oluliselt meie argikeskkonda linnades ja külates. Autorid Lilian Hansar, Jaak Huimerind, Karen Jagodin, Liina Jänes, Mart Kalm, Epp Lankots, Maris Mändel, Triin Ojari, Oliver Orro, Heiki Pärdi, Anneli Randla, Leele Välja, Mait Väljas. Toimetaja Leele Välja, kujundaja OÜ Minuskel.

EESTI RAHVA MUUSEUMI AASTARAAMAT 56

Eesti Rahva Muuseum

Aastaraamatu värske number vaatleb autokasutuskogemust Eestis nõukogude perioodil, rahvakunstimeistrite koondise Uku rolli kangakudumistraditsiooni säilitaja ja mõjutajana, käsitööharrastajate ja muuseumi koostöövõimalusi, suitsusaunapärandi loomist tänapäevase Võrumaali ning uurimusliku osa lõpetab artikkel Põhjaka mõisa restorani töökultuurist. Raamatu lõpuosas leidub pildirohke ülevaade ERMi tegevusest 2012. aastal. Resümee inglise ja vene keeles.

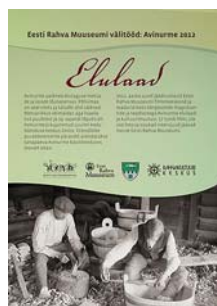

PAUL KEERDO

Vanavara kogumisretkedelt 10

Eesti Rahva Muuseum

Eesti Rahva Muuseumi algusaastate vanavarakogujad on olnud väga erineva saatusena ning nende hilisem elutee on läinud väga erinevat rada: ühtedest on saanud loomingulised inimesed – kirjanikud, kunstnikud jne, teistest aga poliitikud. Paljulapselisest perest pärit Paul Keerdost sai juba noorena kommunisist ning tema poliitiline karjäär möödus nõukogude võimuparaadis tegutsedes. Koostaja Piret Õunapuu, kujundaja Jana Reidla.

ELULAAD

Eesti Rahva Muuseumi välitööd: Avinurme 2012

Eesti Rahva Muuseum

2012. aasta suvel jäädvustasid Eesti Rahva Muuseumi filmimeeskond ja teadurid koos kõrgkoolide magistrantide ja teadlastega Avinurme elulaadi ja kultuurimuutusi. Kogutud materjali põhjal valminud DVD tutvustab, kuidas tänapäeva Avinurme käsitööstuses arendatakse ettevõtlike puutöömeistrite pärandit loovalt edasi. Koostajad Vaike Reemann, Maido Selgmäe.

JEF. JOURNAL OF ETHNOLOGY AND FOLKLORISTICS

Eesti Rahva Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakond ning etnoloogia osakond

Vol. 6, no. 2

Ajakiri käsitleb kaasaegseid kõhutantsupraktikaid USA-s, vaatleb uurija välitöökogemust töö käigus kerkivate probleemide kaudu, veel käsitletakse energiaga laetud paiku, internetifoorumit „Inglite pesa“, rändmotive kodustumist kaasaegsetes legendides ning tudenginalju tänapäeval.

Vol. 7, no. 1

Kolm esimest artiklit on pühendatud usuküsimustele, lisaks on tähelepanu all inimkeha *New Age*'i kontekstis, rahvaluule käsikirjade tsenseerimine Stalini ajal, kaasaegsed pulmakombed, rahvusvahelised perekonnad ning soome-ugri keelte ametlik staatus. Geograafiliselt ulatub uurimuste haare Bulgaariast ja Soomest üle Venemaa Tiibetini.

TEADUSINNOVATSIOONI TEE PRAKTIKASSE

Tartu Ülikooli ajaloo küsimused 41

Tartu Ülikooli ajaloo muuseum

Raamat sisaldab artikleid, mille aluseks on ettekanded Tartu Ülikooli ajaloo muuseumis 6. detsembril 2012 peetud samateemalisel konverentsil. Nagu konverentsi nii ka kogumiku keskne teema on Liivimaa Üldkasulik ja Õkonoomiline Sotsietet (loodud 1792), kuna just see organisatsioon oli Vene impeeriumi Balti provintssides kõige tõhusam teadusinnovatsiooni praktikasse rakendaja 19. sajandil ja 20. sajandi alguses. Muuseumikogudele pühendatud osas avaldatakse Tullio Ilometsa põhjalik ülevaade proovikaalude ajaloost, Sirje Sisaski artikkel professor Dragendorffi teadustegevuse materiaalsest jälgedest, muuseumi kollektiooni kuuluva 13.–14. sajandi Araabia taevagloobuse kirjeldus Oxfordi professorilt Emilie Savage-Smithilt ja artikkel kogukonda kaasavatest näitustest Terje Lõbult. Mälestuste osas toome ära professor Marika Mikelsaare meenutused Tartu ülikooli mikrobioloogide koostööst Moskva kosmosemeditsiini instituudiga kosmonautide laktobatsillide uurimise alal.

**UURIMUSI TARTU TÖÖSTUSEST
ENNE TEIST MAAILMASÕDA**
Tartu Linnamuuseumi
aastaraamat 19
Tartu Linnamuuseum

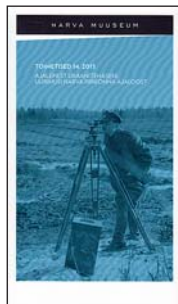
Raamatust on võimalik lugeda linna tööstuse arengust kahe maailmasõja vahel Eesti Vabariigi tööstuspoliitika valguses (M. Pihlamägi), tööstuse arengu kajastustest Postimehes 1920–1940 (A. Kärner), 19. sajandi keskel toimunud katsetest viia linn gaasivalgustusele (L. Leppik), Tartus enne II maailmasõda tegutsenud kondiitritööstusest ning firmast Eesti Mesikoogitööstus J. Lill (A. Sepp), Tartu aiavilja ühisuse tegevusest 1907–1920 (L. Teedema), Tartu Spordiriistade Vabrikust (E. Kärldla) ning Tartus tegutsenud leivatööstusest (T. Kivivare). Publitseeritud on Riia maanteel 1902–1905 tegutsenud Novumi eksporditapamaja ja vorstivabriku asutamisdokumendid (L. Teedema). Koostaja Marge Rennit, kujundaja Peeter Paasmäe. Resümeed inglise keeles.

**SPECIAL ISSUE OF THE
INTERNATIONAL CONFERENCE
„HISTORY OF THE BALTIC SEA
REGION VIA LOCAL HISTORY“**
Narva Muuseum. Toimetised 13.
2012

Artiklikogumikku on koondatud 2012. aasta novembris toimunud rahvusvahelise konverentsi „Läänemere piirkonna ajalugu läbi kohaliku ajaloo prisma“ ettekanded. Kogumiku esimese osa moodustavad erinevate linnus-muuseumide kogemused Läänemere ümbruse ajaloo vahendamisel. Esindatud on Narva Eestist, Turaida ja Cesis Lätist, Turu Soomest ning Nyborg Taanist. Läänemere ajalooariduse edendamist noorte hulgas käsitleb SA Unitas. Hollandist on esitatud Euroopa kindlustatud piirkondade ja linnade populariseerimise näiteid: Hollandi rannajoone

turundusprojekt ja 's-Hertogenboschi linnakese kujunemine turismikeskuseks tänu kohalike aktiivsusele. Räägitakse ka vabatahtlike tegevusest Suurbritannias Berwick-upon-Tweedi müüride vahel. Kogumiku lõpetab huvitav ekskurs Läänemere piirkonna koloniaalpoliitikasse, mille käigus ehitasid eurooplased Aafrikasse kindluseid, et kaitsta ennast teiste Euroopa riikide eest. Raamat ilmub projekti Agora 2.0 toetusel. Koostajad Merike Ivask ja Anželika Shticalov, kujundaja Tarmo Käärik.

**AJALEHEST URAANITEHASENI.
UURIMUSI NARVA PIIRKONNA
AJALOOST**

Narva Muuseum. Toimetised 14.

Raamat alustab Rootsi aja lõpul ilmunud Narva ajalehest (Kaarel Vanamõlder) ja lõpetab Kombinaat nr 7 rajamisega (Peeter Kaasik ja Vaino Kallas). Sinna vahele mahuvad veel Narva piirkonna suvitusasulade kujunemine (Madis Tuuder), spordiühe enne II maailmasõda (Uno-Jüri Oitsar), kirdepiiri kindlustamine aastatel 1919–1923 (Robert Treufeldt) ja Narva Muuseumi ajalugu II maailmasõja ajal ja pärast seda (Aili Vester ja Karin Taidre). Koostaja Merike Ivask, kujundaja Tarmo Käärik.

**EESTI VANAUSULISTE
VAIMULIKUD VÄRSID JA
LEMMIKLAULUD**
Narva Muuseum

Narva Muuseumi ja Eesti Vanausuliste Kultuuri- ja Arendusühingu koostöös ilmunud teise laulukogumiku aines on kogutud aastatel 2008–2010 Peipsi läänekaldal elavate vanausuliste juurest. Kaante vahele jõudis 12 vaimulikku värssi, kolm ringmängu- ja tantsulaulu, 25 ballaadi ja rahvalikku romanssi, üks lastelaul ja üks sõdurilaul. Laulud dešifreeris ja noodistas Narva Muuseumi teadur-folklorist ja folklooriansambli Supradki juht Marina Kuvaitseva, neuma-

kirja tegi Peterburi Nevski vanausuliste koguduse vanem Vladimir Šamarin ning lauliku illustreeris lihtsas stiilis joonistustega Eesti Vanausuliste Koguduse Liidu juhatuses ja Eesti Vanausuliste Kultuuri- ja Arendusühingu juhatuses esimees Pavel Varunin. Koostaja Marina Kuvaitseva, kujundaja Pavel Varunin.

**KULDSED VÄRAVAD. EESTI JA
VENE RAHVAMÄNGUD**
DVD JA CD

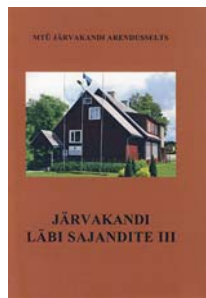
Narva Muuseum

Varem ilmunud rahvamängude raamatu juurde anti nüüd välja ka DVD ja CD. Plaatidel on esitatud paarikaupa sarnaste reeglitega eesti ja vene rahvalikud ringmängud, mis näitavad kahe kultuuri sarnasusi. Koostaja Marina Kuvaitseva, kujundaja Pavel Varunin.

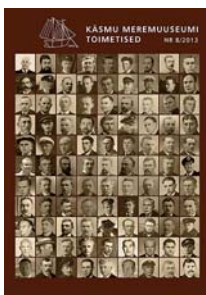
**SAAREMAA MUUSEUM.
KAHEAASTARAAMAT 2011-2012**
Saaremaa Muuseum

Järjekorras üheteistkümnenda kaheaastaraamatu pooled artiklid käsitlevad Kuressaare 450. aastapäeva puhul linna ja linnus-kindluse ajalugu. Ivar Leimus on tõlkinud ja kommenteerinud Kuressaare privileegid aastast 1563–1742, Andres Adamson kirjutab hertsog Magnuse Saaremaal viibimistest, Kaur Altoa ja Garel Püüa linnuse varasemast ehitusloost, Tõnu Sepp Lõunabastioni Püssirohutorni keerulisest ajaloost, Jüri Peets kindluse suurtükkidest ja nende konserveerimisest, Kalle Kesküla linna kodanikkonnast aastail 1563–1710. Peale selle käsitletakse *Estica't* Alur Reinansi kunstikogus (Anne Untera), Saaremaa piimatööstuse ajalugu (Arvi Truu), Victor Neggo tegevust Saaremaal (Priit Kivi), Tehumardi lahingu vastuolulist historiograafiat (Raul Salumäe) ja Orissaare rajooni lühikeseks jäänud lugu (Bruno Pao). Publitseeritud on valik „angerjakuningas“ Mihkel Aeru mälestusi (Eda Maripuu). Koostaja ja toimetaja Olavi Pesti, kujundaja Ain Vares.

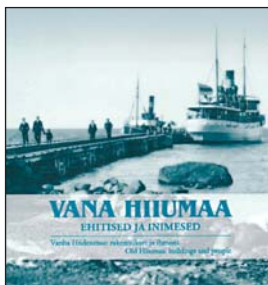
JÄRVAKANDI LÄBI SAJANDITE. III Järvakandi Klaasimuseum

Sarja kolmas raamat koondab endasse 13 lugu 11 autorilt. Artiklid kajastavad hariduselu, spordielu, metsavendlust jt kohaliku kultuuriloo teemasid. Toetajad Raplamaa KOP, Järvakandi Vallavalitsus ja MTÜ Järvakandi Arendusselts.

KÄSMU MEREMUUSEUMI TOIMETISED. 8 Käsmu Meremuuseum

Käsmu Meremuuseumi toimetiste järjekordne väljaanne käsitleb järgmisi teemasid: Käsmu kaptenid ja esimesed tüürimed, kokku 125 meest koos lühitutvustuse ja fotoga, Käsmu Merekooli Eesti vabariigi aegsete lendude nimekirjad, ülevaade Käsmu purjelaevadest ja aurikutest ning laevade edasisest saatusest. Materjali on kogunud ja kirjutanud Eerik Kaarend, Aarne Vaik ja Jüri Vendla, kes kahjuks on nüüd meie hulgast lahkunud. Toimetised on tutvumiseks www.kasmu.ee.

VANA HIIUMAA. EHITISED JA INIMESED Hiiumaa Muuseum

Postkaarte ja fotosid Hiiumaa Muuseumi ja Sven Karjahärm kogust. Koostaja Toomas Karjahärm. Kirjastus Argo.

ÜHE KETI NELI LÜLI. LAIKMAA, MÄGI, VABBE, KITS

Kataloogis on teosed Enn Kunila kollektsioonist, mis olid väljas näitusel Hiiumaa Muuseumi Pikas Majas 24. juunist kuni 8. septembrini 2013. Koostaja Eero Epner, kujundaja Tiit Jürna.

ÜHE KETI NELI LÜLI 2. HENN ROODE, OLEV SUBBI, ENN PÖLDROOS, TIIT PÄÄSUKE

Kataloogis on teosed Enn Kunila kollektsioonist, mis olid väljas näitusel Hiiumaa Muuseumi Pikas Majas 12. septembrist kuni 31. oktoobrini 2013. Koostaja Eero Epner, kujundaja Tiit Jürna.

MUSEUM IN CHANGE: HOW TO MANAGE NEW CHALLENGES IN THE WORLD CRISIS?

Gabriella Gulyás

Petőfi Literary Museum, Hungary

The article gives an overview of Gabriella Gulyás's presentation at the Estonian Museums Festival in Narva in September 2013. The author discusses international exhibition experience gained by the Petőfi Literary Museum in Hungary, by way of three projects in cooperation with partners from France, Germany, Austria, Italy, Finland, Greece and Luxembourg.

Another sphere of international museum practice in which the Petőfi Literary Museum has had experience is the European lifelong learning projects; for example, an international course on museum education in the sphere of literary cultural heritage, which is introduced in the catalogue of Grundtvig training courses.

Since 2007, the Petőfi Literary Museum has participated in several international initiatives concerned with the digitisation of museum collections.

NARVA MUSEUM IN COOPERATION WITH EASTERN PARTNERS

Anastasia Sokolova
Narva Museum

At the Narva Museum, the first voluminous project, *Unique Estonian-Russian Fortresses Ensemble Development as a Single Tourist Product and Conservation of Cultural and Historical Heritage* (Est-Rus Fort Tour-1, for short) was carried out in the years 2006–2008. The project was approved by the INTERREG III A cooperation priority Baltic Sea Region Programme INTERREG III B and financed by the European Regional Development Fund and the European Union programme TACIS. The main objective of the project was to create a cohesive tourism product as well as collect documentation. To follow up the first, successful stage of the project, the second stage of the *Unique Estonian-Russian Fortresses Ensemble Development as a Single Tourist Product* (Est-Rus Fort Tour-2) was launched. This is an investment project contributing to the ground maintenance of the territories of Narva and Ivangorod fortresses as well as preparation of audio guides for the introduction of both Narva and Ivangorod fortress ensembles.

Every year, reconstructions of the two significant battles of the Great Northern War are staged: in November the reconstruction of the battle of 1700 and in August that of the 1704 battle. Participants in the events come from Russia (St. Petersburg, Moscow, Vyborg and other places) as well as from Sweden, Latvia, Estonia and elsewhere.

HOW WE BROUGHT TITANIC TO ESTONIA

Ott Sarapuu and Inga Jaagus
Estonian Maritime Museum

Within the first month, the exhibition under the heading “Titanic: The Artifact Exhibition” at the Seaplane Harbour could boast 33,000 visitors. The article speaks about how the Titanic exhibition of the American production company, Premiere Exhibitions Inc., was brought to Tallinn: the negotiations, the preceding preparatory research in Estonia, as the exhibition was going to be supplemented by details related to Estonia or interesting for the Estonian audience, as well as staging of the exhibition and other interesting facts.

MUSEALS LENT OUT ABROAD: ON THE EXAMPLE OF THE PORTRAITS OF ÕISU LANDLORDS

Kersti Kuldna-Türkson
Art Museum of Estonia

In 2013, the Alte Nationalgalerie in Berlin, Germany, addressed the Art Museum of Estonia with a request to borrow two portraits from the collections of the museum for the overview exhibition of Anton Graff, an 18th-century portraitist. Kersti Kuldna-Türkson describes the itinerary of the museals on lease abroad, starting from the unofficial e-mail correspondence between the curator and the collection keeper, and ending with the return of the museals from the exhibition to their home museum.

NETWORK OF UNIVERSITY MUSEUMS

Lea Leppik
University of Tartu History Museum

During the past couple of decades, university museums have faced new challenges resulting from the transition to information society and so-called mass university. On the one hand, the old dignified scientific collections find increasingly less direct application in teaching and research, while on the other, the opportunities offered by the digital world have contributed to highlighting them. The ever-tightening budgets at higher educational institutions have made us search for new applications for old scientific museums and collections. In many a country, people are convinced that, in addition to training and research, a university also has to contribute to the general cultural development of its surrounding society, and, for this purpose, museums serve as a great means.

BALTIC MUSEOLOGY SCHOOL 2013

Kerttu Männiste
Art Museum of Estonia

The theme of the 10th Baltic Museology Summer School, which took place

in Bauska, Latvia, on July 14–20, was *Heritage and Community. The Role of Museums*, with Peter van Mensch, professor of museology at Vilnius University, and Leontine Meijer-van Mensch, lecturer of heritage theory and professional ethics at Reinwardt Academy, Amsterdam, as presenters. The dominant recurring theme of the lecture and seminar days was the endeavour to map the mutual relationships and roles of a multicultural dynamic community (communities), heritage(s) and museum(s). By the support of the Latvian Museum Board and ministries of culture of the Baltic States, the Summer School has evolved into an anticipated venue and a hotbed for novel museological ideas for the museum specialists in the region.

PRESERVING, COLLECTING, EXHIBITING

Dovydas Pabarčius
Volunteer, Estonian National Museum

In his essay, Dovydas Pabarčius, a Lithuanian volunteer, compares national museums in Estonia and Lithuania, the exhibitions they have staged, as well as the activities they are engaged in, against the backdrop of general national ideas.

PROJECTS OF TRADITIONAL JAPANESE ART AT THE ADAMSON-ERIC MUSEUM

Kersti Koll
Adamson-Eric Museum

The Adamson-Eric Museum has been cooperating with its Japanese counterparts since 2000. By today, seven exhibitions have been staged on Japanese calligraphy, wood carvings and typography as well as traditional Japanese ink paintings. By way of exhibitions on Japanese art, which have been organised during the past thirteen years, the Adamson-Eric Museum has become a meeting venue for many people interested in the Orient. Co-curator Taimi Paves, who has a good knowledge of Japanese, has occupied a crucial role in presenting Japanese art on a wide scale.

A CENTURY-OLD GAME

Enn Mainla
Estonian Sports Museum

This year we celebrate the 100th anniversary of Estonian tennis. This event initiated quite an extensive display dedicated to this sport, by the Estonian Sports Museum in cooperation with the Estonian Tennis Federation.

The rubric “A Human Being, After All” introduces Inge Teder, a former director of the Art Museum of Estonia, who in the Soviet period, already beginning in 1970, developed the museum’s international relations to a possible degree, introduc-

ing several exhibitions of expatriated Estonian artists in Estonia. The interview with Inge Teder is conducted by Ülle Kruus, the current director of the Adamson-Eric Museum.

ICOM 23RD GENERAL CONFERENCE IN RIO DE JANEIRO: MEETING OF MUSEUM PEOPLE FROM ALL OVER THE WORLD

Kersti Koll
Adamson-Eric Museum,
ICOM Estonia National Committee

The ICOM 23rd General Conference was held in Rio de Janeiro on August 10–17, 2013. In her article, Kersti Koll gives an overview of the topics explored in the presentations and discussions throughout the conference. Among other things, the ICOM and the EMF (European Museum Forum) concluded an agreement during the conference as to the coordination of the European Museum of the Year Award. The ceremony of bestowing the European Museum of the Year Award and the annual meeting of the EMF take place in Tallinn on May 14–17, 2014.

ESTONIAN MUSEUM ASSOCIATION 25

Merike Toomas
Tartu City Museum,
Estonian Museum Association

The Estonian Museum Association was established on November 15, 1988, and the statute was adopted in April 1989. However, as the author of the article maintains, the history of the Museum Association has not been recorded sufficiently. In order to compensate for this shortcoming, the author appeals to the members of the association to write down their reminiscences.

AN UNEXPECTED FIND IN GENEVA

Riina Reinvelt
Estonian National Museum

The chief treasurer of the Estonian National Museum tells the story of a dinner set (88 items) once owned by Karl Selter (1898–1958), a former minister of economic affairs and foreign secretary of Estonia, which was in the possession of his descendants in Geneva and finally reached the museum.

IN MEMORIAM Heivi Pullerits (1938–2013)

Heivi Pullerits, long-term director of the Tartu City Museum and Chair of Board of the Estonian Museum Association, passed away in December 2013.

MARE VIIRALT

Eesti Põllumajandusmuuseum
10. jaanuar 1949

ELLEN VÄRV

Eesti Rahva Muuseum
11. jaanuar 1959

HELENA RISTHEIN

Eesti Kunstimuuseum
24. jaanuar 1954

MARIS JAAGOSILD

Eesti Rahva Muuseum
24. jaanuar 1964

ODETTE KIRSS

Endine Rakvere Muuseumi töötaja
26. jaanuar 1934

CARMEN GREIM

31. jaanuar 1959

RIINA AASMA

SA Rannarahva Muuseum
31. jaanuar 1974

MARI NIITRA

Liivi Muuseum
6. veebruar 1979

PIRET KULLERKUPP

Eesti Kunstimuuseum
8. veebruar 1959

HEIGE PEETS

Ennistuskoda Kanut
14. veebruar 1954

VAIKO EDUR

Pärnu Uue Kunsti Muuseum
22. veebruar 1979

HELI GROSBERG

Viljandi Muuseum
24. veebruar 1959

ÜLO MUST

Liivi Muuseum
27. veebruar 1959

MIRJAM RÄÄBIS

Kultuuriministeerium
27. veebruar 1984

REET RAST

2. märts 1964

TIINA PARRE

Viljandi Muuseum
4. märts 1954

LEELO SAAR

Järvamaa Muuseum
7. märts 1964

RUTH PAAS

Ennistuskoda Kanut
8. märts 1964

ÜRGE-MAARIT MÄETAMM

Eesti Ajaloomuuseum
12. märts 1969

ÜLLE KRUUSE-KINGO

Kadrioru Park
18. märts 1959

SEIDI RAID

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum
24. märts 1979

KATRIN SEPALAAN

Eesti Meremuuseum
27. märts 1954

MERIKE METSNA

Endine Tallinna Linnamuuseumi töötaja
30. märts 1944

KAIDO KIVI

31. märts 1944

MERLI SILD

Eesti Põllumajandusmuuseum
9. aprill 1954

KADRI VIRES

Okupatsioonide Muuseum
9. aprill 1964

JÜRI KLEIMOLA

13. aprill 1964

MAI-RUTH KÕRGEND

Eesti Vabaõhumuuseum
16. aprill 1944

ALAR NURKSE

Eesti Kunstimuuseum
1. mai 1959

TIIU KULL

Endine Eesti Tervishoiu Muuseumi töötaja
3. mai 1939

MAIE RÜÜTEL

Järvamaa Muuseum
2. mai 1954

REIN OLLI

Endine Eesti Rahva Muuseumi töötaja
21. mai 1944

TULVI-HANNELI TURO

Ennistuskoda Kanut
21. mai 1969

TEESI KIVIVARE

Tartu Linnamuuseum
29. mai 1949

KARINA YORK

SA Eesti Tervishoiu Muuseum
30. mai 1984

EVE OTSTAVEL

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid
1. juuni 1969

PRIIDU MIKUMETS

Eesti Ajaloomuuseum
3. juuni 1964

KERSTI KULDNA-TÜRKSON

Eesti Kunstimuuseum
9. juuni 1969

RETI MEEMA

Eesti Ajaloomuuseum
10. juuni 1984

VILJAR POHHOMOV

Eesti Rahva Muuseum
14. juuni 1969

LIIVI MIIL

Sillaotsa Talumuuseum
21. juuni 1954

EBE-TRIIN ARROS

Viljandi Muuseum
29. juuni 1969

